

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniae Agrippinae, 1707

Tractatus III. De tertio & quarto præcepto.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42515

TRACTATUS III.

De Tertio & Quarto Præcepto.

CAPUT I.

Quid Tertium Præceptum:

Memento, ut diem Sabbati sanctifices.

Præceptum hoc, quatenus vult⁵⁷¹
 tempus aliquod sanctificari, et
 sive impendi cultui divino, et
 est naturale & adhuc obligat: et
 quatenus verò per id tempus et
 designatur dies Sabbathinus, et
 est cerimoniale, & in Novo et

Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia et
 designatus dies Dominicus & festi; præscriptusque et
 modus colendi, ut quædam opera illis diebus et
 fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præci- et
 piuntur. Bonac. Laym. ex D. Thom. 2. 2. Q. 122. et

A D D E N D A.

Q. 136. *An Præceptum observandi Festa obliget
 sub mortali.* R. Affirmativè, nam Innocentius XI. ⁵⁷²
 damnavit hanc 52. Prop. Præceptum servandi Festa
 non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit
 contemptus. Et quamvis obligatio gravis obser-
 vandi Festa non constaret, neque ex sensu communi
 Fidelium, neque ex universali consuetudine
 Ecclesiæ determinantis Jus naturale & divinum,
 quo tenemur aliquando Deum specialiter colere,
 nihilominus

nihilominus ex hac damnatione obligatio illi fit evidens, quia cum ista Lex, prout cadit in certis dies, sit Ecclesiastica, ad Pontificem, qui primarius author est Legis, spectat declarare, an graviter obliget nec ne, ergo cum declaret graviter obligare, evidens est ita esse, *Carden. in 2 Crisi D. 32. n. 11.* Atque ex hac damnatione etiam sequitur, improbabilem esse sententiam illorum, qui dicunt nullum Præceptum graviter obligare, nisi si de aliquo, quod opponatur charitati Dei vel Proximi, nam in primis violare Legem quamcunque ex contemptu illius Legis seu potestatis Legislative, semper est mortale, uti tenent omnes, nec tamen est contra charitatem Dei vel Proximi, deinde certum est, quod Legislatores etiam humani in materia gravi possit graviter obligare, habet enim potestatem præcipiendi & prohibendi non restrictam ad obligationem tantum leviter, ergo si declaret se velle obligare graviter, erit obligatio sub mortali, neque tamen transgressio erit contra charitatem Dei vel Proximi. *Nec refertur* quod omne mortale est subjecto, in quo est, expellat charitatem: *Nam* ex hoc tantum sequitur, quod omne mortale opponatur charitati subjective in quantum tollendo gratiam facit abesse Charitatem, sed non ideo semper opponitur objective, quia verum non est, quod omne mortale opponatur motivo formali Charitatis, quod est esse contra Charitatem.

DUBIUM I.

Qua opera tum hoc Præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur.

573 » R. I. Die festo prohibentur omnia opera servilia
» hoc est, quæ & versantur circa materiam externam &

& vel mechanica & illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare; vel requirunt tantum laborem corporis, & ab operariis tantum & servis fieri solent.

Ita Doctores communiter. Vid. Laym. L. 4. Tract. 7. Cap. 1. Suar. Fill. & alios ex D. Th. l. c. Unde resolves,

I. Impertinens est ad rationem operis servilis, utrum fiat ex lucro, an recreatione; ex hac an ista intentione pia, vana, & turpi. Cajetan. Suar. Layman l. c. & alii contra Sylv. & Canonistas.

II. Impertinens quoque est, si fiat cum defatigatione & labore, si non; si brevi, si longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Servile non est, ideoque nec prohibitum, Festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi: unde etiam ad hæc necessaria sunt licita. Navar. c. 13. Tolet. & Laym. Suar. de Fest. c. 27.

IV. Nec servile est, ducere jumenta sine onere; cum id sit iter facere, ut ait Fill. Tract. 27. c. 9. n. 170. Ducere autem jumenta, currus, vel navigium onustum mercibus, est servile. Suar. Fill. l. cc. Quod si tamen ante Festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam utilitatem, vel propter damnum, quod aliàs sequeretur.

V. Item nec servile est, si gratis, si pro pretio docere, studere, scribere, transcribere; & secundum quosdam, ut Medinam, Lopez & Armillam, quorum sententiam probabilem docet Laym. n. 3. & 4. contra Sa, Fill. Azor & alios multos, pingere etiam coloribus; (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere, ut v. g. colorare aseres, vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.

- » VI. Videntur etiam excusari posse in typo-
 » graphiis literarum collocatores, quando
 » post divina collocant neglectum pensum,
 » ut habet *Layman num. 3.* Imprimere tamen
 » servile habetur. *Escob. E. 5. c. 4. Suar. Laym. & alii.*
 » VII. Excusat etiam *Fill. n. 169.* distillationem
 » quæ sine corporis fatigatione, potius ad expe-
 » rientiam & peritiam fit, quàm ex officio & arte.
 » VIII. Servile aliqui non putant, (alii contrarium
 » tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium
 » aliâque pejora vitanda) venari. *Gran. 2. 2. c. 3. Tit.*
 » *D. 4. S. 7. n. 63.* Aucupari, militare, gladiari, piscari
 » (saltem in fluminibus recreationis gratiâ) &
 » similia: piscatio tamen moderata esse debet.
 » *Vid. Laym. & Fill. q. 12. Bonac. Tom. 2. D. 5. Q. 11.*
 » *P. 2. n. 25. Escob.* qui docet, laboriosam, & ex officio
 » non licere. Similiter quidam excusant puellas
 » ad otium vitandum acu pingentes. *Artil. Azor.*
 » *Palans, Sa, March. Vid. Dian. P. 6. T. 6. R. 15.*
 » & *P. 4. Tract. 4. R. 62.*
 » *Resp. 2.* Prohibentur præterea quædam opera
 » non servilia, quæ dicuntur *forensia*; ut sunt
 » mercatus, Placitum, Judicium ad mortem vel
 » poenam, & strepitus omnis judicialis, id est, actio-
 » nes, quæ ad decisiones causarum, tam civilium,
 » quàm criminalium, tam sæcularium quàm
 » Ecclesiasticarum spectant. *Ita communiter DD.*
 » *ex Cap. I. de Feriis. Unde resolves:*
 » I. Festo non licet citare, adducere testes, id est,
 » exigere Juramentum judiciale, proferre aut
 » exequi sententiam; quæ si feratur, est irrita.
 » *Vid. Laym. c. 2. n. 7.*
 » II. Nec licet emere & vendere res non neces-
 » rias, negotiari publicè vel privatim, inire con-
 » tractus emptionis, locationis, permutationis, &c.
 » (nisi

(nisi ex consuetudine, vel aliis justis causis excu-
sentur) quia intelliguntur nomine mercatus, &
qui prohibitus est *Cap. I. de Feriis*, ut docet *Bonac.*
ex *Suar. c. 13. & Fill. num. 180.*

III. Festo licet excommunicare, dispensare,
Judicem privatim informare, Advocatum
consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia
non requirunt strepitum judiciale. v. *Bonac. l. c.*

A D D E N D A.

Q. 137. *Quanam præterea opera censentur servilia.* 574

R. Generatim loquendo, opus servile sic descri-
bitur: *Opus, quod commoditati corporis inservit, &
& servis regulariter fieri solet; vel secundum Illsung*
T. 5. n. 166: Actio, quæ quia vel immediatè in utili-
tatem corporis, vel corporis potius quàm animi viribus
efficitur, vulgaribus communiter hominibus
committi solet: Est tamen maximè habenda ratio
ustis & consuetudinis, nam servilitas operis
maximè pendet ab æstimatione hominum, uti
notant Tamb. & Ills. Nunc addi possunt sequentia:

§. 1. Lineas notis musicis solitas subjici seridè 575
& per se ducere, videtur servile, non tamen
notas scribere aut per accidens tales lineas ducere,
si quæ necessariae sunt ad notas tum scribendas,
Tambur. L. 4. c. 3. §. 1. num. 7. Nec servilia sunt,
rationes inire vel computus, nec designare in charta
opus alteri fabricandum, Sanch. in Conf. L. 5.
c. 2. D. 14. Castrop. T. 7. D. 2. P. 5. n. 4. Tamb. supra.

§. 2. Servile est ex proposito reficere retia; item 576
retia magno nisu & labore per longum tempus
attrahere, hinc ut liceant similia, fieri debent
finè magno apparatu, *Tambur. num. 9. & §. 2. num. 23.*
Venatio autem & aucupium, quamvis fiant
lucri causâ & ex officio, si fiant finè magno appa-
ratu, die festo licent, quia sunt opera secundum se

communis liberis & servis, *Sanct.* supra, idem dicens de piscatione, quæ fit arundine, & *Dub. 6.* universaliter dicit, omne opus, quod licitum est die festo vel ex se vel ex necessitate vel ex consuetudine, etiam esse licitum, quamvis fiat ob lucrum, nam non ideo fit servile, nec ideo definit necessitas aut Jus faciendi, quod habetur per usum: sculperetamen in cera, creta, gypso, est servile, uti habet communis cum *Tambur. §. 1. num. 10.*

577 §. 3. *Tamb.* n. 11. & *Ills.* supra dicunt licitum esse iter facere in lectica ab hominibus portata, sed dicendum videtur id esse illicitum, quia illa portatio lecticæ est opus servile, ergo non licet, nisi excuset necessitas vel alia causa: Et frustra citat *Tamb.* pro sua sententia *Castrop. P. 5. n. 12.* Item *Bonac. hic D. 5. p. 2. n. 25,* nam *Castrop.* loquitur tantum de lectica ab animalibus portata: *Bonac.* autem tantum dicit licitum esse parare ea, quæ necessaria sunt ad Diurnum deportandum, aut ferre secum necessaria ad usum itineris, uti cibum, vestes &c: hæc enim accessoria sunt itineri de se licito in die festo.

578 §. 4. Simpliciter loquendo licita est occupatio modicissimæ applicationis, hinc si cooperatio cum animalibus, ventis, aqua, igne &c. nullam vel modicam habeat applicationem, est licitum illis cooperari; & ita licitum est voce, strepitu, baculo excitare animal ferens onus, molere, distillare die festo. Quod si notabilis applicatio vel cooperatio servilis requireretur, ut si onus esset sæpius imponendum, deponendum; animal sæpius exuendum; iuduendum; mola sæpe obvertenda; ligna findenda ad alendum ignem &c. foret illicitum, *Tamb. n. 14.*

579 §. 5. Illicitum est die festo imponere laborem hæreticis, hi enim illo *Ecclætiæ Præcepto* tenentur; probabiliter tamen est cum *Laym. L. 1. T. 4. c. 9. n. 3.*

& Diana P. 5. T. 14. R. 7. imponi posse perpetuò
 amentibus, item infidelibus vel Catechumenis, uti
 docet idem Diana cum Gran, quia hi, cum non sint
 baptizati, non sunt Ecclesiæ subditi, nec illius
 Præceptis obligantur: attamen etiam probabile
 videtur cum Tamb, n. 16. id non licere, licet enim
 hi die festo possint laborare, si suâ sponte velint,
 ob rationem datam, non ideo licebit alteri,
 qui Præceptis Ecclesiæ tenetur, imponere laborem,
 quia huic moraliter imputaretur labor & inhono-
 ratio diei: Hanc sententiam non putat probabilem
 Illsung supra, 1. Quia qui mandat puero rationis
 incapaci die Veneris carnes comedere, vel die festo
 non audire Missam, non peccat, ergo similiter hic. 2.
 Qui die festo sine sua cooperatione facit per equos
 molam circumagi, non peccat, ergo similiter hic. 3.
 Lex sanctificandi diem festum imponit obligatio-
 nem personalem, ergo uti non satisfacit Legi,
 qui die festo audit Missam per alium, jubendo
 illum audire, sic non facit contra Legem, qui
 in propria persona non laborat. 4. Ad do pro Illsung,
 qui jubet dispensatum laborare, non peccat, ergo
 nec peccat, qui jubet laborare non subjectum Legi.
 R. Hæc dici probabilis, sed non concludunt certò:
 Ad 1. N. conseq: Quia mandans ista, non ideo
 censetur carnes comedere aut negligere Missam:
 è contrà mandans laborare die festo, censetur
 per illos laborare tanquam per instrumenta. Ad 2.
 etiam N. conseq: quia equi aut alia irrationalia
 non sunt de se apta sanctificare aut profanare diem,
 si enim fluvius exundans toto die festo evolvat
 arenas ad litus, nemo dicet profanari Festum:
 è contrà homines sunt instrumenta rationalia
 de se apta sanctificare vel profanare diem festum,

qui enim videret etiam infideles die festo laborantes, diceret, non colunt diem, uti vult Ecclesia; atque in his multum tribuendum est existimationi hominum, uti fatetur *Illsung. Ad 3.* Si argumentum valet, ergo nec facit contra Legem, qui mandat Fideli, ut laboret, quia nec per illum potest audire Missam: itaque *N. conseq.* quia licet ipse non laboret, tamen ipsi imputatur labor alienus & inhonoratio diei fit moraliter ipsius. *Ad 4. N. Conseq.* quia pro dispensato est positiva concessio Ecclesie, quæ facit laborem non censi inhonorativum diei: è contra vult Ecclesia etiam infideles abstinere, quamvis eis imperare non possit.

380 Q. 138. *An peccet mortaliter, qui die festo mandat sex famulis, ut singuli unâ horâ laborent.*

§. 1. Si mandet, ut laborent simul, secluso scandalo est veniale tantum, quia non est una gravis inhonoratio Festi, sed sex leves: è contra si mandet, ut laborent successivè, *Sanch. Bonac. Castrop. Ovièd. Trull. Dian. Pasq. Herinx de pecc. D. 7. n. 50. Tambur. §. 2. n. 1.* *Illsung* supra aliique communiùs adhuc excusant mandantem à mortali, 1. Quia singuli laborantes peccant tantum venialiter, ergo & mandans: 2. Quia labores illi non possunt moraliter coalescere, cum exercentur à diversis personis habentibus diversas obligationes personales ab invicem independentes: 3. Quia qui in die Jejunii sex hominibus suadet, ut parum comedant, non peccat graviter, quamvis parva illa, quæ à singulis sumuntur, essent materia gravis transgressionis, si ab uno sumerentur, ergo idem est hic.

381 §. 2. Spectatâ ratione videtur probabilius talem mandantem peccare mortaliter, ita *Arsele. T. 2. P. 2. T. 5. c. 3. §. 1. q. 4;* nam 1. Mandans censetur ipsemet principaliter laborare per notabilem diei

partem, adhibitis aliis velut instrumentis, adeoque respectivè ad ipsum coalescunt partes laboris; & cum mandet successivè fieri, re ipsa ponitur gravis inhonoratio Festi, quia ponitur labor per sex horas durans, & quidem moraliter ab ipso eodem, qui causa est hujus totius laboris, ergo mandans est causa gravis inhonoratiois Festi. 2. Si Cajus centum famulos habens, singulis mandaret, ut uno quadrante facerent incendium successivè, ille diceretur esse causa diuturni incendii, quamvis singuli facerent breve incendium; & etiam si apud diversos illa incendia facerent, tamen esset diuturnum incendium, ideoque si ad grave peccatum incendii sufficeret diuturnitas, hic posuisset grave incendium; sed sic se habet res in nostro casu, nam ad gravem inhonoratioem Festi sufficit diuturnitas inhonoratiois, ergo. 3. Cajus mandans decem famulis, ut singuli à Titio furentur solidum, peccat mortaliter, licet singuli tantum venialiter, quia ab eodem Cajo moraliter ponuntur singula furta, & totum damnum, ergo similiter hic, uti enim illa partialia furta uniuntur ratione unius damni à Cajo causati, ita singuli labores ratione unius diuturnæ inhonoratiois à mandante causatæ. 4. Saltem hoc est graviter scandalosum, nam posset quis abuti multitudine hominum, & facere, ut toto die in sua domo serviliter laboraretur, quod utique esset graviter inhonorativum Festi, ergo.

§. 3. Ad argumenta contraria facilis est responsio, § 82

Ad 1. N. conseq: nam singuli labores non coalescunt respectu laborantium, quia hi independenter ab invicem laborant: è contrà omnes laborant dependenter ab uno mandante, ergo est ratio, cur respectu hujus coalescant: & sic patet etiam *ad 2.*

Ad 3. N. Conseq: Disparitas est, quòd per omnes illas etiam simul sumptas comestiones nulla fiat gravis transgressio Præcepti, quia non ponitur secunda plena refectio, sed singuli adhuc servant substantiam Jejunii, & macerant corpus, qui est finis Præcepti: è contrà in nostro casu per illos labores ponitur gravis inhonoratio Festi, omnes autem illi labores attribuuntur uni mandanti, ergo meritò illi attribuitur gravis inhonoratio Festi non minùs, quàm si illos labores ipse physicè poneret.

DUBIUM II.

Quæ causa excusent ab observatione Festerum, ob quas opera prohibita liceant.

- 583 ¹ **T**ales præcipuè sunt septem: *Prima*, Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem qualis Episcopalem; uti Superiores Religionum, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar. c. 33. Bonac. P. 3. n. 20.*
- ² *Secunda*, Consuetudo; nam sic licentia nundinæ illæ, in Festis passim haberi solitæ: Et præparaciones deliciarum non necessariarum, ut cupediarum, placentarum, & similiarum ciborum artificiosorum; item emptiones & venditiones regularum parvi momenti. *Bonac. l. 6. Laym. L. 4. T. 7. c. 2. n. 6.*
- ³ *Tertia*, Pietas in Deum: per quam licentia opera, quæ proximè, (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: ut pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in Festum differantur, venialia habentur. *Fil. T. 27. n. 218. Bonac. l. 6.*

Quarta

Quarta, Charitas erga Proximum : per quam licent & valent actus judiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus, subvenire. Item emere & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. *Laym. n. 7. Vid. Dian. P. 2. T. 15. R. 34.*

Quinta, Necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ, si nimirum sinè gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quo modo excusantur, I. Judicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Servi & ancillæ coacti à Dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingit, eos deserere debent. *Suar. Laym. c. 4. n. 3.* Iidem & similes reficientes suas vestes, cum id aliis diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suosque alere non possunt, operantes privatim, sinè scandalo; maximè quando multi dies festi concurrunt. *Bonac. n. 13.* 5. Coci & culinarii. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu Festorum. 7. Chirurghi, & Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri & vitri, coctores laterum, calcis, &c. Et quicumque, quorum opus semel cœptum, non potest interrumpi sinè damno. 9. Molitores, & Naucleri pendentes à ventis. 10. Piscatores halecum, tinnorum, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. II. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similibus, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessariis, ut funeribus,

- » nuptiis, &c. si aliter fieri non potest, ut satisfaciant.
 » 13. Agricola ad cavendum damnum ruri laborantes; ut si ob pluviam imminentem segetes vel fœnum congregent. *Bonac. num. 13. Fill. num. 211.*
 » 14. Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt; cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec aliàs commodè emere posse. De supra dictis *vid. Suar. Fill. Laym. Bonac. ll. cc.*
 » *Sexta.* Utilitas non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiã, vel splendorem. Sic enim licet in adventu vel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. quanquam monet rectè *Suar. præstare in hoc casu petere veniam à Pastoribus. Vid. Bonac.*
 » *Septima.* Excusat item, saltem à gravi peccato, parvitas operis, seu temporis. Unde grave non videtur unã horã laborare, ut habet *Suar. l. 2. de Festis c. 32.* maximè, ut notat *Laym. c. 4. n. 1.* si labor non sit nimis servilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat. *Vid. Fill. num. 209.*
 » In forensibus autem & judicialibus materia quantitatẽ non ex quantitate temporis, sed ex qualitate operis desumendam, monet *Escob. E. 5. c. 3. n. 14. ex Palao Tract. 9. D. 2. P. 1. n. 4.* Sic grave peccatum esse asferit venditionem rei magni momenti, cum magna solennitate, licet brevi tempore fiat. Quod intelligitur (secundùm supradicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

A D D E N D A.

- § 84 Q. 139. *Quid notandum sit circa dispensationem pro labore in die festo.* R. Hæc pauca, in Festis Jure communi inductis, si causa adsit, validè

validè dispensat Episcopus & ejus Vicarius pro omnibus Diœcesanis, Parochus pro Parochianis, Superior pro subditis, non tamen pro famulis sæcularibus; Papa pro omnibus, etiam finè causâ, sic tamen dispensans peccare potest: Deinde qui potest dispensare potestate ordinariâ, potest suas vices alteri delegare, dicendo, si ille approbaverit causam, dispenset: Si autem ipsemet habeat potestatem delegatam, non potest subdelegare, attamen dicere potest, dispenso, si ille causam approbaverit: Denique si causa moraliter certa excuset, non est opus dispensatione Superioris, nisi fortè ratione scandali, quod oriretur, si publicè laboraretur, *Tamb. L. 4. c. 3. §. 2. à n. 31. Vide Leurenium P. 1. Quæst. 437. num. 2.*

Q. 140. *Quid circa consuetudinem.* R. Hoc unum, 585 quod per consuetudinem videatur nunc licitum molere, non tamen advehere frumenta vel farinam avehere: non ubique tamen est talis consuetudo. *Escob. & Stoꝝ* per consuetudinem excusant etiam eos, qui tempore messis die festo sub vesperum acuunt falcem, vel præparant materiam pro labore sequentis diei necessariam.

Q. 141. *Quomodo pietas excuset.* R. Propter hanc 586 licitum est die festo fodere sepulchrum pro mortuo illo die sepeliendo, *Illsung T. 5. num. 167*; item veniale tantùm esset erigere sepulchrum Christi, præsepe vel moles artificiosas ad excipiendam Eucharistiam, licet die præcedenti fieri potuisset; item collocare scenam in Ecclesiis ad repræsentationem sacram, *Tambur. num. 3. Illsung supra.* Dubitatur autem, an excuset voluntas vitandi orii; negant *Suar. Comit. & alii*, quia opus, quod ex se est servile, manet tale, quamvis fiat pio fine: è contrâ à mortali excusant *Sa, Silv.* aliique
cum

cum *Burgh. Cent. 1. Cas. 77.* quia si liceat laborare ad vitandum damnum temporale, magis licebit ad vitandum malum spirituale, quale est otium sed dicendum est cum *Sanch. in Conf. L. 5. c. 2. De Castrop. Tamb. Illsung* suprâ, tum tantum licitum esse laborare vitandi otii causâ, quando aliter vitare non posset aliqua tentatio, si enim liceret præcipue ad vitandum otium, etiam liceret quibusvis opibus, ne otiosi essent, aut saltem ne ad popinas, aut ad alias periculosas conversationes irent, uti refert *Steph. T. 1. D. 5. n. 154.* Denique ex *Cap. Conquestus de Feriis*, plures apud *Sanch. D. 21.* docent opera servilia ob pietatem, vel Ecclesiam vel Monasterium vel Pauperes alendos absolute esse licita, limitant *Sily. & alii*, exceptis Dominicis & Festis sollemnioribus: Alii excipiunt solam Dominicam Paschæ & Pentecostes; sed hæc omnia melius negantur, nisi prout dicitur *Quæst. seq.*

587 Q. 142. *An Charitas excuset laborantem pro paupere.*

R. Excusat laborantem pro tali paupere, cui ratione gravis necessitatis tum liceret laborare: debes autem scire, quis determinatè sit ille pauper, cui laboras, *Sanch. D. 23. & alii, Ills. Tamb. §. 3. n. 16.* qui Domicellis otii vitandi causâ volentibus laborare die festo, rectè suaserit, ut laborarent pro tali paupere, aut etiam pro Ecclesia in gravi necessitate constituta, tum enim excusabit Charitas.

588 Q. 143. *Ad quæ præterea se extendat excusatio ab necessitate.* R. §. 1. Ob hanc licitum est laborare in messe, foeno, vindemia, quando aliàs ratione tempestatis & pluviarum probabile damnum timeretur, *Illsung T. 5. n. 167;* item ad cavendum grave damnum aliud: non esse autem licitum ob extra-ordinarium lucrum, docent *Suarez & Castrop. T. 9. P. 10. n. 3,* sed probabiliter putant licere

Sanch. D. 19. Dian. P. 2. T. 15. R. 34. Tamb. §. 2. num. 8,
quia amittere notabile lucrum extra-ordinarium
videtur esse grave damnum, neque putandum est
Ecclesiam, utpote piam Matrem, velle Fideles
ad hoc obligare : quantum autem debeat esse
lucrum, ut pro eo liceat laborare, insinuabitur n. 681.

§. 2. Licitum est pro victu præparando occidere, 589
excoriare vel deplumare animalia, si pridie fieri
non potuerit, *Sanch. D. 18. Tambur. n. 22* : plus dicit
Castrop. supra his verbis : Parantes cibum & potum,
tametsi superflue & ad delectationem ; excusantur
consuetudine, namque sic jam est introductum,
idque extensum est ad colligendos fructus eodem die,
ut saniores & integriores sint & ad occidenda &
excorianda animalia, præcipue si sit ratio aliqua,
qualis est cibaria non esse ita suavia, si alio die
disponantur &c ; & idem de cibus etiam superfluis
docet Fagund. in 1. Præcept. Eccles. L. I. c. II. n. I.

§. 3. Si recitanda est Comœdia die festo, 590
potest tum fieri apparatus, qui commodè
non potuit præveniri, *Tolet. & alii cum Sanch. D. 18* :
item licitum est fabris ferrariis calceare equos
ob necessitatem itinerantium, *Sanch. Tambur.* Item
partim per consuetudinem, partim ob necessitatem
licitum est secare venam, irrigare olera & alia
similia, quæ passim fieri videmus non reclaman-
tibus Prælati Ecclesiæ, *Sanch. supra.*

§. 4. Barbi-Tonsores communiter excusantur, 591
vel parvitate materiæ, si unum tantum vel alterum
tondeant, vel necessitate, vel consuetudine, vel
ob lucrum cessans & oriturum damnum, si petentes
non tonderent, *Tamb. §. 2. n. 13. Diana P. 2. T. 15. R. 34.*
& alii, quod probabile agnoscit *Illsung num. 166.*
Et quamvis *Sanch. D. 21.* absolute dicat consuetudi-
nem illam semper fuisse improbatâ, excusat tamen,
si

si antè non potuerit fieri , aut si alioquin Barba
Tonfor esfet deferendus , aut si ideo die festo
tondeant, quia tum veniunt Rustici aut alii operari
aliis diebus impediti , poterunt enim tondere
licet barbi-tonfio ad longum tempus duraret.

592 §. 5. Sartores, qui bonâ fide appromiserunt
vestem, quam reipsa putaverant ante diem festum
perficiendam, excusantur, si, ut stent promissis
laborent post mediam noctem usque in Festum,
Laym. L. 4. T. 7. c. 4. n. 2. Dian. P. 4. T. 4. R. 62; intelligi
si ideo passuri essent incommodum, nam si excusari
possint, tenentur à labore abstinere.

593 §. 6. Famulantes laborare possunt, si recusando
Dominos suos ad gravem indignationem com-
moverent, ex qua prudenter timerent incommoda
Illsung num. 177.

594 Q. 144. Quomodo aliquis ratione temporis excusetur
à mortali. R. §. 1. *Azor, Bonac. Regin.* putant
esse mortale laborare ad horam; *Fagund* apud *Ills*
num. 168. adjicit medium, vel pro summo
integrum quadrantem: *Castrop. & Trull.* ponunt
duas horas: è contrâ aliqui Canonistæ requirunt
tertiam partem diei, sed communiter ab omnibus
exploduntur. Non esse mortale per duas horas
laborare, est jam recepta nostrâ ætate sententia,
inquit *Tamb. L. 4. c. 3. §. 2. n. 1*; assentiuntur *Gran. &*
Ills. supra; *Dian. P. 5. T. 5. R. 6.* dicit non fore mortale,
si duæ horæ non excedantur; *Sanchez* dicit
minùs quàm duas horas non sufficere ad mortale,
testaturque juniores Theologos plùs quàm duas
requirere; & ratio potest esse, quia duæ horæ
videntur pars modica diei, utpote duodecima.
Fill. March. & Gobat in Clypeo num. 283. requirunt
tres horas, sed communior nunc & probabilior est
sententia

sententia, si saltem multum ultra duas horas laboretur, fore mortale.

§. 2. Non est mortale singulis Festis ad duas horas laborare, quamvis id velis facere & reipsa facias toto anno, quia dies & labores illi non uniuntur in ordine ad constituendam materiam gravem pro inhonoratione alicujus Festi, *Sancti*. in Dec. L. 1. c. 4.

Q. 145. *Quid notandum circa forensia.* R. De his habet *Busenbaum* relatus num 583: aliqua tamen clarius explicanda sunt, ut etiam melius intelligatur, quandonam adfit excusatio.

§. 1. Per forensia intelliguntur actiones, quæ quamvis non sint serviles, tamen quia nimis distrahunt animum & cultum divinum impediunt, prohibentur, *Tit. de Feriis Cap. 1. Omnes dies Dominicos à vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere, ut in eis mercatum minimè fiat neque placitum, neque aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur, nec sacramenta, (id est, Juramenta) nisi pro pace vel alia necessitate, præstentur. Cap. ult. Debet judicialis strepitus diebus conquirere feriatis. Et post recensita Festa ordinaria in fine additur: Nisi necessitas urgeat vel pietas suadeat, usque adeo convenit ab hujusmodi abstinere, ut consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit diebus hujusmodi promulgari: licet diebus feriatis, qui gratiâ vindemiarum vel messium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate. Ex his inferunt communiter omnes, præter mercatum, principaliter prohiberi actiones judiciales, quæ dicuntur placitum, & sunt citatio partium; formatio processus sive cognitio causæ; & sententia;*

quæ

quæ quamvis Jure civili L. *Ut in die*, 2. Cod. de *Feriis*, si in die festivo fiant, tantum dicantur irritari, id est, irritanda, tamen vi citati Juris Canonici, ex quo hic loquimur, sunt ipso facto irrita.

§. 2. Citatio, ut quis compareat die festo, est irrita
 597 quamvis ibi tantum esset Festum, ubi est ille qui citatur, nam citatio respicit locum, in quo est qui citatur, uti è contra mandatum & sententia respiciunt locum, ubi est mandans vel sententiam ferens: Si autem citatio fiat, ut quis compareat intra octo dies, etiamsi octavus dies esset Festum, valet, poterisque (secundum *Suar.* & *Fagund.*) differre, ac prius comparere sequenti die, sed secundum *Bonac.* aliosque cum *Castrop.* T. 9. P. 7. num. 3. & 4. debetis prævenire.

§. 3. Ad formationem processus seu cognitionem causæ spectat examinatio testium & Jusjurandum, item depositio sola testimonii, uti probabilius cum aliis tenent *Suar.* *Bonac.* *Castrop.* num. 6. contra *Azor* & alios: imò iidem cum *Regin.* putant etiam examinationem testium vel Juramenta in causa spirituali esse illicita & irrita, sed *Sanch. in Conf.* L. 5. c. 2. D. 30 putat tantum prohiberi Juramentum judiciale, quod fit pro rebus temporalibus, non quod pro spiritualibus, nec quod fit pro fide, pace, obedientia, fama vel alia necessitate. Communis etiam est sententia cum *Castrop.* P. 8. n. 4: quando judicium vel contractus est licitus die festo, etiam licere juramentum, quia concesso principali concedantur accessoria. Probabilius autem est cum *Suar.* *Fagund.* *Laym.* *Castrop.* *Illung* n. 169. contra *Panorm.* non prohiberi alia Juramenta, quæ nec ad Judicium nec ad metum ordinantur.

§. 4. Oblatio libelli etiam pro causa temporali 599
fieri potest, dummodo die festo non intimeretur
parti adversæ, quia non videtur spectare ad forma-
tionem processus, cum non procedat à Judice vel
à potestate Jurisdictionis, sed à litigante, *Fagund.*
& *Castrop.* num. 9.

§. 5. Licitum est Advocato in Festis patrocinari, 600
five verbo five scripto, & informare Judicem,
licet fiat ob pretium, quia nec est servile, nec prohi-
bitum, *Sanch. D.* 28. Item Judici licitum est
concipere vel etiam scribere privatim sententiam
postea proferendam, *Pirh.*

§. 6. Secundum *Sanch. D.* 27. n. 17. *Cajet. Tol. Henriq.* 601
& alios peccant mortaliter Notarii in Festo
transcribentes acta spectantia ad judiciales strepi-
tus; sed probabilitatis id negant *Suar.* aliique plures
cum *Dian. P.* 2. T. 15. R. 35: nam nec est opus servile
nec prohibitum, hinc docet quoque *Dia. in Summa*
v. *Festum.* Num. 3. non peccare Notarios,
si secluso scandalo celebrent contractus die festo,
quia non sunt ex forensibus, quæ prohibentur.

§. 7. Licitum est die festo facere præsentationes, 602
institutiones, collationes, provisiones beneficio-
rum; item exercere actus Jurisdictionis volunta-
riæ, v. g. adoptare aliquem in filium, condere testa-
mentum, hæc enim non afferunt strepitum judi-
cialium, *Pirh.* & alii cum *Castrop. P.* 6. n. 3, ubi n. 5. addit
etiam consuetudine excusari conductiones opera-
riorum, venditiones publicas sub hasta, v. g. bono-
rum alicujus defuncti &c.

§. 8. Licitum est die festo ferre sententiam, 603
si aliàs impediretur Justitia, si ratio temporis, v. g.
conditio belli ita exigat, si sit atrocissimum crimen,
ita ut ad incutiendum terrorem non sit danda
mora, *Sanch. D.* 29. *Castrop. P.* 7. n. 17.

Z

§. 9.

604 §. 9. *Judicia, quæ de partium consensu fiunt per Judicem Arbitratorem, sunt licita die festo, est communis cum Sanch. D. 27. Castrop. num. 16. Illsung supra. Porrò ille dicitur Judex Arbitrator, qui eligitur, ut dicat, quod sibi videtur, & sit suo judicio litem pacificè componat sinè ordine judiciali usitato in foro; è contrà Judex Arbitrator dicitur, qui procedit servato ordine processus forensis.*

605 §. 10. *Probabilius est contra Panormitanam etiam prohiberi executionem sententiæ latæ die non festo, quia est complementum sententiæ, Castrop. num. 12. Illsung supra & alii. Quod autem ad appellationem attinet, communior quidem sententia dicit licere die festo, sed etiam probabile est non licere, uti ostendit Castrop. à num. 13. adductis pro utraque parte Authoribus & rationibus.*

606 §. 11. *Per consuetudinem videtur nunc omnino licitus esse mercatus privatus, siue quidvis vendere vel emere clausâ officinâ, Castrop. P. 6. n. 5. Tambur. Illsung num. 171. Etiam licere contractus, si fiant sinè instrumentis & Judicis autoritate, docent Sanch. & alii cum Illsung supra.*

DUBIUM III.

Quæ opera festis diebus præcipiantur.

607 **R**esp. Præcipitur, I. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. Vid. Trid. Sess. 24. c. 4. de Reformat. Fill. T. 27. c. 8. q. 7. Bonac. T. 2. D. 5. Q. un. P. 2. n. 27. Suar. &c. Dixi, nisi quatenus. &c. quia homines rudiores & ignorantes præcipua mysteria Fidei, ea præsertim quæ

quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est
est supra Lib. 2. T. I. c. I. tenentur Lege Charitatis,
(si aliàs ea commodè addiscere non possint)
sub gravi peccato concioni, vel potiùs Catechesi
interesse. *Bon. D. 5. in Præcept. 3. num. 28.* addens,
eo casu concionem etiam Missæ præferendâ esse.
Trull. L. 3. Cap. 1. D. 4. n. 12. Fagund. P. 1. L. 2. c. 9. n. 12. & c.

2. Præcipitur speciali Præcepto obligante
sub mortali, audire Missam, hoc est, morali
& humanâ assistentiâ sive præsentîâ ei interesse.
Est communis ex c. *Omnes Fideles*: Et ex c. *Missas*,
de Consecrat. Dist. 1. contra *Angelum & Rosellam*,
qui semel vel iterum negligere, dicitur esse veniale.
Obligat hoc Præceptum omnibus Festis
omnes baptizatos usum rationis habentes,
non autem infantes, amentes, vel Catechumenos.
Ratio primæ partis, quia est universale. Ratio
secundæ, quia assistentiam humanam habere
non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ
subjecti. *Lugo D. 22. Sect. 1. & 2. ex Navar. Sanch. & Koninck. Underesolves*:

I. Non est obligatio audiendi concionem
in Parochia propria: tum quia Doctores multi
nullum hac de re Præceptum agnoscunt:
cùm *Trid. Sess. 24. Cap. 4. de Reform.* dicat, *teneri*,
ubi id commodè fieri potest: tum quia si quæ obli-
gatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regu-
larium, & generalem consuetudinem contrariam.
Suar. de Relig. T. 1. L. 2. c. 16. Azor, Navar. Cened. &
Zerol. P. 1. v. Prædic. Trull. L. 3. c. 1. D. 4. num. 11. &
Barbos. in Trid. Sess. 24. c. 4. Imò Fratres Prædica-
tores, & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis
communicant, concionantes in suis Ecclesiis,
quovis anni tempore possunt Auditoribus suis
concedere 18. annos, & 320. dies Indulgentiarum

» nomine Papæ. *Diana P. 4. T. 4. R. 22. ex Rodrig.*
 » & aliis.

» II. Non est obligatio ad audiendam Missam
 » Feriâ quintâ, & sextâ, & Sabbato majoris Hebdo-
 » madæ; neque diebus Rogationum. *Azor, Henric.*
 » *Suar. D. 88. Sect. 5.*

» III. In die Nativitatis Christi tantum tenentur
 » audire unam Missam. *Navar. Suar. Fill. Tract. 5.*
 » *num. 207.*

» IV. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obliga-
 » tione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam
 » injunctam in Confessione, ut contra *Cajetan. Sylv.*
 » *Ang. Armil. docent Suar. Sa, Rodrig. Fill. num. 216.*
 » & alii. Ratio, quia duobus Præceptis potest simul
 » satisfieri, ut *vid. supra L. 1. T. 2. c. 3. Dub. 3.*
 » Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat
 » *Regin. Lib. 19. n. 14.* dummodo intentionem habue-
 » rit audiendi Missam: Negat autem *Suar. Sect. 6.*
 » *Azor Cap. 7. q. 6. Gordonus, Lugo loc. cit.* si quidem
 » possit differre Confessionem, nec adsit necessitas
 » Præcepti Confessionis. Idem dicit *Bonac. Tom. 1.*
 » *D. 4. Q. ult. P. 11.* ubi contrariam praxim quorundam
 » excusat, vel ob necessitatem communicandi; vel
 » propter intentionem audiendi Missam aliam;
 » vel denique propter bonam fidem:

» V. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ,
 » si recedant allatum necessaria, v. g. vinum,
 » hostiam, thus, &c. quia cum hæc ordinentur
 » ad Officium, non censentur abesse: dummodo
 » non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longe.
 » *Vid. Bonac.*

» VI. Peccat, qui non audit integram Missam,
 » & quidem venialiter, si omittatur parva pars;
 » mortaliter, si notabilis, v. g. media, vel tertia pars.

Layman

Layman tamen, & alii durum putant, mortalis
damnare eum, qui ab Offertorio ufque ad finem
adfit: additque communiter excufari à mortali,
qui audiunt à principio Epiftolæ, vel fecundùm
alios, Evangelii ufque ad finem: vel ab initio
ufque ad Communionem. Vid. Bonac. T. 1. D. 4.
Q. ult. Lugo D. 22. Sect. 1. n. 3.

VII. Non peccat faltem mortaliter, qui
à duobus Sacerdotibus fucceffivè duas dimidias
Miffas audit, ut habet Navar. c. 21. Sa, Sotus,
Henriq. Dian. Tom. 1. Traët. 3. R. 18. Bonac. P. 11.
Hurtad. contra Suar. Kôn. Fagund. quia audit
integram Miffam. Ob quam caufam eft probabile,
etfi fimul audiat, ut habet Bonac. l. c. Hurtad. &
Diana contra Regin. Kôn. Lugo, & alios, quorum
fententia videtur probabilior.

VIII. Non fatisfacit, qui fub Sacro dormit,
pingit, docet; vel qui eft poft murum, aut
poft aliam rem, tali loco, unde nihil audiri, videri,
vel notari poffit, quid fiat; quia non cenfetur
mortaliter præfens. Satisfacit tamen furdus, cæcus,
& quicumque (licet fit poft oftium, aut columnam,
vel in feneftra, vel procul à templo) ita eft præfens,
ut ex fignis externis colligere poffit, quid à Cele-
brante agatur, fpectatâ loci naturâ, etiamfi ipfe
per accidens nihil audiat, nîl videat, aut intelligat,
fitque pars per moralem conjunctionem ejus
multitudinis, quæ dicitur præfens, & eft
in confpectu altaris. Bonac. l. c.

IX. Audiens, debet effe attentus, faltem virtua-
liter & in confufo, ut aliquo modo advertat,
quid fiat: hinc fi quis nunc attendat, nunc fabu-
letur, ut tamen femper advertere poffit, quid fiat,
licet peccet irreverentiâ, non tamen damnandus
eft mortaliter: imò Kôn. cum Sylv. Rosel. & Med. docet, &

» eum satisfacere, qui voluntariè toto Sacro est
 » distractus, modò sibi sit præsens, & cum reveren-
 » tia externa assistat. Quod probabile esse docet
 » Laym. contra Suar. Bonac. & alios. Vid. Kôn. l.c. &
 » Lugo n. 26. & 27. Plura de tota hac materia v. *supra*
 » L. 1. T. 2. c. 3. Dub. 2. 3. & 4.

» X. Præceptum audiendæ Missæ impletur
 » quocunque in loco, sive in Parochiali, aut Cathe-
 » drali, sive in Regularium Ecclesia, sive in Orato-
 » riis privatis, sive extra Ecclesiam audiatur. Ratio,
 » quia Ecclesia tantùm auditionem Missæ præcipit,
 » non autem locum, ergo quovis loco impletur.
 » Tol. L. 9. c. 7. Azor c. 6. Rodrig Navar. Fill. num. 209.
 » Nung. Suar. Kôn. Bonac. D. 4. q. ult. P. 12. n. 4. & plures.
 » Quæ doctrina, licet certa satis sit, nihilominus
 » quia post omnes supra citatos Authores
 » à quodam moderno, viro aliàs docto, in dubium
 » vocatur, peculiari Dubio examinanda est,
 » ne cui (quia Liber obvius est) scrupulus, aut
 » conscientia nascatur erronea.

A D D E N D A.

608 Q. 146. An satisfaciat Præcepto Missæ, qui
 partes illius simul audit. R. §. 1. Certum est
 non satisfacere, nam Innocentius XI. damnavit
 hanc 53. propositionem: Satisfacit Præcepto Ecclesie
 de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, modò quatuor
 simul à diversis celebrantibus audit. Propositio illa
 nunc amisit omnem probabilitatem, licet Busem
 relatus n. 607. dixerit esse probabilem.

609 §. 2. Ratio, ob quam propositio illa putabatur
 probabilis, erat hæc: Unus audiens simul
 duas Missas potest per hoc satisfacere obligationi
 audiendi unam ex Præcepto & alteram ex Voto,
 ergo etiam unus audiens duas simul partes Missæ
 potest satisfacere Præcepto audiendi unam totam,
 quia

quia uti se habet totum ad totum, sic se habet pars ad partem, & uti attentio ad unam Missam non impedit attentionem ad alteram, ita attentio ad unam partem non impedit attentionem ad alteram. Hanc rationem rectè retorquet *Carden.* in 2. Crisi dis. 32. n. 36: Motus Solis, qui fit à duodecima ad primam, coëxistit motui horologii, qui fit ab eadem duodecima ad primam, ergo uti illi duo motus, Solis & horologii coëxistunt, ita possunt coëxistere duæ mediæ horæ unius horologii, quia uti se habet totum ad totum, ita pars ad partem, quod patet manifestè esse falsum. Ratio autem, cur in neutro valeat Consequentia, est, quia una Missa, uti etiam una hora, est unum totum successivum, cum Missa consistat in motu verborum & actionum sibi succedentium; quamvis autem unum successivum possit coëxistere alteri successivo, adeoque & audiri una Missa cum altera, non potest tamen pars successivi coëxistere alteri parti ejusdem successivi, & ideo non potest audiri una Missa, cujus una pars coëxistat alteri parti ejusdem Missæ, uti non potest persolvi Officium Horarum, si simul audiantur tres diversæ Lectiones à diversis, sed una debet audiri successivè post alteram.

§. 3. Quamvis daretur ratio intrinseca probabilis, quòd duæ partes Missæ simul auditæ constituere possent unam Missam, tamen nunc certum est per auditionem talium partium non satisfieri Præcepto Missæ, quia hoc Præceptum latum est ab Ecclesia, quæ nunc declaravit præcipi auditionem unam successivam partium, *Carden.* num. 41.

¶ 147. An opinio, quæ dicit satisfieri, si successivè audiantur duæ medietates, sit adhuc probabilis, uti v. g. si quis ad Elevationem unius Missæ veniat in templum, & postea audiat sequentem Missam

usque ad Elevationem tantum. R. §. I. Aliqui dubitant, quia duæ tales medietates non videntur dici posse una Misfa, cum sint lectæ à diversis, & fortè intercedat spatium temporis inter illas partes nihilominus dicendum est opinionem illam adhuc manere probabilem, ut ostendit *Carden. c. 7*, nam cum illis, quos citat *Busenbaum*, docent illam 32. *Ab. apud Pasq. de Sacrific. q. 1290*; accedunt *P. Marci in Trib. de Misfa T. 4. T. 2. Q. 1. D. 2. Gobat T. 5. n. 149* vocans in praxi tutam, & eandem *Suar. apud Ill. T. 5. n. 161*. dicit communiorem, nec posse prædictam condemnari. Ratio autem est, quia manet unum Officium, licet prius orem partem posteriorem & postea priorem, v.g. Tertiam ante Primam, aut unum Psalmum ante alterum; item manet unum Rosarium, licet incipiam à tertia decada, & finiam recurrendo ad illam, ergo etiam erit una Misfa, licet per medias partes five priores five posteriores audiatur. *Nec refert*, quòd hæ medietates fiant à diversis Sacerdotibus, aut etiam cum interpositione temporis: *Nam* si duo simul recitent Officium, duæ medietates ponuntur à diversis recitantibus, imò in Choro sæpe novem diversi legunt novem diversas Lectiones, & tamen est unum Officium; interruptio autem non tollit unionem moralem, uti dicitur de *Horis Confirmatur*: Nam est una Misfa, si Sacerdos in media Misfa deficeret, & alius Sacerdos post mediam horam succederet illam completurus, ergo etiam potest esse una Misfa, licet fiat à duo Sacerdotes, & tempus aliquod intercedat, est quidem (quoad illud exemplum) aliqua disparitas, eò quòd posterior Sacerdos agat nomine prioris, & compleat eandem moraliter Misfam; hoc tamen non obstante in nostro casu adhuc æqui-

æquivalenter videtur manere una integra Missa, quia nempe est idem Principalis offerens, nempe Christus; etiam est idem, quod offertur, consecratur & sumitur, scilicet idem Christus; sunt etiam eadem Orationes & actiones externæ &c. Licet autem *Tambur. L. 4. c. 2. §. 1. n. 10.* putet manere unitatem, dummodo eodem die tales partes audiuntur, tamen hæc ab invicem separatio videtur esse nimia; si autem fit saltem ad horam tantum, non est nimia, nam sæpe per concionem unius horæ & amplius interrumpitur Missa, & tamen manet una.

§. 2. Si quis sine justa causa audiat duas tales medias Missas, peccat venialiter, uti qui in Horis oraret unam ante alteram, aut interrumperet sine causa; ratio est, partim quia observatio ordinis & continuationis est decencia requisita, partim etiam quia talis auditio per medietates aut interruptiones non est satis consentanea communi praxi Fidelium, à qua recedere sine justa causa est saltem veniale, justa autem causa esset defectus temporis, rationabile impedimentum vel quævis incommoditas alicujus momenti.

Q. 148. *Quinam obligentur ad Missam.* R. 613

§. I. Hæretici non obligantur, quia præsumuntur excommunicati, hinc jubentur emanere: in Germania tamen non peccant adeundo, quia non sunt denunciati, nec putant se excommunicatos, imò sic disponi possunt ad conversionem, si videant etiam ritus omnes nil superstitionis habere, *Gob. in Exp. T. 5. num. 396.* An autem excommunicatus vi hujus Præcepti teneatur procurare absolutionem, ut Missam audire possit, dictum est *Lib. I. num. 794.*

614 §. 2. Omnis Sacerdos, si alius celebraturus defuit, tenetur ipsemet celebrare, ut Missam audiat, ita cum aliis *Gobat* num. 40. *Steph.* T. 5. D. 4. num. 99. contra *Fagund.* Ratio est, quia tum tenetur, & se potest audire Missam, neque medium illud est extra-ordinarium; qui autem tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria, ergo.

615 §. 3. Circa ætatem, quâ pueri obligentur ad Missam, variant sententiæ; *J. March.* putat tunc prius obligari, quando incipiunt esse idonei ad Communionem: *Sot.* apud *Gob.* T. 4. n. 129. putat neminem ante annum duodecimum teneri legibus Ecclesiæ, sed istæ sententiæ passim rejiciuntur, & sunt contra praxin Fidelium. *Azor, Sanch. Bonacini, Tann. Bas.* & alii apud *Gob.* T. 5. n. 310. absolute obligant pueros omnes & puellas circa finem septennii, quia tunc præsumuntur habere sufficientem usum rationis, quam sententiæ admittit *Gobat* de pueris educatis in urbe, quibus utpote melius cultis communiter citius oritur plenum lumen, de rusticis autem aliisque similibus non admittit, sed cum *Côn.* contendit pueros inter 9. & 10. annum, puellas verò inter 8. & 9. communiter prius assequi plenam discretionem, quâ habitâ prius obligentur Præceptis Ecclesiæ: Si autem ante septennium haberent plenam discretionem, quamvis tunc ex Lege naturali tenerentur Deum aliquo cultu colere, tamen probabile est, secundum dicta *Lib.* num. 676. non teneri Legibus Ecclesiæ. Denique *Dicast.* apud *Gob.* T. 4. num. 129. dicit pueros, quando venialiter peccare possunt, sub veniali obligari ad Leges Ecclesiæ, quando autem mortaliter sub mortali, quæ sententiæ est multorum, & à *Diana* P. 10. T. 12. R. 37. reputatur probabilior.

§. 4. Qui simul est surdus, cæcus & mutus à nati- 616
vitate, non tenetur adesse Misæ, quia non potest
habere moralem assistentiam nec attentionem
ullam internam; imò scire non potest, quid sit Misæ,
Pasq. de Sacrific. q. 1256; unde quamvis esset talis,
non à nativitate, sed per infirmitatem, adhuc putat
Gob. T. 5. n. 30. contra Fagund. Pasq. Dian. P. 5. T. 4. R. S.
non teneri, quia non potest scire, an, ubi & quando
incipiat Misæ, ergo non potest habere intentionem
debitam, neque attentionem ullam, & licet quis
trudendo eum admonere posset jam fieri Misam,
ac ipse scripto peteret duci ad templum, adhuc
putat *Gob. n. 30.* non obligari, quia Ecclesia censetur
tantum eos obligare, qui humano & ordinario
modo interesse possunt, Leges enim non compre-
hendunt casus extra-ordinarios; hinc *Castrop.* etiam
eximit eum ab obligatione Misæ, qui est cæcus
& surdus, sed non mutus, quia neque præsumitur
Lex obligare in hoc casu exotico: Si tamen quis
esset, vel tantum mutus & surdus, vel tantum cæcus,
vel tantum cæcus & mutus, teneretur, uti commu-
niter docent Authores cum *Gob. num. 29.*

§. 5. Regulares etiam exempti tenentur ad ser- 617
vanda Festa, quæ Episcopus cum consensu Cleri &
populi indicit, uti habetur in *Trid. Sess. 25. de Regul.*
c. 12. Et consequenter etiam tenebuntur ad Misam
tali die audiendam: an autem teneantur etiam
ad Festa, quæ populus vovit approbante Episcopo,
non est ita certum, affirmant *Vasq. Nugn. Sanch. L. 4.*
c. 15. n. 21, negant alii, & merito dubitat *Gob. num. 77,*
quia exempti non jubentur observare alia Festa,
nisi quæ Episcopus imponit, qualia non videntur
esse illa, quæ populus vovet approbante tantum
Episcopo; si tamen hæc approbatio censeretur esse
per modum Præcepti, tenerentur uti reliqui.

Q. 149. *Quibus diebus audienda sit Missa.*

§.1. Si Festum sit à Principe sæculari impositum aut ex consuetudine observetur à populo sine approbatione Episcopi, non est in conscientia obligatio audiendi Missam vel abstinendi à servilibus, quia non est Festum sacrum, sed sæculare, *Tamb. Gob. T. 5. n. 75. & 87. Pasq. q. 1251*, simul notandum posse peccari contra obedientiam Principi debitam si hic strictè mandasset observari.

§.2. In Festo, quod solus Episcopus indicit rectori Clero vel populo, etiam non est obligatio audiendi Missam, quia Episcopus nequit ullum Festum instituere sine Cleri & populi consensu uti habetur *Cap. Conquestus. ult. de Feriis*, & probatur pluribus *Barbos. Gav. Jord. Gob. n. 72*: potest autem consentiente Episcopo populus vivere Festum ad quod tenebuntur etiam Posteriores, non vi vocis quod erat personale, sed ex Præcepto Episcopi approbantis & ita implicite præcipientis tale Festum uti notant *Suar. Laym. & Gob. n. 86*; possitque esse Festum mediæ tantum diei, in qua manere esset obligatio ad Missam & ad abstinendum à servilibus à prandio autem laborari posset, *Gobat num. 111*. Potest autem Episcopus unum tantum proprium in Dicecesi Festum instituere præter communia, v.g. Festum Patroni vel Tutelaris, deinde potest ex causa, uti ob vindemiam, transferre Festum fore, v.g. S. Michaëlis ad aliud tempus, uti habet *Gob. T. 5. num. 230*, licet alii repugnent, an verò expediat multa esse Festa, disputat *Gob. in Quin. T. 5. c. 45*, ubi videri potest; in *Exp. T. 5. n. 72*. dicit hac ætate, quâ ita invaluit multitudo Festorum cum ingenti molestia Mechanicorum, magis cogitandum esse de modo abrogandi plura, quàm instituendi nova.

§. 3. Non est obligatio ad Missam die Cinerum, ⁶²⁰
Festo S. Marci, Festo Animarum; neque Coloniae
Festo Theophorae. De reliquis ejusmodi diebus
habet *Busenbaum*.

§. 4. In dubio, an sit Festum, teneris mediocre ⁶²¹
studium adhibere, ut intelligas, non teneris tamen
per sesqui-horam iter facere, ut id interrogas,
hoc enim foret immodicum studium, quo forte
frustra, impediri posset labor diurnus per longum
tempus; unde si permaneat dubium, non erit
obligatio ad Missam, quia in dubio possessio est
pro libertate, *Pasq.* quæst. 1325. Quod si Pater dicat
esse Festum Præcepti, Mater verò dicat esse devo-
tionis tantum, teneberis (per se loquendo) potius
credere Patri, quia ejus testimonium est majus, &
ejus potestate es dirigendus, *Gobat* à num. 460.

Q. 150. Qualis Missa sit audienda. R. §. 1. Peccat, ⁶²²
qui audit Missam excommunicati non tolerati, aut
publici percussoris Clerici, uti cum communi
S. Thomas 3. P. Q. 82. art. 2. Si tamen quis audisset,
secundum *Dicast.* & *Gob.* T. 5. num. 522. satisfecisset
Præcepto, quia posuisset substantiam rei præceptæ,
secundum *Pasq.* q. 1269. non satisfecisset, quia tum
tantum impletur Præceptum per actum peccami-
nosum, quando ponitur materia, quæ præcipitur,
hinc autem non ponitur materia illa, quæ præci-
pitur, nam Missa illa prohibetur legi & audiri,
Missa autem prohibita non est Missa præcepta, ergo.
Neque dicas Missam secundum se præcipi: *Nam*
præcipitur cum omnibus circumstantiis necessariis
ad hoc, ut hinc & nunc audiatur, inter illas autem
circumstantias est persona celebrans, cujus Missa
hinc prohibetur. Utraque sententia est probabilis,
sed prima videtur verior.

§. 2.

623 §. 2. Satisfacit, qui audit Missam, quocunque
& idiomate fiat, uti si audiat Missam Sacerdos
Græci in his partibus celebrantis, quia quæ
substantiam est eadem apud omnes Catholicos.
Missam, Pasq. q. 1259. Gob. num. 161. & alii.

624 Q. 151. Quotempore audiri debeat Missa.
§. 1. Probabilius videtur, quod satisfiat Præceptum
quâcunque horâ audiatur à media nocte ad ala-
ram mediam noctem, F. Lug. Leand. Dian. P. 10. Tit.
R. 21. Gob. T. 5. num. 56. contra Pasq. q. 1260, qui putat
non satisfieri, nisi audiatur intra tempus, quod
licitum est celebrare; sed ratio nostra est, quod
quâcunque horâ audiatur, verum est Missam esse
esse auditam, ergo satisfactum est Præcepto, quod
tantum exigit Missam audiri illo die.

625 §. 2. Qui nocte Nativitatis Christi audit Missam
quæ Romæ vel Venetiis ex privilegio dicitur
ante mediam noctem à Sacerdote jejuno, satisfiat
Præcepto pro die Nativitatis, quia sic anticipatur
illa dies, uti in Matutino, quod pridie recitatur.
hinc si dies Nativitatis incideret in diem Lunæ,
non satisfaceret Præcepto pro die Dominica, quod
Missam illa spectat ad sequentem diem Nativitatis
non ad Dominicam, ita Lug. Dicast. Dian. P. 7. Tit.
R. 12. P. 10. T. 12. R. 22. Item T. 14. R. 35; & absolute
loquendo non posse per auditionem unius Missæ
satisfieri Præcepto audiendi Missam duobus diebus
rectè probat Cressp. à Borgia in QQ. Mor. quæst. 10.

626 Q. 152. Quo loco audiri debeat Missa.
Præcipuum Dubium est, an satisfiat, si audiatur
loco privato vel profano, pro quo fit,

§. 1. Privatum Oratorium, est locus aliquis
in domo vel arce privati hominis ad tempus
deputatus cultui Dei, unde Oratorium erectum
in palatio Episcopi, aut in Conventu Regularium

aut perpetuò destinatum divino cultui habènsque ingressum ex publica via, aut à Missionariis privilegiatis certo loco constitutum, non censentur privata Oratoria, uti cum aliis docent *Quarti* in Rubr. P. 3. T. 10. n. 1. S. 3. Et *Tamb.* de Sacrif. L. 1. c. 4. §. 4. hinc absolutè dicit *Illsung* T. 5. num. 163. non esse quæstionem de Oratoriis privatis Episcoporum vel Regularium, sed tantùm de privatis Oratoriis aliorum Clericorum sæcularium & laicorum, de quibus jam loquemur.

§. 2. Privilegiatus & tota ejus familia, id est, ⁶²⁷ omnes illi, qui habitant in domo Privilegiati cum quadam habitudine ad illum, uti sunt Pater & Mater, Nurus & Gener, Uxor, filii, filia, Nepotes, Pro-Nepotes & alii per lineam rectam descendentes & manentes sub regimine Parentum, habitantesque cum illo; item servi & ancillæ, quandoque etiam hospites, si ita addatur in Bulla, & consequenter etiam illi, qui his famulantur, uti docet *Tamb*: hi (inquam) omnes, si audiant Missam in privato Oratorio, satisfaciunt die festivo, quo ibi celebrare licitum est; ita omnes communiter.

§. 3. An præter Privilegiatum ejusque familiam ⁶²⁸ satisfaciant etiam alii ibi audientes, quando audire possunt alibi, duplex est sententia, 1. *Pasq.* q. 659, ubi alios undecim pro se citat, quibus accedunt *Diana* P. 6. T. 8. R. 40. P. 9. T. 1. R. 3. *Bas.* v. *Missa.* n. 8. *Gobat* T. 5. n. 356. *Quarti* Dub. 13. *Sporer* T. 3. c. 4. n. 24. *Ills.* supra dicens esse nunc certam; hi omnes absolutè dicunt non satisfacere; ratio est, quia Pontifex in Bullis expressè addit: *Volumus autem, ut alii, qui non sunt de familia, non censeantur liberi ab obligatione audiendi Missam in Ecclesia, & hoc à Cardinalibus declaratum esse, dicunt Authores hic citati.* 2. Sententia est *Az.* *Henriq.* *Homob.* *Castrop.* *Pellizar,* quos

quos citat *Pasq.* *suprà*, quibus accedunt *Busenbaum.*
Burgh. Cent. 3. Caf. 60. citans *Barbof.* Item *P. March.*
T. 2. T. 4. T. 2. Q. 1. Dub. 1, quorum sententiam
Gob. T. 3. n. 254. vocat probabilem & usu receptam
 hi dicunt satisfieri à quovis ibi audiente: Ratio est
 quia de Jure communi plus non præcipitur quam
 Missam audire, de loco autem nunc nullum est
 Præceptum. Ad verba Bullarum dicunt antea
 de Jure antiquo fuisse obligationem audiendi
 Missam in Parochia, uti probat *Pasq.* quæst. 1277
 cui Juri aut alteri cuicumque obligationi
 si quæ adhuc est, Pontifex non vult derogare
 per tale privilegium privato datum; quòd si non sit
 talis obligatio, uti nunc Jure novo non est
 restrictio illa nil operatur, apponitur tamen, quia
 servatur stylus antiquus Curia, & dantur privilegia
 secundum antiquas formulas rescribendi, hinc
 testatur *March.* verba illa communiter non recipi
 alio sensu, etiam inter timoratos. Prior sententia
 est communior, tutior & probabilior, tum quia
 pro se habet verba Legis, quorum explicatio
 pro altera sententia est dubia, tum etiam quia
 Lex communis erat, ut Missa audiretur in Ecclesia
 publica, imò & in Parochia, privilegium autem
 habent Religiosi, ut in suis Ecclesiis satisfiat,
 quale privilegium non est, neque legitima consue-
 tudo, neque certa interpretatio pro privatis Ora-
 toriis, ergo possessio est pro communi Lega-
 Nihilominus secunda sententia etiam videtur esse
 probabilis, hinc *Sporer* sapienter in praxi suadebat,
 ut illi, qui de familia non erant, alibi audirent
 Missam, nolentes autem non urgebat.

§. 4. Probabile est satisfieri Præcepto,
 quocumque alio loco etiam profano audiatur
 Missa, v. g. in castris cum militibus; in litore,
 quando

quando legitur pro navigantibus, licet quis non fit miles, nec de comitatu navigantium, ita n. præced. citati pro secunda sententia cum *Bonac.* de Sacram. D.4.Q.ult.P.12.N.4. Ratio est, quia quamvis forte restrictio sit de privatis Oratoriis, tamen nulla est de aliis locis, ergo rectè statum Lege communi præcipiente Missam, abstrahendo à loco: gratis autem dicit *Pasq.* q. 1257. præcipi, ut Missa ab omnibus audiatur in Ecclesia vel publico Oratorio ab Ecclesia deputato, nam tale Præceptum nunc non extat, sed tantum Præceptum Missæ, quæ reipsa Missa est, quocunque loco fiat.

An Regulares vi privilegiorum possint absque licentia Episcopi ubique Missam legere; item à quo & quomodo concedi possint privata Oratoria, dicitur Lib.VI.T.3.c.3. ad D.4, ubi etiam pluribus exponetur, quis dicatur esse de familia seu familiaris Privilegiato.

Q. 153. *Quanam requirantur, ut quis satisfaciat* 630
Præcepto audiendi Missam. R. Seqq. 1. Intentio.
 2. Præsentia corporalis. 3. Assistentia moralis.
 4. Attentio aliqua. 5. Ut integra Missa audiatur,
 de quibus ordine addendum est aliquid.

Q. 154. *Qualis intentio requiratur.* R. Requiritur 631
 intentio seu voluntas audiendi Missam tanquam rem sacram, quâ exhibetur Deo cultus, ita *Suar.* *Bonac.* aliique communiter cum *Gob.* T.5.num.194. & 196 *Pasq.* quæst. 1309. contra *Dicast.* Ratio est, quia Ecclesia per Missam præcipit aliquem Dei cultum, hinc,

§. I. Non satisfacit, qui interest, ut irrideat, aut 632
 eo tantum animo, quia exspectat amicum illum venturum, aut ut occidat Sacerdotem, cum ab ara venerit, aut solius curiositatis causâ, ita *Gob.* suprâ, & n. 210, citans *Lug. & Tamb;* imò *Pasq.* suprâ putat
 A a eum,

eum, qui accederet Ecclesiam ad meditando re
divinas aut ad orandum absque voluntate audi
endi Missam, non satisfactorum, licet interea lega
retur ; consentiunt *Sanch. Bonac. & Leonardus*
quamvis contradicant *F. Lug. Castrop. & Dian. P.*
T. 6. R. 77 ; si tamen, quando inchoatur Missa
accedat ad altare, aut aliquem motum corporalem
edat in ordine ad assistendum Missæ, jam habe
intentionem sufficientem, nec requiritur, ut ve
satisfacere, uti dictum est Lib. I. num. 692, & fuit
ostendit *Pasq.* quæst. 1308, citans pro se 23. Auctores
contra alios II, addens q. 1311. cum 28. Auctores
contra alios 15, etiam satisfecisse illum, qui expresse
noluisset per talem Missam, quam audit, Præceptum
satisfacere. Addit ibidem cum *Sanch. Laym. Lug.*
& aliis contra *Suar. Lesf. Fill. Côn. & alios*, nequidem
postea requiri mutationem propositi durante tem
pore audiendi, ut scilicet velit satisfecisse illam audi
tione, nam plura adhuc probaverat q. 1310. re ipsa satis
fecisse, licet audiêrit animo non implendi Præceptum
& simul animo non audiendi aliam Missam.

633 §. 2. Satisfacit, qui interest eam tantum mente
ut observatis actionibus Sacerdotis discat accurate
celebrare, hoc enim est velle audire Missam,
ut discat legere.

634 §. 3. Non est necesse, ut intersis per modum
orantis, *Suar. Lesf. Medin. & alii* cum *Gob. nutan. 197*
contra *Bonac. & Bass.* Ratio est, quia Missa auditur
& DEUS aliter coli potest, quam orando.

635 §. 4. Sufficit intentio implicita audiendi Missam
tanquam rem sacram, quam habet ille, I. Qui
adit templum, volens facere officium Christiani
2. Qui adit, ut præsentiam suam honoret Sacrificium
3. Qui solet interesse Missæ tanquam rei sacræ
4. Qui templum accedit ex nulla alia causa

cum enim accedat liberè, accedit ex aliqua causa, ergo si non accedat ex alia, accedit ex hac, ut audiat Missam: 5. Quicumque Missam audit, si non constet eum habere intentionem contrariam, præsumitur habere sufficientem, ita cum aliis *Suar. Gob. n. 198. Diana P. 3. T. 6. R. 68.*

§. 5. Etiam si intentioni audiendi Missam ⁶³⁸ adjungatur alia intentio mala, adhuc satisfacis Præcepto, v.g. si vis audire Missam, etiam principaliter ob vanam gloriam, aut simul volens te delectare turpi aspectu puellæ præsentis, satisfacis, ita Auctores 20. omnino graves, quos nominatim recenset *Pasq. q. 1313. Gob. n. 208.* contra paucos alios. Ratio est, quia prava intentio adjuncta non excludit intentionem debitam, quamvis impediatur illius fructum, vult enim, & re ipsa audit ut rem sacram, hoc ipso quod exterius modeste se gerat, & interius attendat ad rem sacram, nam per hoc colitur Deus, cui per Sacrificantem & Assistentes immolatur Sacrificium. *Nec obstat*, quod Ecclesia præcipiat actus bonos: *Quia* satis est esse bonos quoad se & secundum substantiam, quamvis ratione operantis aut quoad modum, quo fiunt, non sint boni, uti communiter docent Authores cum *S. Th. 1. 2. q. 100. art. 9. Sot. & aliis*, dicentes modum & finem Præcepti non cadere sub Præceptum. *Si infes*, non satisfacit Præcepto per Communionem sacrilegam, ergo nec per auditionem Missæ peccaminosam. *R. N. Conseq.*: Ecclesia declaravit se præcipere Communionem fructuosam, ita ut si non respondeat fructus, non satisfiat ejus voluntati ac Præcepto; id non declaravit de Præcepto vel auditione Missæ, ergo prudenter stamus autoritate & ratione adductâ pro sententia nostra, quamdiu Ecclesia aliud non declarat.

637 §. 6. Si quis templum ingressus ad audiendam Missam putet prius inchoandam post quadrantem, interim ipso non advertente legatur ad aliquod altare, quod prius advertit ex signo campanulæ ad *Sanctus*, *Gob. n. 115.* dicit, si habuerit hanc intentionem, volo esse unus de numero audientium Missam, quodcumque inchoabitur, tum audivisse etiam primam partem, si autem talem intentionem non habuerit, non audivisse, nam nemo censetur moraliter interesse actioni, quam nescit exerceri, & cui non cupit interesse, hoc ipso autem quod velit interesse, si fiat, quando fit, re ipsa interest, quia hæc voluntas conditionata transit in absolutam: sed hoc patitur difficultatem, nam re ipsa talis assistentia non est moralis, uti colligetur ex dicendis à num. 646.

638 §. 7. Si quis pluribus titulis teneatur audire Missam, & non determinet, cui obligationi satisfacere velit, utriusque autem per eandem auditionem satisfacere non possit, dicendum est, quod satisfaciat urgentiori, sive illi, quæ vel ratione temporis vel aliunde exigit præferri, quia tum valet voluntas interpretativa, secundum quam quisque præsumitur velle prius satisfacere graviori obligationi.

639 Q. 155. *Qualis presentia corporalis requiratur.*
 ¶. Talis, per quam quis sit ita præsens physice vel moraliter loco, in quo fit Missa, ut possit dici esse unus è numero eorum, qui circumstantur cum Sacerdote offerunt Sacrificium, hinc

640 §. I. Non est opus videre vel audire Celebrantem, sed si nec videre nec audire possis immediate, satis est, si adsis aliis, qui vident vel audiunt, & te conformes illis in surgendo aut flectendo.

§. 2. Sufficit, si sis in loco, qui communicat ⁶⁴¹
cum templo, v.g. in Choro post Altare, aut in loco
per murum separato, ex quo fenestra vel foramen
fert in templum, aut in Odæo seu Iorica superiori,
ubicunque in templo fiat Misfa, dummodo id scias
& possis percipere saltem aliis mediantibus,
quid agatur, atque ita dici pars communis
infra flectentis.

§. 3. Etiam sufficit esse extra templum, ⁶⁴²
dummodo scias Misfam inchoari seu fieri, & sis
aliis junctus, cum quibus facias unam multitu-
dinem in templum vel ad altare usque protensam,
ut communiter habent Auctores cum *Gob.* à n. 22.
& *Pasq.* à quæst. 1300. Quod si quis non esset junctus
multitudini, sed solus staret ad murum extra tem-
plum, licet audiret Sacerdotem, putat *Pasq.*
non auditurum Misfam, quia non esset corporaliter
præsens Ecclesiæ seu illi Congregationi Fidelium;
contradicunt tamen alii apud *Dian.* P. 4. T. 4. R. 154.
& P. 10. T. 14. R. 47.

§. 4. *Lug. Gord. Dicast. Tamb. Gob.* num. 172. & alii, ⁶⁴³
quos refert *Pasq.* q. 1303. dicunt illum adhuc esse
sufficenter præsentem & audire Misfam, qui etiam
per interjectam parvam plateam è domo sua
in templum vel ad altare potest respicere, sed
occurrit hæc ratio in oppositum, nam si excommu-
nicatus ex altera parte plateæ è fenestra suæ domus
videret & audiret te celebrantem, non ideo pecca-
ret, neque tu ideo tenereris desistere à Misfa, ergo
signum est, quod ex communi judicio non censea-
tur moraliter præsens. Addunt *Lug. & Escob.*
apud *Gobat* num. 174. non obstare distantiam
triginta passuum, quod tamen *Tamb.* non admittit,
ut nec *Gobat*, nisi Misfa fieret sub dio, tum enim
admittit, licet nullus homo esset interjectus;

hinc si magna sit distantia, rectè dicit *Gobat* num. aliquem non censerì præsentem, licèt domi sua audiret totum cantum aut etiam Missam altà voce pronunciatam.

644 §. 5. Putat *Dicast.* cum *Gob.* n. 173. eos, qui manent in navi, si Missa fiat in litore; item Milites in castris suis, quamvis utriusque distant ad 30. passus, adhuc esse moraliter præsentem corpore Missam audire.

645 §. 6. Si quis etiam ad afferendum aliquid ad Missam necessarium recederet à templo ad locum remotum, qui non communicat cum templo, v.g. ad domum Pastoris, & emaneret per notabile tempus, aut negligeret actionem substantialem, v.g. Consecrationem, probabilius est contra *Leand.* & *Dicast.* non audivisse Missam, quia non mansisset corporaliter præsentem, nequidem moraliter, hinc si posset, teneretur audire aliam Missam, vel supplere, quod neglexerat; si autem non posset, excusaretur propter necessitatem rei adferendæ. Si autem iret ad Sacristiam aliquid allaturus, aut ad campanile tracturus campanas, censeretur manere moraliter præsentem corpore, quia hæc loca communicant cum templo, cum sint quasi aliquid templi; & pulsatio campanarum, quæ quibusdam locis fit ad Evangelium vel sub Elevatione, ordinatur ad illum Dei cultum, qui per Sacrificium exhibetur, ita AA. communicat cum *Pasq.* Quæst. 1275.

646 Q. 156. Qualis assistentia requiratur. R. Moraliter per quam quis adsit tanquam homo ratione præditus, & non ut brutum vel inanimatum aliquid, debet enim assistere humano modo liberè & religiosè, hinc,

§. 1. Non audit Miffam, qui coactus intereft, 647
 v. g. ligatus & reluctans, uti habet communis
 cum *Cob. T. 5. n. 212*; fi quis tamen violentè detentus,
 fuppolitâ detentione liberè applicaret animum
 ad actionem Sacerdotis, fatisfaceret, quia afsistentia
 efferet libera fub ratione advertentiæ, *Illf. T. 5. n. 154*;
 neque etiam obfaret, fi quis interefset ex metu,
 quia metus non tollit libertatem, ergo nec impedi
 afsistentiam moralem, uti habet communior
 eum *Pafq. q. 1307.* contra sex alios.

§. 2. Ebrius vel dormiens non audit Miffam, 648
 quia non adest humano modo: quod verum eft,
 fi dormitet per vices, ita ut per notabilem partem
 nequeat attendere, quamvis dormitatio efferet
 involuntary, ita *Dicaf. & alii cum Gobat num. 244.*

§. 3. Si quis tempore Miffæ in altam contempla- 649
 tionem five in ecftafin à fenfibus abripiatur, putant
Suar. Fill. Ledefm. & alii adhuc audire Miffam, quia
 manet moralis afsistentia per præcedentem volun-
 tatem necdum revocatam, fed hoc probabiliùs
 negant *Lug. Aver. Leand. Tambur. hic c. 2. §. 1. n. II.*
Illfing n. 154, quia tam parum videtur moraliter
 afsiftere, quàm qui dormit: *Pafq. quæft. 1306.* proba-
 biliter diftinguit, fi in illa ecftafi pergat contemplari
 myfteria, quæ peraguntur in Miffa, putat durare
 moralem afsistentiam; fi autem rapiatur in aliam
 contemplationem, putat non durare, adeòque
 nec audire Miffam.

Q. 157. Qualis attentio requiratur. R. §. I. 650
 Attentio eft duplex, externa & interna; externa, eft
 omiffio actionum exteriorum incompossibilem
 cum attentione interna; interna, eft advertentia feu
 applicatio animi ad aliquid, v. g. ad illa, quæ
 in altari geruntur, certum autem eft requiri
 attentionem externam, ut fatisfiat Præcepto.

Deinde communis sententia est ex *Soto, Suar. Log. Graff. Bonac. Laym. & aliis* cum *Gobat* T. 5. num. 220. contra *Mendo* in Stat. D. 7. q. 1. n. 6. non requiritur tantam attentionem ad Missam, quantum ad Breviarium; quæ autem & quanta ad Breviarium requiratur, dicemus Lib. IV. à n. 1340. Et hoc supponimus cum communiore, quod aliqua attentio interna requiratur, saltem talis, per quam dicatur religiosè existere sub specie & cultu exterioris Deum respectu Sacrificii, uti rectè explicat *Pasq.* q. 1315, ubi etiam multos Auctores adducit, qui requirunt majorem aliquam attentionem internam ad Missam vel ad Deum, & è contra alios etiam multos, qui dicunt sufficere solam attentionem externam; quidquid sit de hoc, de quo dicitur, quando de *Horis Canonicis*, Lib. IV. q. 220. & seqq.

651 §. 2. Ministrantes Missæ sufficienter attendunt exhibendo suum ministerium, nam hoc est actualis cooperatio ad Sacrificium, imò est exhibitio partis ipsius Sacrificii, ita *Gobat* num. 220. Illi tamen, qui diebus solennibus accendant candelas per totum templum tempore Missæ, si simul non attendant ad Missam, non satisfaciunt, quia hoc non est ministerium Missæ, sed vel prærequisitum vel per accidens concomitans, ita *Pasq.* Quæst. 1287.

652 §. 3. Musici, Chelystæ, Organædi, Tympanistæ, Tubicines audiunt Missam, dummodo firmè attendant ad hoc, quod in ara geritur, nam cantus vel lusus ipsorum refertur ad hunc Dei cultum, nec necessariò tollit requisitam advertentiam ad illa, quæ in ara geruntur. Idem dicit *Lesf.* in *Auct. v. Missa*. Cas. 3. de collectoribus elemosynarum, si simul attendant ad Missam; idem contra *Pasq.* Q. 1317. dicunt cum aliis *Dicast.* & *Gob.* à n. 305. de illo, qui

qui deambulando aut se comendo in templo Misam audiret, nam potest quis deambulans aut se vestiens orare, ergo multò magis ad Misam attendere.

§. 4. Non audiunt Misam, qui scribunt vel ⁶⁵³ pingunt sub illa, uti rectè *Navar. & alii* communiter cum *Gobat* num. 307, quia hæ actiones ita occupant animum, ut cum illis attentio interna videatur esse impossibilis: Neque illi audiunt, qui per notabile tempus de re seria confabulantur, vel res alias fixè aspiciunt & considerant, ita ut moraliter loquendo nequeant attendere ad ea, quæ geruntur in ara, quia etiam hi carent attentione externâ, *Gob. n. 288. Pasq. q. 1323. Illsung T. 5. n. 158*; si tamen ista interruptim tantùm fiant, & relinquunt attentionem internam, quamvis illam minuant, erit veniale tantùm, uti iidem docent cum *Sot. Medin. Suar. Dicast. Basf.*

§. 5. Non satisfaciunt, qui per notabilem partem ⁶⁵⁴ Misæ legunt attentè librum profanum, v. g. Poëtam, Philosophum; item literas, Gasettas &c. ita *Regin. Lug. Tambur.* aliique cum *Gob. num. 245.* Ratio est, quia actio illa profana ex natura sua avertit animum ab attentione ad res sacras. Idem tenet *Suarez* apud *Gob. à n. 254.* de illo, qui historiam sacram legeret animo indifferenti aut volens discere stylum, item qui Lektionem Catechetica mandaret memoriæ, item qui preces latinas in gallicum mente verteret, ut sic linguam disceret.

§. 6. Qui sub Misâ conscientiam examinat, ⁶⁵⁵ potest audire Misam, quia potest attendere, uti habet communis: multò magis audit, qui sub Misâ elicit dolorem vel aliis piis actionibus se præparat ad Confessionem; an autem ille, qui sub Misâ per longum tempus confitetur,

Misam audiat, variæ sunt sententiæ, nam 1. *Suar. Azor, Tanner. & alii* dubitant, quia incertum est an habeat attentionem debitam. 2. Alii absolute negant, sed diversas rationes afferunt, nam *Bonar. & Basf.* dicunt ideo non audire, quia non orat, sed hæc ratio non stringit, nam non præcipitur Oratio uti dictum est num. 634; & quamvis præciperetur habebitur sufficienter per externam compositionem corporis, quâ colatur Deus; hinc *J. March. Tambur. Dicast. Steph. & alii* dicunt ideo non audire, quia enarratio peccatorum ita distrahit, ut cum illa non videatur stare posse attentio ad Misam; *Pasq. Q. 1318.* dicit, quamvis mentaliter attendere, tamen non audire, quia non habet præsentiam seu assistentiam moralem respectu Sacrificii, nam Confitens non habet se per modum alicujus, qui cum Sacerdote offert Sacrificium, sed per modum Rei, qui se accusat, accusatio autem aut persona Rei non spectat ad Sacrificium. 3. *Regin. Castrop. Leg. Rhod. Escob. & alii* cum *Gob. num. 258.* absolute affirmant, quia habet intentionem audiendi, uti suppono, adest corpore, quia confiteretur in templo, assillit moraliter, quia adest humano & religioso modo; denique etiam attendere potest ad Misam; & licet fortè actu non attendat, tamen occupatur actione piâ, adeoque adhuc censetur cum Sacrificante & circumstantibus Deo cultum exhibere. 4. Alii distinguunt & dicunt, si per experientiam sciat te cum enarratione peccatorum adhuc aliquo modo attendere, satisfacies; si autem scias, te non attendere, non satisfacies, quia hæc narratio peccatorum non est res ad Misam spectans, ergo qui per illam ita occupatur, ut ad Misam attendere non possit non videtur habere attentionem externam. Omnes hæc sententiæ sunt probabiles, in praxi autem

suadendum, ut si Confessio deberet esse longa, potius fiat extra Missam; si autem sit brevis, curandum ut potius fiat sub aliqua parte non ita substantiali, v.g. sub Orationibus, Gloria, Epistola, Credo, non verò sub Offertorio, Consecratione vel Communione: Si tamen etiam sub his partibus fiat, debet confitens ita simul attendere ad Missam, ut dicere possit, quousque Celebrans pervenerit. Quòd si Confessio alioquin esset omittenda, uti sæpe fieret ancillis & famulis, suaderi potest, ut fiat sub Missa, quia voluntas Ecclesiæ præsumitur esse potius, ut sic audiatur Missa & Confessio fiat, quàm ut attentius audiatur Missa & Confessio non fiat, uti rectè *Lesf.* in Auct. v. *Missæ*. c. 3, si enim damnum temporale possit excusare ab auditione Missæ, magis excusabit damnum spirituale in omissione majoris attentionis: denique si quis sub musico vel cantabili Sacro confiteatur, non est tanta difficultas, nisi Confessio esset valde longa, facile enim advertet, quousque Celebrans pervenerit, aut confitebitur sub aliqua parte, quæ per cantum longius trahitur, vel ubi Celebrans sistit.

§. 7. *Pasq.* suprà absolutè dicit eam, qui Confessio- 656
nes audit, non posse audire Missam, quia non assistit veluti unus offerentium, sed velut Judex, cujus actio non spectat ad Sacrificium: Oppositum communiùs docent alii cum *Gob.* num. 269, quia quòd simul fit Judex in Confessionali, non impedit, quò minus etiam sit unus illorum, qui circumstant & cum Sacerdote Sacrificium offerunt; certum quòque videtur, quòd Confessarius possit faciliùs simul attendere ad Missam, quàm Confitens.

§. 8. *Sporer* de Poen. num. 579. putat Celebrantem 657
non posse audire Missam, quæ ab alio legitur eo tempore, quo ipse celebrat, ideòque
non

non satisfactorum debito, si promississet unam Missam audire & unam dicere, vellétque ea facere eodem tempore; sed probabilius est Celebrantem posse sufficienter attendere ad suam & alienam Missam, si autem non satisfaciat isti promisso, idem erit, quia qui promittit Missam unam audire & alteram dicere, censetur promittere actus successivos, non aliter ac ille, qui promittit duas Missas audire, nisi enim fuerit alia intentio promittentis, censetur promississe duas diverso tempore.

658 §. 9. Qui voluntariè toto tempore habet distractiones, & simul attendit ad ea, quæ in ara geruntur, audit Missam, quamvis peccet venialiter ratione irreverentiæ, si simul oret, est communis cum *Suar. Castrop. Basf. Pasq. Quæst. 1321. Gob. n. 228. Illsung n. 59.* nec quenquam movere debet, quòd Author Anonymus contra Archi-Episcopum Mechliniensem anno 1691. editus dicat opinionem illam non esse admodum conformem genuinis regulis pietatis & Justitiæ Christianæ, nam, uti demonstrat *Oropes*, evidens est attentionem ad Missam posse stare cum tali distractione, possumus enim ad plura simul attendere, uti experientia docet, quamvis minùs attentè ad singula; esse autem talem distractionem tantùm venialem, communis est sententia omnium, unde liber ille Anonymi propter insolentiam, quâ Archi-Episcopo illi insultat, combustus est Ruræmundæ jussu supremi Senatûs Geldrici.

659 §. 10. Quamvis communis sit sententia, quam supponunt *Côn. & Lugo de Euch. D. 22. Sect. 2. n. 46.* quòd distractio involuntaria non impediat, quòd minùs aliquis satisfaciat Præcepto Missæ, quia communiter non impedit, quin ita attendas, ut possis esse testis Sacrificii peracti, aut reddere rationem de iis, quæ geruntur ad aram.

Si tamen evagatio esset talis, ut redderet hominem veluti abreptum & nullo modo attendentem ad Sacrificium, impediret auditionem Missæ, sive esset voluntaria, sive involuntaria, ita *Pasq. supra & Castrop. T. 22. P. 16. num. 3.* Ratio est, nam somnus involuntarius ideo impedit, quia tollit moralem, humanam & religiosam assistentiam, atque illam æquè tollit talis extra-ordinaria evagatio animi, ergo.

§. II. Pueri aut alii rudiores in actu secundo 660 non tenentur ad tantam attentionem, ad quantam alii, quia talis attentio est illis moraliter impossibilis.

§. 12. Pro habenda attentione & devotione 661 in audienda aut etiam celebranda Missa, juvabit hanc considerare tanquam memoriale Passionis Christi, respiciendo singulas actiones Missæ veluti repræsentativas cujusdam mysterii: & pro imaginatione ad hoc disponenda, potest Sacerdos considerari veluti sustinens personam Christi patientis, nam *velum*, quod imponit capiti vel humeris, significat velum, quo tecta est ejus facies ab illudoribus: *Alba*; vestem ab Herode injectam: *Cingulum*, *stola*, *manipulus*; funes, vincula & catenas, quibus ligatus est & raptatus: *Tonsura capitis sacerdotalis*; spineam coronam Christi: *Casula*; crucem &c.

Missæ

*Missa memoriale Passionis Christi.**Sacerdos.*

Ingreditur ad aram.
 Inchoat Missam.
 Dicit: *Confiteor* &c.
 Ascendens osculatur
 altare.
 Abit ad locum Epistolæ.
 Legit introitum.

 Dicit *Kyrie eleison*.

 Dicit, *Dominus vobiscum*.

 Legit Epistolam.
 Dicit, *munda cor meum*.
 Legit Evangelium.

 Denudat calicem.
 Offert Deo panē & vinū.
 Tegit calicem.
 Lavat manus.

 Dicit: *Orate Fratres*.
 Dicit secretas orationes.

 Dicit Præfationem,
 usque ad *Sanctus*.

 Facit *memento* pro vivis.

 Prosequitur actionem.

Christus.

Ad hortum Gethsemani.
 Orat in horto.
 Stratus sudat sanguine.
 Traditur osculo Judæ.

 Ligatus trahitur.
 Tunditur pugnis
 apud Annam.
 Negatur à Petro
 apud Caipham.
 Respiciens convertit
 Petrum.
 Ducitur ad Pilatum.
 Ducitur ad Herodem.
 Illusus reducitur
 ad Pilatum.
 Vestibus spoliatur.
 Flagellis cæditur.
 Coronatur spinis.
 A Pilato pronunciat
 innocens.
 Pilatus dicit, *ecce homo*.
 Conspuitur, facie vela-
 tur, luditur.
 Postponitur Barabbæ;
 clamatur, *crucifige*,
 morti adjudicatur.
 Portat crucem ad Cal-
 variam.
 Occurrit Veronicæ.

Bene

Sacerdos.

Christus.

Benedicit oblationes.

Elevat hostiam consecratam.

Elevat sacrum calicem.

Prosequitur Canonem.

Dicit : *Nobis quoque peccatoribus.*Dicit : *Pater noster.*

Dividit hostiam.

Immittit particulam in calicem.

Dicit, *Agnus Dei.*

Prosequitur Orationes.

Sumit Christum.

Purificat calicem.

Iterum operit calicem.

Dicit, *Dñs vobiscum.*

Dicit ultimas Collectas.

Dicit ultimū *Dñs vobiscū*.

Benedicit populo.

Dicit, *Ite ; Evangelium S. Joannis.*

Clavis affigitur cruci.

Elevatur in cruce.

Profundit è vulneribus sanguinem.

Videt afflictam Matrem.

Orat pro genere humano.

Dicit 7. verba in cruce.

emittit spiritū è corpore.

Secundū animam descendit ad limbū.

Convertit multos adstantes.

Ex aperto Latere fundit sanguinem & aquam.

Deponitur in sepulchrū.

Ungitur à piis mulierib.

Resurgit cum corpore.

Apparet Matri & Discipulis.

Conversatur 40. diebus cum suis.

Ascendit in cælum.

Mittit Spiritum S.

Facit ab Apostolis circumferri Evangelium.

Piè auditur Missa , si hæc nudè considerentur, utilissimum autem erit, si breves affectus admisceantur , prout suggerent mysteria & propria cujusque devotio.

Q. 158. *Quandonam peccetur graviter vel leviter non audiendo integram Missam , sive omittendo partem. R. Distinguendum est inter partes Missæ, nam*

nam *pars essentialis*, in qua consistit Sacrificium, probabiliter est sola Consecratio: *pars substantialis* est oblatio & sumptio: *partes principales* sunt Canon, qui incipit statim post *Sanctus*, usque ad *Pater noster*, item *utraque oblatio*, Evangelium &c. *Partes non regulares* seu non ordinariæ sunt, *Gloria, Credo, plures Epistola, plures Collecta &c.*, hæ enim non sunt in omni Missa, sed tantum aliquando; *partes regulares* seu ordinariæ sunt, quæ communiter sunt in omni Missa. Hoc notato:

663 §. 1. Veniale saltem est quamcunque partem etiam parvam omittere absque rationabili causa, est communis cum *Gob. num. 132. Pasq. quæst. 1270. Mendo in Stat. D. 7. Q. I. N. 3.*, quia Ecclesia præcipit Missam, non tantum prout est Sacrificium, sed etiam prout est cerimonia sacra, sic autem complectitur omnes actiones sacras. Probabile tamen est Evangelium S. Joannis non esse partem Missæ, quia ante illud dicitur, *ite, missa est*, & datâ benedictione licentiatur populus.

664 §. 2. Qui omittit tertiam partem Missæ, peccat mortaliter secundum omnes: quod aliqui dicunt de omittente quartam partem: partes autem non regulares facilius omitti possunt, nec tam cito constituent unam tertiam vel quartam partem Missæ, uti constituerent principales etiam minores, quia partes non debent tantum considerari secundum diuturnitatem, sed maximè secundum dignitatem, uti habet communis.

665 §. 3. Quid vel quantum omitti debeat, ut censetur esse tertia vel quarta pars Missæ, variant Authores, secundum *Paxjord. & alios* sufficienter omittis ad mortale, si omittas ab initio ad Epistolam exclusivè. Secundum *Navar. Bonac. Tol. Turv. & alios* tum prius peccas mortaliter, si omittas ab initio

cum

cum Epistola, quamvis multæ & longæ essent Epistolæ, cum sint partes non regulares. Secundum *Sot. Suar. Henriq. Rodriq. Graff. Kôn. Dicast. & alios* tum prius peccas mortaliter, si omit-
tas ab initio cum Evangelio: imò *Az. Suar. Rodriq. Castrop. Dicast. Tambur. & alii* apud *Pasq. Quæst. 1282.* excusant te à mortali, si statim post Evangelium veniens maneat usque ad finem ultimi Evangelii S. Joannis: Et licet simul omittatur *Credo*, adhuc dicunt non fore mortale *Henriq. Lug. Burgh. Cent. 2. Cas. 86. aliique* apud *Mendo n. 1.* quia, *Credo*, est pars non regularis, unde iidem cum *Lay. L. 4. T. 7. c. 4. n. 3. & Illsung T. 5. num. 160.* non damnant te mortalis, dummodo venias ante Offertorium, quia olim ibi incipiebat Missa teste *Isidoro*. Probabilius tamen & ad sensum vulgi magis accommodatum viderur esse, si dicamus Missam non audiri, si quis non veniat sub initium Evangelii, & permaneat usque ad finem, quis enim diceret, inquit *Mendo*, eum audivisse Missam in Dominica Palmarum, qui post Passionem pro Evangelio lectam veniret ad templum.

§. 4. Qui omittit sola illa, quæ sunt post Communionem Sacerdotis, non peccat mortaliter, *Suar. 666 Fagund. Illsung* supra aliique communiter: item qui omittit omnia ante Epistolam & omnia post communionem Sacerdotis, etiam non peccat mortaliter secundum eosdem Authores & alios apud *Mendo* supra contra *Trull. Leand. Pasq. q. 1383;* qui autem omittit omnia ante Evangelium & omnia post Communionem, peccat mortaliter secundum *Suar. Côn. Castrop. Tann. Illsung & alios* contra *Baun. & Llamas* apud *Pasq.* supra, qui dicunt non peccari mortaliter, quia sunt partes ferè similes,

quæ non tam facile constituunt tertiam vel quartam partem Missæ.

667 §. 5. Qui solum Offertorium, sive ante Præfationem, sive post Consecrationem omittit secundum *Pasq.* Q. 1275. tantum venialiter peccat, qui autem omittit Consecrationem & Sumptionem, mortaliter peccat, quia essentia Sacrificii in alterutra harum actionum consistit, est communis cum *Gob.* num. 132. Communior quoque sententia est cum *Ledesm. Henriq. Regin. Bonac. Cuius March. Lug. Avers. Dicast. Dian. & aliis* esse mortale, si omittatur utraque Consecratio, imò *Pasq.* supra putat, si quis non adeset uni tantum Consecrationi, v. g. solius panis, fore mortale: idem plerique è supradictis cum *Bonac. Castrop. & Illung* num. 100. dicunt de eo, qui solam Communionem omittit, quia omitteret partem ratione dignitatis notabilem; è contra *G. Hurtad. & alii* cum *Burgh.* supra dicunt non peccari mortaliter, si tantum omittatur tota Consecratio, & in hanc sententiam inclinant *Suar. Fagund. Garz.* saltem quoad rudes, quam *Lug.* dicit probabilem: quod autem Communionem attinet, *Hurt. Cass. Pelliz. Leand. Laym. & Burgh.* supra dicunt non esse mortale illam solam omittit, quia quamvis sint partes valde dignæ, tamen sunt pars non magna: Sed quod ad utramque Consecrationem attinet, prior sententia videtur verior, & eam tenent plurimi cum *Pasq.* Quæst. 1276. & *Herinx* de Pecc. D. 7. num. 48, quia pars illa est dignissima, ergo meritò censetur notabilis: deinde Missa ab Ecclesia præcipitur principaliter, prout est Sacrificium, quo colitur Deus, sed si omittatur utraque Consecratio, longè probabilius est omitti rationem Sacrificii, ergo. Addunt *Hurtad. Leand. & Pasq.* Quæst. 1284. peccari mortaliter, si

si omittatur ab elevatione calicis usque ad *Pater noster*, quia est pars principalis, dignitate notabilis.

§. 6. Qui non potest interesse nec Consecrationi⁶⁶⁸ nec Sumptioni, eum non teneri ad alias partes, docent *Lug. Tamb. & alii* cum *Gobat* num. 140: sed probabilius videtur oppositum, quia potest audiri major pars *Misæ*, prout est cerimonia sacra, qualiter etiam præcipitur ab Ecclesia; unde à potiori is, qui venit ad ultimam *Misam* paulò ante Consecrationem, tenetur ad hanc & reliqua audienda, uti habet communior cum *Gob.* num. 139. & *Pasq.* q. 1292. contra *Molf. & J. Sanch*; si quis autem veniat post Consecrationem, eum non teneri ad reliqua, docet *Tamburin.* c. 2. §. 1. n. 6, quia deficit pars præcipua & essentialis; sed probabilius est oppositum, tum quia multi docent essentialiam Sacrificii consistere in Sumptione, tum præcipuè, quia audiri potest pars notabilis ceremoniæ sacræ ab Ecclesia præceptæ; & quamvis pro utraque sententia Authores multos adducat *Pasq.* supra, nunc tamen videtur tenendum cum illis, qui obligant, uti rectè *Illsung* num. 165, hoc enim videtur ob paritatem Præcepti & rationis colligi ex hac prop. 54. ab *Innocentio XI.* damnata: *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.*

§. 7. Si Sacerdos concionem interponat, vel⁶⁶⁹ faciat *memento* unius semi-horæ, illo tempore abesse poteris, *Tambur.* num. 4. *Gobat* n. 149. Item *Gloria, Credo & Kyrie*, quæ canuntur à Musicis; item alia, quæ hi interponunt, non sunt pars *Misæ*, hinc omitti possunt sinè peccato, dummodo assistatur ad *Kyrie, Gloria & Credo*, quæ recitat Sacerdos, *Pasq.* Quæst. 1287.

670 §. 8. Quando casu vel ex justa causa venisti serb, sed non notabiliter, secundum *Suar. Fill. Fagund. Dicast. Gobat* num. 140. *Pasq. Quæst. 1293.* non teneris nequidem sub veniali supplere partem illam parvam : in sententia tamen illorum, qui dicunt satisfieri Præcepto per partes Missarum auditas successivè, quam probabilem esse diximus n. 611, teneris sub veniali supplere, quia teneris totam Missam audire, sed potes totam audire supplendo, & non supplendo non audis totam, ergo teneris supplere. Quòd si quis notabilem partem neglexisset, sub mortali teneretur aliam Missam audire, vel saltem partem neglectam supplere, uti omnes fatentur.

671 §. 9. Multi Missam audiunt, quia casu satis mature veniunt, qui tamen peccârunt mortaliter, quia per negligentiam exposuerunt se periculo multum seroveniendi, unde circa hoc examinandi sunt illi, qui confitentur se serovenisse, inquit *Castrop. T. 22. P. 16. n. 14.* idèmq; notant *Suar. & Gobat* n. 156, sæpe enim seroveniunt sine, & sæpe cum culpa gravi, quamvis non neglexerint notabilem partem Missæ.

D U B I U M IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis & Festis majoribus.

672 **R**esp. I. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Authorum (quos vide superiore Dub. Casu ult.) & ut ait Cardinalis Lugo D. 22. S. I. n. 2. certa; etsi Marchant in *Candelabro Mystico* T. 4. c. 7. Et in *Resolutionibus Pastoralibus*, in forma Manualis editis Tr. 4. Cap. 7. in dubium vocet, scrupulumque movere conetur

Ratio

Ratio est. 1. Quia nullum extat de hac re Præceptū. 2. Quia *Cap. Ut Dominicis, de Parœciis* jubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui proprio Parochæ contempto, isthic Missam audire vel-
 lent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia *Cap. Si quis, de Consecrat.* jubentur ii, qui habent Oratorium domi, in majoribus festivitibus audire Sacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4. Quia universalis Fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum, Doctorum, & Confessariorum (qui Pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo id non tantum, (ut loquitur *Marchantius l.c.*) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trid. Sess. 22. Cap. 8.* tantum dicit, populum debere moneri, (non autem teneri) ut frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & Festis majoribus. *Vid. Fagund. P. 1. L. 2. c. 3. n. 8. & seqq. Lugo, Barbosa, Zenedo, Trull. L. 3. c. 1. D. 6. n. 4.*
 Néque obstant, quæ *Marchantius* objicit, ut:
 I. Quòd Jura antiqua decernant contrarium; eò quòd *Sixtus IV. de Treuga, & pace*, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia Dominicis & Festis: nam in primis ex illo Sixti Decreto nihil sequitur, cum is non dicat teneri, sed tantum prohibeat, ne publicè prædicetur, non teneri: Cum enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimè de-
 ret, id (publicè præsertim) dissuadere, nam inde scandala, & proprii Parochi contemptus sequi possent. Et hoc est, quod *Sixtus* cavere voluit. Deinde, esto antiqua forsàn aliqua Jura id habeant, eis, posterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque consuetudinem universalem, est derogatum. *Lugo & ceteri AA. citati.*

» Nec obstat 2. Quòd multos Canonistas
 » eam opinionem secutos asserit : Esto enim
 » olim quidam sic senserint, hoc tamen tempore,
 » post tot & tam ampla privilegia, post tam claram
 » & diuturnam consuetudinem, post Eminentissimi-
 » morum Cardinalium declarationes, & ipso-
 » rum etiam Pontificum nota Decreta contraria,
 » (ut vide sequenti Resp.) an aliqui id doceant,
 » nescio.
 » Nec obstat 3. Locus Tridentini paulò antè
 » in Resp. citatus, quem objicit : ut patet ex ipsis
 » verbis & declaratione Eminentissimorum
 » Cardinalium Auctorumque communi explica-
 » tione.
 » Resp. 2. Episcopus non potest censuris, mulctis
 » aliisque pœnis cogere ad audiendam Missam
 » in Parochia. Est contra *Marchant. l. c.* ubi ait,
 » *Regulares ita communiter respondere, ut privile-*
 » *giorum suorum simbrias magnificent, & dilatent*
 » *phylacteria : & contra Auctorem Parochiani*
 » *obedientis.* Ratio autem est : quia (ut ait *Navar.*)
 » Episcopus non potest tollere (nec restringere)
 » Jus commune, & generalem totius orbis consue-
 » tudinem. Ita docent præter *Auth. supra citatos*
 » *S. Antonin. P. 2. Tit. 9. Cap. 10. §. 1. Dub. 4.*
 » *Sylv. V. Missa. Tolet. Laym. L. 4. T. 7. c. 3. & c.* Et
 » communiter omnes Theologi & Canonista moderni
 » afferuntque *Azor Tom. 1. L. 7. c. 8. q. 6. & Card. Lug.*
 » *D. 22. S. 1.* pro hac sententia, declarationem Cardi-
 » nalium in Trid. quæ expressè habet ; *Non posse*
 » *Ordinarium mulctis & pœnis cogere ad audiendam*
 » *Missam, vel Concionem in propria Parochia, etiam*
 » *in casu negligentia & contumacia.* Et si his duobus
 » tanquam Regularibus minùs fidat, legere potest
 » eandem declarationem apud *Barbosam in Trid.*
 » Sess.

Sess. 22. c. 8. de Sacrif. Missæ, & Sess. 24. de Reformat. cc
 Cap. 4. n. 12. Item Tractatu de officio & potestate cc
 Parochi, ubi eandem sententiam Barbosa ipse cc
 sequitur, & pro ea supra viginti Auctores celebres, cc
 partim Theologos, partim Canonistas, quâ Regu- cc
 lares, quâ non Regulares citat. Vide ejusdem cc
 Remissiones in Tridentinum impressas Colonia cc
 Anno 1700. Et Zerolam in Praxi Episcopali P. 2. cc
 v. Parochia, & P. 1. v. Missa. §. 6. Idem disertis verbis cc
 confirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decembris cc
 Decreto suo, circa hanc ipsam controversiam cc
 Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis: cc
 Presenti nostro Decreto sancimus, licere Secula- cc
 ribus, Christi que Fidelibus universis, Missas cc
 diebus Dominicis & Festis aliis majoribus audire cc
 in Ecclesiis tam Fratrum Predicatorum, quàm alio- cc
 rum Mendicantium, nec non etiam Collegii cc
 Societatis JESU, juxta eorum privilegia, & cc
 antiquas consuetudines, dummodo id in contemptum cc
 Parochialium Ecclesiarum non faciant: & tam cc
 dictis Patribus Predicatoribus, ac Presbyteris cc
 dictæ Societatis, quàm aliis Privilegiatis, quibus cc
 id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, cc
 & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam cc
 Quadragesimali, & Paschali, & quovis alio tempore cc
 confiteri licite posse, & c. Quòd si verò dicta privi- cc
 legia, & alia similia clariùs cognoscere lubet, cc
 inspiciatur, (ut alia taceam) Compendium Privi- cc
 legiorum Societatis JESU, ubi præter Leonis X. cc
 clara sunt verba Pauli III. in Extravag. data cc
 anno 1549. Calendis Novembris, quæ incipit: cc
 Licet debitum, quâ omnibus Christi Fidelibus, cc
 cujuscunque conditionis, qui verbi Dei pradica- cc
 tionibus, in templis ejusdem Societatis interfuerint, cc

» concedit, ut ibidem Missas audire, & Sacramenta
 » recipere, liberè & licitè valeant ; neque ad
 » Parochiales Ecclesias accedere teneantur. Potest
 » ne quis miretur tam ampla privilegia Regulari-
 » ribus concessa à variis Pontificibus, placeat
 » inspicere eorum Bullas, in quibus reperit
 » motiva gravissima : aut si nec inspicere lube-
 » recogitet saltem, DEUM ipsum Innocentio II.
 » (dum vidit Ecclesiam Lateranensem jamjan-
 » ruituram) ostendisse eam sustentari à S. Dominico
 » & à S. Francisco. Consideret ; quòd sicut olim
 » in varias Orbis plagas, & in ipsam Germaniam
 » doctrina Christi translata est operâ Regularium
 » ita finè eorum subsidio conservata diu non fuis-
 » set, vel saltem minùs floruisset. Et denique
 » ne Regularibus succenseat quisquam, quòd privi-
 » legia sua tueantur, sciendù est, quòd finè consensu
 » Sedis Apostolicæ iis renunciare, aut cedere
 » non possint. Vid. L. 2. Decret. Tit. 43. de arbit. c. 1.
 » Imò etsi facerent, irritum fore, & peccaturos
 » quia injuriam inferrent Ordini, & Ecclesiæ totius
 » Nunc ad argumenta Marchantii breviter respondeo.
 » I. Afferit auctoritatem cujusdam P. Capucini
 » qui Parochianum obedientem scripsit. Et
 » huic quidem me paulò antè sat multa
 » gravesque auctoritates opposuisse existimo.
 » II. Ait, quorundam Episcoporum praxin
 » esse contrariam, eamque fundari in Jure antiquo
 » & novo Trid. loc. cit. Sess. 22. & Sess. 24. ubi dicitur
 » Teneri unumquemque Parochia sua interesse
 » ad audiendum verbum Dei & rudimenta Fidei.
 » Hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur
 » in Missa ; ergo etiam ad Missam postulare
 » compelli.
 » Resp. I. Praxin istam (sicubi est) paucorum est

& contrariam praxi communi Episcoporum, et in omnibus Regnis & provinciis, & insuper et Præfulis summi.

II. Praxin istam nec fundari in Jure antiquo, et cum illi (si quod fuit) per privilegia sit derogatum et & abrogaverit consuetudo; nec in novo, tum et quia *Tridentinum l. c.* loquendo de concionibus et & Catechesi, nullam facit mentionem Missæ: & et in pœnalibus non valet illatio. Tum quia et Tridentinum expressè addit, (quod *Marchantius* et in sua citatione omittit, cum tamen ad rem et plurimum faciat) *si commodè fieri potest*. Tum et quia nec illam quidem obligationem, quoad et conciones, esse receptam, ostendit universalis et Ecclesiæ consuetudo, eò quòd fortè regulariter et *commodè fieri non poterat*, ut notat *Card. Lugo l. c.* et Neque Catechesis communiter docetur in Missa, et nisi fortè in pagis, ubi rariùs contendunt Regu- et lares cum Parochis de re præsentis. Denique et nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, et ex numero fortè sint eorum, de quibus *Pius V.* et in Bulla: *Etsi Mendicantium*, queritur, quòd et etsi Episcopi Ordines Mendicantes meritò colere, et & adjuvare deberent, non solùm id negligant; et verùm etiam Concilii Tridentini verbis et in pravum sensum detortis, eos incommodis et & perturbationibus afficiant.

III. Citat Decreta Synodi Leodiensis, & et Namurcensis, subjungitque: *Qui verò audeat et hac condemnare, & Patres istius Synodi, inter quos et multi Theologi fuerunt?*

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) et intelligenda esse, ne cum contemptu proprii et Parochi audiant Sacrum extra Parochiam: aut et si quæ sensum alium habent, non esse recepta, et

» vel esse usu abrogata. Ita *AA. citati communiter*,
 » Videri potest *Card. Lugo l.c. Barbosa & Zerola l.c.*
 » & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani*,
 » Congionatoris Regii, cujus titulus: *Responsa*
 » *ad quæstia cujusdam Primarii Prælati*, &c.
 » excusus primùm gallicè Nancæi, anno 1625,
 » postea verò latinitate donatus, & recusus
 » Viennæ Austriæ, typis Michaëlis Rictii,
 » Anno 1634. Mitto rationes ceteras, quibus
 » frequentationem Parochiæ (finè obligatione
 » tamen) persuadere conatur; cum eam, utpote
 » honestam imprimis atque decentem, minimè
 » improbare, sed erroneam tantùm conscientiam
 » impedire contendam; ne videlicet cum persua-
 » sione obligationis Parochialis, vel cum appre-
 » hensione peccati, Regularium templa frequen-
 » tentur.

673 Eandem quæstionem pluribus tractant
Archdekin P. 3. T. I. de Opin. prob. Quæst. 22. & 23.
Nicolaus Du Bois in Motivo Juris, (libellus verò ille
 additus est ad Tract. ejusdem Authoris super pro-
 positiones 45. ab *Alexandro VII.* damnatas.)
Leurenus P. I. Q. 438, qui videri possunt.

DUBIUM V.

Quæ excusent ab auditione Sacri.

674 » **R**esp. Duæ sunt causæ, quarum altera, si adsit,
 » non teneris curare celebrari privatim
 » in portatili cum privilegio, neque
 » (etsi id consilii sit) preces interim alias loco Missæ
 » dicere, ut habet *Navar. c. 13. Suar. Fill. T. 5. c. 7. q. II.*
 » Prima causa est *impotentia*, vel simpliciter, vel
 » moralis, aut difficultas ex notabili incommodo,
 » proprio vel Proximi, corporis, vel bonorum, vel

vel etiam honoris : quia hæc est mens Ecclesiæ cc
 præcipientis instar discretæ & benevolæ Matris. cc
Bon. Tom. 1. D. 4. Q. ult. P. ult. Nav. Fill. l. c. Suar. D. 85. cc

Secunda causa est quodcunque motivum ratio- cc
 nabile, quo quis bonâ fide putat se excusari. cc
Vid. Suar. in 3. p. Sect. 6. c. 5. Laym. & Bonac. l. c. cc
 Unde resolves :

I. Excusantur, qui sunt in navigatione vel cc
 in carcere. Item in morbo, vel convalescentia, cc
 in qua obsit prodire foràs : Item qui sunt cc
 in excommunicatione, vel Interdicto ; de quo cc
 suo loco.

II. Item, qui custodiunt, castra, urbem, gregem, cc
 infantes, (vel puerum, qui in templo quietus & cc
 sinè perturbatione aliorum contineri non potest) cc
 vel domum, aut ægris solatio sunt, aut coquere cc
 debent, & familia curare, quæ omitti non possunt. cc
Bonac. Kôninck num. 86. & 314.

III. Item, cui periculum est gravis offensionis cc
 Mariti, Parentum, vel Dominorum. *Henriq. Suar. cc*
Fill. num. 227. Si tamen id ferè semper fieret, cc
 de alio medio laborandum esset.

IV. Item, si quis alioquin omisurus esset cc
 occasionem commodam itineris, v. g. socios, cc
 cum viam ignoret, vel pericula metuat: aliàs verò cc
 tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere. *Suar. cc*
Rodrig. Bonac. l. c.

V. Si sit gravis difficultas eundi ad Ecclesiam cc
 ob distantiam, v. g. unius vel alterius milliaris cc
 Germanici, vel etiam minoris spatii ; maximè cc
 si via sit molesta, cælum pluvium: ubi habenda est cc
 ratio personarum, loci, temporis, & consuetu- cc
 dinis. *Bonac. Suar. Fill. n. 226. Marchant. Resol. Past. cc*
V. 4. c. 6. num. 7.

VI.

- VI. Si ex consuetudine Patriæ feminæ egræ
 non soleant tempore luctûs, vel etiam post partum
Sylv. Cajetan. Fill. num. 229.
- VII. Si quis non habeat vestes statui
 convenientes. *Navar. Henric. Sa, Azor, Bonac. l. 1. c. 1.*
- VIII. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans
 metuat, ne id advertatur, si prodeat, *Laym. l. 1. c. 4. num. 3.*
- IX. Si quæ sciret alteri, à quo perditè amari
 retur, secururam occasionem peccati, si prodiret
Sa, Fill. num. 227.

A D D E N D A.

675 Q. 159. Quæ sit regula generalis ad dignoscendum
 sitne aliquis ab audienda Missa excusatus nec no
 B. Hanc dant *Suar. Azor, Tann. Fill. Castrop. Dic. de
 Mastrio, Reiffenst. & alii cum Gob. T. 5. n. 441. & 442.*
 Illa omnis & sola causa excusat, quæ est medio
 critèr gravis, five quæ involvit notabilem
 saltem mediocrem incommoditatem in bono
 animi, corporis, honoris aut fortunarum, proprii
 vel Proximi, uti pluribus exponitur in *Vind. Gob.
 P. 2. Prop. 5.*

676 §. I. Si quis habeat privilegium in Oratorio
 domûs suæ Missam audiendi, non tenetur quidem
 sibi Missam dato stipendio procurare, uti habet
 communis cum *Dian. P. 9. T. I. R. 19. Tamb. L. 4. c. 1.
 §. 2. n. 4. contra aliquos apud Fagund. in I. Præc. Eccl.
 L. 2. c. 9. n. 9, si tamen Missa nihilominus legatur,
 aut si gratis haberi possit, tenetur ibi audire, si alibi
 non possit, ita *Lugo & alii communiùs cum Tamb.
 & Gobat n. 352. contra Suar. Merol. Homob. Escob.
 Pelliz. Delbene de Immunit. Eccl. c. 3. D. 2. Sect. 2. n. 3.
 & Dian. supra. Ratio est, quia talis tenetur
 audire, & finè incommoditate mediocriter gratè
 audire.**

audire potest, ergo. Si dicas: Nemo tenetur uti suo privilegio. & Non tenetur vi ipsius privilegii, *Transseat*, vi alterius Præcepti postulantis actum, qui poni potest per privilegium, N. Dixi, *Transseat*, quia Clericus per privilegium habet, ut conveniri non possit coram Judice laico, vi cujus privilegii tenetur non comparere, si citetur; similiter si per privilegium sis exemptus à Decimis, & incidas in casum, ut si solveres Decimas, non posses solvere debita Justitiæ, teneris uti privilegio non solvendi Decimas, ut debita Justitiæ solvas. Et quod dictum est de Missa in privato Oratorio, intellige de Missa tempore Interdicti, si quis privilegium habeat tum audiendi, uti faretur *Dian. supra* contra *Avil. Con. & alios apud Pasq. Quæst. 134.*

§. 2. Fœminæ, quæ non solent ad Ecclesias ire nisi famulis comitantibus, tenentur hos modico stipendio conducere, ut Missam adeant, quia quisque tenetur ad impletionem Præcepti adhibere media facilia, etiam si non sint ita ordinaria, si ex sola ipsius voluntate sint requisita, ita cum aliis *Fagund. supra.*

§. 3. Quando infirmitas impedit egredi domo ad negotia magni momenti, etiam excusat à Missa, *Suar. Castrop*; imò *Sanch. Dicast. Gob. n. 470.* dicunt, etsi ad negotia alia, ad quæ afficeris, exire posses, te non ideo statim teneri adire Missam, si hanc adiens cum repugnantia naturæ alterari posses & pati non leve incommodum.

§. 4. An in hoc vel illo casu, v. g. ratione valetudinis, sit mediocriter grave incommodum nec ne, *Suar. & Reginald.* dicunt standum esse iudicio viri prudentis; *Sily. & Tann.* dicunt standum iudicio Medici aut boni viri; *Hénriq.* iudicio Medici aut Superioris aut Parochi; *Sanch. Bonac. & Dicast.*
judi-

iudicio vel Medici vel Superioris vel Parochi
 vel etiam proprio, si æger ipse sit ita prudens
 ut possit per se ferre iudicium, & consentit *Gob.*
num. 474, addens dari posse iudicio Medici, etiam
 acatholici, nisi peculiaris sit ratio iudicandi cum
 hic non respondere fideliter: Si verò omnibus his
 & tibi ipsi adhuc permaneat dubium, *Suarez* dicit
 petendam esse dispensationem, *Bonac. Casp. &*
Gobat num. 479. negant id opus esse, quia est
 contra praxin universalem. *Nec obstat*, quòd
 Præceptum videatur esse in possessione con-
 tra excusationem dubiam, *nam* dicunt tum tantum
 obligare ratione possessionis, quando ex observa-
 tione illius non aditur periculum damni notabilis,
 si enim adeatur tale periculum, non est paritas
 inter Præceptum & illum, qui Præcepto obligatur,
 Regula autem Juris tantum dicit in pari causa vel
 delicto meliorem esse conditionem possidentis, &
 ita illam explicat *Lugo in Resp. Mor. L. I. Dub. 4. n. 3.*
 hinc *Gob. n. 463.* universaliter sic dicit, quoties dubi-
 tas, an habeas causam sufficienter excusantem nec ne,
 & non habes, quem interrogas, si simul dubites,
 an auditio Misæ non sit tibi allatura grave
 incommodum, iudica, quòd Ecclesia, benigna Mater,
 non obliget ad exponendum te periculo gravis
 incommodi; imò *Dicast.* dicit talem dubitantem
 non debere egredi domo, quia tenetur sibi prospicere
 in re gravi: Addunt *Præp. Casp. Pasq. q. 137.*
 eum sufficienter excusari, qui exeundo posset
 retardare sanitatem, rectè tamen monet *Gob. n. 479.*
 has similésque sententias non esse cuius proponendas,
 quia nimium pròni sumus ad credendum
 aliquid multum obfuturum, quod tamen
 minimè oberit; præsertim quando agitur de re,
 quam illubenter facimus.

§. 5. Si Cajus æger nolit à se dimittere Titium, 680
 quamvis ipsi ab alio, qui Misfam audivisset,
 æquè bene deserviri posset, peccat Cajus, nisi fortè
 apprehenderet eam Titii assistentiam sibi esse
 necessariam aut multùm proficuum, Titius tamen
 poterit ex Misfa emanere, si aliàs in Cajo oriretur
 gravis turbatio, tristitia & indignatio, tum enim
 excusat grave incommodum Proximi, ita
Pasq. Quæst. 1328.

§. 6. Multi negant propter lucrum notabile 681
 posse omitti Misfam, affirmant tamen *Az. Basf.*
Jord. Tambur. num. 7. *Gob.* à n. 492, qui etiam putat,
 si sis tenuis fortunæ, te excusari ob lucrum duo-
 rum ducatorum; si sis verè pauper, unius ducati,
 quia hoc lucrum respectu illorum est notabile,
 quo non censeatur Ecclesia velle eos privari.

§. 7. Si Misfam negligas, ut iter agas cum aliquo, 682
 qui faciet expensas itineris, aut multùm subleva-
 bit, excusant te *Suar. Dicast. & alii* cum *Gob.* n. 496;
 imò (secundùm aliquos) sola derelictio sociorum
 itineris videtur esse causa sufficienter excusans,
 quòd alii cum *Pasq.* q. 1339. limitant ad iter longum
 & solitarium; consentiunt *Henriq. Tamburin. Gob.*
Illsung T. 5. num. 164, si socius levaturus est tædium
 longæ viæ, nam tale diuturnum tædium ferre,
 videtur esse grave incommodum, & ferè
 conjunctum habet timorem vel periculum
 gravis incommodi, uti fatetur *Pasq.*

§. 8. Communior sententia tenet cum *Pasq.* q. 1342, 683
 quòd major utilitas spiritualis non excuset, nisi sit
 conjuncta cum necessitate, quia Præcepta habent
 vim obligandi, major autem utilitas pendet
 à libera electione nostra, atque omittere
 aliquod Præceptum ex libera electione est
 violare Præceptum. Admittit tamen *Illsung*
 consti-

constitutum in peccato mortali posse Confessionem præponere Missæ, si hanc vel illam debere omittere, quod intellige, si aliquamdiu in statu peccati mortalis esset alioqui permansurus.

684 §. 9. Aurigæ, qui per consuetudinem habent Iurisdictionem vehendi aliqua die festo, etiam habent Iurisdictionem omitteri Missam, si hanc auditâ vehere non possint, quia quando aliquid conceditur, conceduntur omnia necessaria ad illud, *Dicast. & Gob. num. 9.* ideoque etiam *Suarez* cum *Gob. num. 500.* dicit molitorem excusari à Missa, qui excusatur in labore servili, si auditâ Missâ non posset exercere laborem sibi licitum, ex quo omisio sequeretur mediocriter gravis jactura: Addunt aliqui, etsi tu posses vecturam omittere sine notabili damno, tamen plerosque non posse, & ideo te posse cum illis uti privilegio consuetudinis præterea si alter Jus habet curandi, ut vehantur sua, tu habes potestatem vehendi, quia vehi & vehere sunt correlativa, regula autem correlativorum est regula partium, inquit ex *Jure Gobat num. 10.*

685 §. 10. Famuli, qui ut ministrent Dominis suis omittunt Missam, tum excusantur, si ministerium illud secundum communem æstimationem & vivendi modum sit necessarium, & non permittat audiri Missam, uti sunt: educere greges, domum custodire &c, neque tum peccant Dominum, si sic impediunt, quia est moralis necessitas ministerii cum Missâ impossibilis: quod si talia sunt ministeria, quæ præveniri possint, non tenentur famuli extra-ordinariam adhibere diligentiam, v. g. notabiliter decurrere somnum, ut sic Missam audiant, si tamen ministerium non sit necessarium Domini mandantes omitteri Missam peccant, famuli verò excusantur saltem pro aliquot vicibus.

si sine gravi incommodo detrectare non possint ; si autem tale impedimentum non ordinarium neque per se necessarium foret continuum, tenerentur deserere talem Dominum, uti dictum est L.2. à n.103. Denique si famuli cum mediocri vigilia seu molestia prævenire possent tale impedimentum, tenerentur, *Castrop. T.22. P.ult. N.6.*

§. 11. Si vir vel uxor debeat custodire domum 686 & sic Misfam ommittere , quamvis vir sit caput mulieris , adeoque possit jubere hanc manere domi , tamen cum etiam sit socia & consors, non potest jubere manere semper , sed tenetur aliquando permittere accessum ad Misfam , ipse manens domi , vel ponens alium domus custodem : Si autem famulum aut famulam habeant , poterunt jubere hanc semper manere domi, non peccant tamen, si quandoque permittant adire Misfam, & illorum unus domi maneat, quia tanta utilitas famuli excusat : quod si ipsorum unus expigrizia maneret, foret veniale, *Steph. cum Gobat num. 494.*

§. 12. Communiter non excusat distantia 687 mille passuum ; nobiles tamen & teneras feminas non obligat *Dicast.* ad mille quingentos passus, ad quos obligat feminas mediæ sortis; rusticas verò similes viris etiam ad longius spatium : Si autem pluat aut ningat, spatium proportionatè minus excusat singulos ; & universaliter loquendo de hominibus mediocriter valentibus, abstrahendo à malignitate tempestatis, secundum *Suar. Fag. Eill. Dian. P.10. T.15. R.35. Gobat n.486.* videtur excusare distantia ter mille passuum, id est, unius bonæ horæ apud nos seu ferme quinque quadrantium : Et licet Superiores in Germania punirent illos, quos scirent ferè semper abesse ob distantiam sesqui-horæ,
C c néque

néque excusarent emanentes semper ob distantiam
duarum horarum, tamen prudens Confessarius,
inquit *Gob. n. 487.* non movebit scrupulum, et si tales
crebrò maneant domi. Quòd si quis horà distet
& sit pluvia vel auræ intemperies, *Gobat num. 488.*
eum excusat: imò *Burgh. Cent. 3. Cas. 1.* ait univer-
saliter sufficere unius horæ distantiam, ut Missa
subinde omittatur intra annum, sed videtur debere
alia causa accedere, v.g. debilitas, pluvia aut
similis incommoditas.

688 §. 13. Ex rationabili causa, v.g. in pœnam justam
delicti, potest pater filio negare vestes, vel Dominus
servo prohibere egressum, detinendo domi veluti
clausos, licet per accidens non sint audituri Missam,
ita *Fagund. & Tamb. num. 4.*

689 §. 14. Timens, ne propter delictum comprehen-
datur, si foras prodeat, potest manere domi, *Henric.
Dicast. Gob. num. 501.*

690 §. 15. Non statim condemnandi sunt moralis
adolescentes vel puellæ emanentes è Missa, quando
pro eorum Matrimoniis fiunt proclamationes,
nisi aliam Missam aut in alio templo audire possint,
nam si adsint, aspiciuntur, ridentur, verecundantur,
& consuetudo tum emanendi, si alicubi sit,
eos excusat, *J. March. in Candelab. Ref. Cas. c. 6. q. 1.*

691 §. 16. Nè Papa quidem potest absolutè & totaliter
dispensare cum aliquo super obligatione audiendi
Missam, saltem quoad illam partem, in qua consistit
essentia Sacrificii, quia colere Deum per Sacrificium
spectat ad Jus naturale, & in Lege Nova spectat
etiam ad Jus positivum divinum, in neutro autem
per se potest dispensare Papa, nec potest esse causa
deobligandi absolutè & totaliter eum, qui est &
manet potens, *Pasq. quæst. 1324.* docentque *March. &
Sporer T. 3. c. 4. n. 36.* excusatos à Missa die Dominico
tenuerunt

teneri sub mortali Deum colere aliquo speciali cultu saltem interno, quia Præceptum divinum est, ut in Sabbato, quod apud nos est Dominica, Deus specialiter colatur. Hoc vult S. Augustinus Serm. 251. de Temp. *Observemus diem Dominicam & sanctificemus illum . . . . . Qui verò hoc non potest, saltem in domo sua oret & non negligat Deo solvere votum & reddere pensum servitutis suæ; satis tamen erit abstinere à servilibus eâ intentione, ut colatur DEUS, qui in Sabbato quievit; nec obligatio illius intentionis est in Fæstis purè ab Ecclesia institutis.*

C A P U T II.

De Quarto Præcepto:

Honora Patrem &c.

D U B I U M I.

Ad quid teneantur liberi erga Parentes.

Resp. Tenentur vi hujus Præcepti, tum geni-^{cc 692}toribus, tum Superioribus, in iis rebus, ^{cc} in quibus quisque & quamdiu subjectus iis est, ^{cc} amorem, reverentiam, & obedientiam præstare; ^{cc} ita ut si notabilis horum defectus sit in re gravi, ^{cc} graviter peccetur: quod facilius fiet respectu ^{cc} Parentum, quàm aliorum. *Ita communiter.* ^{cc} *V. Fill. T. 28. P. 2. c. 1. Regin. L. 2. c. 1. &c. Unde resolves:* ^{cc}

1. *Contra amorem graviter peccat filius, I.* ^{cc} *Si signa odii Parentibus ostendat, & asperè tractet.* ^{cc}
 2. *Si torvo oculo ferè semper eos intueatur,* ^{cc} *ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet.* ^{cc}

Cc 2

3. Si

3. Si non subveniat in gravi necessitate spiritali,
 vel corporali. 4. Si non impleat eorum testamenta
 & legata, modò heres fit. 5. Si grave malum, v.g.
 mortem illis optet. *Navar. Reginald. L. 20. num. 8.*
Fillinc. Quæst. 3. & 7.

II. *Contra reverentiam* graviter peccat filius,
 1. Si percutiat etiam leviter; & secundùm *Regin.*
 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat.
 3. Si graviter contrister. *Regin. num. 24. Fill. num. 17.*
 & 18. 4. Si animo deliberato ad gravem iram
 provocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus
 sciat graviter offendendos. 5. Si maledicta,
 convitia, &c. in eos conjiciat. *Navar. Fillinc. &c.*
 6. Si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere.
 Quòd si tamen exteriùs tantùm dissimulet se nòsse,
 & nolit apud se habere, ex justa causa, dummodo
 provideat de necessariis, *Bonac. Tom. 2. D. 6. P. 2.*
 excusat à peccato gravi, eò quòd rationabiliter
 non sint invitati. 7. Si in foro externo, etiam
 de vero crimine accuset; extra crimen hæresis,
 proditionis, vel conjurationis in Principem,
 cùm non est alius corrigendi modus. *V. Bonac.*

III. *Contra obedientiam* graviter peccat, 1.
 Si in re gravi fit inobediens circa ea, quæ perti-
 nent ad gubernationem domùs, ad bonos mores,
 vel ad animæ salutem. *Fill. n. 20. 2.* Si contra volun-
 tatem Parentis ducat uxorem se indignam.
 Indigna autem dicitur, cum qua non potest con-
 trahere sinè dedecore, juxta suæ regionis usum;
 non tamen potest exheredari idcirco. 3.
 Si sinè justa causa nolit eam ducere, quam vult
 Prens; maximè si inde sopirentur odia, aut
 Parentum necessitas levaretur. Erit autem
 justa causa, v.g. si sit impar familia, si infirma,
 si deformis, si fatua, vel immorigera.

4. Si inconsultis Parentibus nubat, ut habet *Sanch.* cc
Potest tamen, ubi consuluit, ipsis invitis prudenter cc
contrahere cum se digna; cum circa electionem cc
statûs sit sui Juris. *Lesf.* L. 2. c. 40. n. 63. *Sanch.* L. 4. c. 15. cc
Fill. n. 20. An & quomodo peccent liberi furando cc
Parentibus, vide infra L. 3. *Tract.* 5. c. 1. *Dub.* 4. Item cc
an alienare possint bona, vide ibidem c. 3. *D.* 2. cc
& c. 4. *D.* 5.

IV. Tenetur proles alere Parentes egentes, adeo cc
ut si in gravi necessitate aliter juvari non possint, cc
teneatur manere in sæculo (nisi tamen in hoc illi cc
certum, vel certè valde probabile periculû salutis cc
immineret) & si Religionem sit ingressus, teneatur cc
egredi, & juvare Parentes: dummodo eorum cc
necessitas ejus professionem antecesserit. *Fill.* n. 9. cc
Bonac. P. 5.

V. Si verò necessitas post professionem cc
superveniat, si ea extrema sit, tenetur egredi cc
petitâ prius, licet non obtentâ veniâ. Si autem cc
sit gravis tantum, in qua utcunque possint vivere, cc
non tenetur quidem, potest tamen egredi, cc
si Prælati permittat. Quo casu tenetur, cc
in quantum non obstat suo intento, deferre cc
habitum, & observare substantialia Religionis: cc
at postquam Parentibus subventum est, redire. cc
Vid. *Lesf.* L. 2. c. 41. *Dub.* 3. num. 34. Et vide infra cc
Tract. 5. c. 1. *Dub.* 1. *Resol.* 6.

A D D E N D A.

Q. 160. An liceat filio optare vel gaudere de morte 693
patris propter commodum sibi inde proveniens.
R. Negative, hinc ab Innocentio XI. damnata sunt
sequentes propositiones, 14. Licitum est absoluto desi-
derio cupere mortem patris, non quidem ut malum
patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ipse

Cc 3

obventura

obventura est pinguis hereditas. 15. Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas. Circa has damnationes dicenda sunt omnia illa, quæ habentur Lib. 2. à n. 183. Si enim non sit licitum, nequidem ineffaciter optare damnum Proximo, aut gaudere de ejus malo, quamvis ejus malum sit conjunctum cum nostro emolumento, multò minùs id erit licitum filio respectu patris, cum id specialiter repugnet etiam pietati, quam patri debet filius, unde præter ibi dicta non est opus hic quidquam addere. Vide tamen *Vind. Gobat* P. 2. ad Prop. 8. & 9.

694 Q. 161. Quid addendum sit circa obligationem filii jam in statu religioso professi, si Parentes egeant. R. Hoc resolvetur Lib. IV. Num. 180.

DUBIUM II.

Ad quid teneantur Parentes erga filios.

- 695 PARENTES, quo nomine etiam intelliguntur
 „ ascendentes, v. g. Avus, Proavus, &c. tenentur
 „ gravi obligatione Juris naturalis, conserva-
 „ tionem & educationem liberorum curare.
 „ Circa quod ex *Bonac. Tom. 2. D. 6. Q. unic. P. 6.*
 „ *Azor P. 2. L. 2. Q. 17. Fill. Tract. 28. P. 2. c. 2. resolvuntur*
 „ *hi Casus:*
 „ I. Graviter peccant Parentes, qui sine justa causa
 „ prolem hospitali, vel locis publicis exponunt.
 „ *V. Bonac. h. c. & Fill. Q. 1. & infra Tract. 5. c. 1.*
 „ II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare
 „ proprio lacte, nisi habeat justam excusationem;
 „ tunc verò tenetur sub gravi peccato bonam
 „ nutricem querere, *Bonac. & Laym.* Item
 tene;

tenetur secundum Jura prolem alere ad finem
 anni tertii: postea educatio usque ad emancipa-
 tionem spectat ad patrem. *Excipe, nisi hic esset*
pauper, & mater dives, Fill. Lay. L. 5. T. 10. Part. 3. c. 5.
Regin. L. 20. num. 32.

III. Pater tenetur proli, non tantum legitimæ
 sed etiam (in quo Jus Civile à Canonico correctum,
 juxta *Cap. Cum haberet, De eo, qui duxit*) spurix
 curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum,
 & honestas artes, juxta suum statum: nisi tamen
 aliunde se alere possit, & non indigeat; deinde
 etiam dotem filix. Et quidem Clerici, etiam
 ex fructibus Ecclesiasticis, possunt hæc suis spuris
 præstare. *Fill. n. 31. Laym. l. c. V. infra Tr. 5. c. 4. D. 5. q. 2.*
 Hinc peccant, 1. Si non adhibeant diligentiam
 saltem mediocrem, ut acquirant bona, quibus filii
 alantur, habeantque hereditatem secundum suum
 statum. 2. Si bona dilapidando impotentes se
 reddant ad liberos honestè secundum statum suum
 educandos, ac dotandos. *Bonac. l. c. Azor, Fill. & c.*
 3. Si sine legitima causa filix dotem negent;
 (vel filium exheredent) v. g. quia vult ingredi,
 vel est ingressa Religionem, vel quia ipsis invitis
 nupsit, licet se indigno. *Bon. §. 2. ex Azor, Regin. & c.*
 vel quia filius Ordinem sacrum suscepit:
 Sicut enim pater tenetur dotare suas proles
 pro Matrimonio vel ingressu Religionis,
 ita etiam ad suscipiendos sacros Ordines.
 Neque hæc donatio est revocabilis: imò sic donata
 non posse computari in legitimam, aut divisionem
 cum fratribus, docet *Barbosa c. 17.* Contrarium
 tamen tenet *Molin. & c. cum Dia. P. 8. T. 6. R. 91. & 92.*

IV. Parens tenetur proli subvenire relicta Reli-
 gione, iisdem casibus, quibus proles Parenti;
 quos vide *superiore Dubio. Cas. 4. & 5.*

V. Parentes gravi obligatione tenentur
 instruere liberos per se vel per alios, in necessariis
 ad salutem. Hinc graviter peccant, 1. Si quantum
 in ipsis est, non curent, ut bonis moribus imbuantur,
 Doctrinam Christianam seu Fidei rudimenta
 addiscant, pravorum consortia vitent, Mandata
 Dei & Ecclesiæ observent, Sacramenta frequen-
 tent, à peccatis abstineant. *Azor, Filliuc. Bonac.*
 2. Si occasiones peccandi ab iis non avertant,
 vel in locis, aut domibus suspectis habitare per-
 mittant, *Trull. L. 4. c. 1. D. 3. n. 4.* 3. Si consilio, vel
 exemplo malo depravent. 4. Si non objurgent,
 puniantque dissolutos; moderatè tamen: nam
 peccant etiam verberando immoderatè, v. g.
 ut notabiliter lædantur. *Sot. Sylv. Bonac. l. c.*
 & *D. 3. de Contr. Q. ult. P. 3.*
 VI. Tenetur etiam proli relinquere libertatem
 circa electionem status: Unde peccant, invitos
 ad Matrimonium, vel Religionem cogendo, vel
 abstrahendo. Et quidem *Trid. Sess. 25. de Reg. Cap. 26.*
 excommunicat cogentes ad Monasterium filias.
 VII. Etsi frater fratri vel sorori, saltem
 in extrema, vel quasi extrema necessitate teneatur
 subvenire, Lege tum Charitatis, tum pietatis:
 non tamen est ea obligatio, quæ inter Parentes &
 liberos; cum non sit ista dependentia. *V. Lesf. L. 2.*
c. 41. n. 34. Unde si professus est in Religione,
 non tenetur egredi, ut succurrat. *Trull. L. 2. c. 2.*
Dub. 24. n. 9. ex Suar. & c.
Quæres. An filius aliquando possit à patre
 privari hereditate.
Resp. Potest ex justa causa, aliàs non; eaque
 in testamento debet exprimi. *Auth. Sed hodie,*
C. de inoff. testam. Talis autem censetur:

1. Ingra-

1. Ingratitudo, (nisi in gratiam patris redierit, ce ipsúmque pœnituerit ante testamentum con- ce ditum) ùt si affecit patrem gravi injuriâ, vel ce ejus vitæ insidiatus est, vel manus iniecit, vel ce maleficis se immiscuit. *Bonac. §. 1. ex Cœn. Sanch. ce Azor, Molina &c.*

2. Si novercam, seu patris uxorem cognoverit ce carnaliter: Si parenti furioso, vel carcere detento ce noluit succurrere fide-jubendo: Si impediêrit ce patrem testari: Si bona Parentum dilapidaverit, ce cum gravi ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam ce elegerit, &c. Circa quas,

Nota. Valere has causas, quando filius aliunde ce habet, unde vivat: nam alimentis ad vitam ce necessariis privari non potest, cum debeantur ce Jure naturæ, quod à Jure Civili tolli non potest. ce *Bonac. §. 3. ex Sanch. Molin. Azor, Reginald. Fill. ce Trull. L. 4. c. 1. Dub. 3. n. 15. Et Tom. 2. L. 7. c. 18. T. 10. ce*

A D D E N D A.

Q. 162. *Quid notandum sit circa obligationem 696*
alendi vel aliter juvandi proles, aut proximè agnatos.

R. §. 1. Apud aliquos Authores legitur patrem teneri curare, ut filii literis operam dent, quod *Gobae in Quin. T. 5. c. 28. n. 15.* sic intelligit, Parentes teneri dare operam, ut filii imbuantur iis artibus, quibus secundum statum suum postmodum honestè se possint alere, hinc infert n. 17. Parentes Nobiles aut Doctores, qui tenuioris sunt fortunæ, obligari ad curandum, ut filii instruantur literis, ut sic postmodum conformiter suo statui vivere possint.

§. 2. Mater primo triennio nihil tenetur dare 697
præter lac, unde si proli alia necessaria subministra-
verit sinè animo donandi, potest repetere à patre,

C 65

non

non tantum si proles sit legitima, uti vult *Layman*, sed etiam si sit illegitima, Jura enim non distinguunt, ergo nec nos debemus distinguere. Quod si mater ipsamet nequeat lac præbere proli, pater tenebitur suis impensis nutricem conducere. Si autem possit ipsamet, tenetur præbere vel suis impensis nutricem conducere, *Azor, Bonac. Gob. num. 19.*

698 §. 3. Filii etiam spurii alendi sunt ab heredibus Parentum, uti habetur in Jure apud *Gobat num. 31*; aut à Fisco, si bona patris ei sint addicta ob crimen distinctum ab hæresi vel à læsa Majestate.

699 §. 4. Uxor filii est alenda à patre mariti, si filius eam alere non possit, nec alius velit, quia filius, si uxores habent, incumbit alere uxores, pater autem in defectu supplere debet vices filii, *Sanchez & Gobat num. 32.*

700 §. 5. Frater, si dives est, secundum *Gob. num. 33* tenetur fratrem etiam illegitimum alere, secundum Jus, *L. Mariti ff de Jure dotium*, testaturque *Bonac. de Leg. D. 6. P. 6. §. 1. n. 2.* sæpius ita decisum in Rota Romana.

701 §. 6. Si pater in filium Studiosum majores fecit impensas sine animo donandi, potest eas detrahere de parte ejus legitima, quia ad eas non tenebatur. Si tamen ante mortem non statuerit, ut illi filio subtrahantur, censetur condonasse, uti re ipsa condonare potuit, neque possunt fratres illi fratri ideo aliquid detrahere, ita cum aliis communiter *Azor & Gobat num. 36.*

702 §. 7. Si pater nequeat alere proles, tenetur mater, prius tamen tenetur Avus paternus, uti habent *Layman & alii apud Gob. in Exp. T. 10. num. 782*, quamvis addat usum præsentium temporum esse contrarium.

§. 8. Patrum probabilis videtur esse opinio 703
 quorundam Juristarum apud *Gob. supra in Quin.*
num. 39, qui dicunt filios spirituales esse alendos
 à patribus spiritualibus, v. g. à patris suis, si Paren-
 tes naturales desint, nulla enim Lex vel consuetudo
 hoc habet.

Q. 163. Si dubitetur, quis è duobus sit pater, 704
 à quo proles sit alenda. R. Casus tum habet locum,
 si duo eandem mulierem cognoverint, ita
 ut ipsamet nesciat aut probare non possit, an ex hoc
 an ex illo conceperit; in hoc casu AA. communiter
 apud *Lugo de Just. D. 13. n. 19. & cum Bardi de Consc.*
D. 6. c. 9. §. 21. n. 2. dicunt partialiter teneri alere,
 quia saltem unus tenetur, & æquale est de utroque
 dubium, ergo debent æqualiter sustinere onus,
 non aliter ac si duo sagittam coniecerint in bovem
 alterius, & nesciatur, utrâ sagittâ sit confixus,
 uterque tenetur contribuere, uti argumentatur
Molina; aut uti si quis dederit consilium furti,
 inquit *Bardi*, & secutum sit furtum, tenetur
 ad damnum, quamvis dubitet, an furtum
 ex suo consilio sit secutum, quia ob furtum secutum,
 cujus dedit causam, præsumi debet ex illa causa
 esse secutum, nisi probetur contrariû, uterque enim
 posuit causam generationis. Addunt *Salas, Castrop.*
Oviedo & Diana, si unus eorum sit ditior vel nobi-
 lior, debere plus contribuere, quia obligatus fuisset
 proli suæ dare meliora alimenta: quod si unus illo-
 rum non possit vel nolit, *Az. Villalob. & Bonac.*
de usu Matrim. Q. 4. P. 15. dicunt alterum teneri
 ex integro, quia probari potest alterutrum esse
 patrem, quod autem determinatè dici non possit,
 an sit hic vel ille, oritur ex malitia & peccato ipso-
 rum, ex quo non debent referre lucrum: Contra-
 dicunt plurimi alii apud *Gob. in Quin. T. 5. c. 28. n. 41,*
 quia

quia videtur esse iniquum, ut ex dubio fundamentum
 oriatur certa obligatio, fundamentum autem
 istius obligationis est paternitas, quæ respectu
 utriusque est dubia: *Salas & Vasq.* dicunt, si filius
 respectu unius esset spurius, id est, natus à tali patre
 cum quo mater tum non potuisset inire Matrimo-
 nium, & respectu alterius naturalis tantum
 præsumi debere esse tantum naturalem, adeoque
 ab eo solo patre debere alim, cum quo mater tum
 potuisset inire Matrimonium, quia in dubio debet
 præsumi in favorem prolis, sed contradicit *Lug. n. 4.*
 nam si ideo deberet judicari esse naturalis tantum
 quia sic postulat favor prolis, ergo semper debet
 judicari, quòd natus sit è ditioze vel nobilitate
 hoc enim etiam est favorabilius proli; itaque
 neutrum determinatè debet judicari, ideoque etiam
 talis proles nec excludi debet ab iis favoribus,
 à quibus excluditur spurius, neque tamen etiam
 admitti potest ad illos, ad quos admittuntur illi
 qui probare debent se non esse spurios: hinc con-
 tendit *Lugo*, quem cum aliis sequitur *Gobat* à n. 4.
 neutrum teneri aliquid dare ad alendam talem
 prolem, uti talis proles à neutro posset aliquid
 occultè rapere, ideoque debere illi provideri
 à matre, non aliter ac si planè nesciret, quis eam
 cognovisset. Rationem dant, quia singuli sunt
 in possessione contra prolem exigentem alimenta,
 & cum ipsi sint Rei, proles autem sit Actor,
 huic incumbit probatio, quòd ille sit pater, à quo
 aliquid ideo exigit, quia dicitur esse pater: quod
 post *Lesb. & Foll.* admittit ipsemet *Bonacina*, si proles
 ex matre adultera sit genita, in hoc enim casu dicitur
 adulterum ad nihil teneri, quia pro ipso est possessio
 libertatis & pecuniæ suæ; quod confirm. Nam
 sola malitia matris videtur esse causa illius dubii
 viri e
 non f
 ipsa p
 ergo i
 Hæc
 iterum
 pro
 dubi
 Sente
 argum
 tamen
 habe
 quòd
 posse
 quæ
 expo
 in Ex
 C
 prole
 dian
 A
 T
 con
 Qua
 hac
 dan
 (&
 yit

viri enim, qui cum ea copulam habuerunt, non sciverunt esse cognoscendam à pluribus, & ipsa per suam malitiam admisit coitum plurium, ergo ipsa potius est obliganda ad alendam prolem. Hæc sententia est probabilis, quamvis contradicat iterum *Rebel.* obligans etiam adulterum ad expensas pro alimentis faciendas secundum quantitatem dubii, de quo plura videri possunt apud *Gob.* à n. 47. Sententia *Bonac.* etiam videtur probabilis, ideoque argumenta *Lugonis* solvit *Bardi* à num. 4; admittit tamen *Bon.* apud *Gob.* num. 49, si unus aut uterque haberet rationem positivam & probabilem de eo, quod non esset pater, etiam non teneri alere, quia posset se suæ opinioni probabiliter accommodare: quænam autem possint esse rationes probabiles, exponit *Gobat* S. 4, & de his omnibus iterum agit in *Exp. T.* 10. à num. 19.

Quomodo peccent Parentes, qui cogunt proles suas ad Monasteria, vel impediunt, ne ingrediantur, dicitur *Lib. IV.* à num. 43.

DUBIUM III.

Ad quid teneantur Tutores & Curatores, qui Parentum sunt loco.

TUTOR (idem est de Curatore) tenetur cc 705 curam gerere Pupilli, ejusque bona rite & cc fideliter administrare. Ratio, quia in hunc finem cc constituitur & assignatur pupillo patris loco. cc Quare si delinquat, vel notabiliter sit negligens cc hac in re, peccat graviter, & ad compensationem cc damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, cc (& saltem de dolo & culpa lata) imò etiam, cc **si**

- » si Tutoris officium exercet pretio, (quod tamen
 » si ab initio non est constitutum, censetur susceptum
 » gratis) tenetur etiam de levi culpa. *Bonac. Tom. 1.
 » de Contr. d. 3. q. 19. p. 4. Unde resolves:*
 » I. Tutor tenetur tueri personam pupilli,
 » dum opus est, eumque bonis moribus imbuet,
 » & bene educare per se vel per alios. *Bonac. l. c.*
 » II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare,
 » ideoque (officium tutoris suscipiens) inventarium
 » conficere; alioqui damna ex ejus defectu secum
 » refarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimium,
 » ad usus inutiles concedere.
 » III. Tutor (uti & Curator) tenetur conservare
 » omnia Jura, bona, & actiones pupilli, (vel minoris)
 » & bona aliàs peritura vendere, pecuniãque
 » convertere in emptionem bonorum stabilium
 » vel in censum, &c. prout fuerit utilius. *Ibidem
 » ex Rebel. P. 2. L. 17. Q. 1.*
 » IV. Si Tutor vel Curator pecuniam pupilli
 » convertit in suos usus, tenetur ad restitutionem
 » totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod
 » inde accepit Pupillus vel Minor. *l. c. Rebel. Q. 1.*
 » V. Tenetur item ad restituendos fructus
 » (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere
 » poterat, & suã culpã non percepit. *Sylv. v. Tutor. §. 4.
 » Rebel. l. c.*
 » VI. Tenetur nomina debitorum exigere, &
 » debita pupilli persolvere, ita tamen, ut quantum
 » fieri potest, bono pupilli consulat, *Sylv. Rebel. l. c.
 » Tabiena ibidem.*
 » VII. Tutor vel Curator non potest donationes,
 » vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli,
 » quia non ad destruendum, sed tuendum est con-
 » stitutus. *Ibidem.* Excipe donationem remunera-
 » toriam; sic enim potest v. g. stipendio debito pro

pro liberali servitio aliquid addere, ex liberali
donatione. *Molin. Lugo D. 23. Sect. 10. Sanch. cc
Trull. L. 7. c. 28. D. 3. num. 6. V. Dian. P. 8. T. 6. R. 17. cc*

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere
rationes : quia hoc onus est commune eorum, qui
bona aliena administrant. *V. Bonac. l. c. Et infra
hoc libro Tract. 4. Cap. 4. Dub. 1. Resol. 9. cc*

D U B I U M IV.

*Qua obligatio Dominorum & famulorum,
aliorumque Superiorum & inferio-
rum erga se invicem.*

Resp. 1. Domini & Superiores tenentur habere 706
curam famulorum, aliorumque suorum
subditorum. Patet ex 1. ad Timoth. 5. v. 8. cc

*Si quis suorum, & maximè domesticorum curam
non habet, Fidem negavit, & est infideli deterior. cc*

Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices
Parentum gerunt : ideòque tenentur quodammodo
ad eadem, ad quæ Parentes. In primis verò curare
tenentur, quantum in ipsis est, ut servant Præcepta
Dei, & Ecclesiæ. *Bonac. Tom. 2. D. 6. Q. un. P. 8. cc
Unde resolves :*

I. Peccant Domini graviter, 1. Si sine justa causa
impediant famulos, ne Festis Missam audiant :
vel si Festis opera servilia imponant ; vel si jubeant
ea, quæ sine peccato fieri non possunt. *Nav. cap. 14. cc
& c. 2. Si peccandi occasionem permittant, cc
cum possint impedire ; aut si graviter delinquen- cc
tes non corrigant, vel negligentes necessaria cc
ad salutem non moneant, non corripiant. Bon. l. c. cc*

II.

II. Peccant item graviter, 1. Si gravibus injuriis
 afficiant; diabolos, canes, &c. appellent. *Bonac. l.c.*
 & *Trull. l. 4. c. 1. D. 6. n. 2.* licet *Diana P. 7. T. 7. R. 47.*
 excuset à peccato talem contumeliam, quòd ex ira
 & indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimentis
 convenientia non præbeant; mercedem justam
 (dummodo fideliter serviverint) non solvant, vel
 differant abique rationabili causa. *Ibidem.*
 Si ante elapsum terminum temerè domo expel-
 lant; in quo casu (nisi gravissima ex causa id fecerint)
 tenentur ad solutionem integræ mercedis
Lesf. Azor, c. 14. q. 1. Fill. T. 28. P. 2. n. 79. Regin. Mol. &c.
Escob. T. 3. E. 3. n. 39. 4. Si eum, qui liberos
 aliòsve domesticos, verbis, exemplo, vel moribus
 praviscorruptit, & reprehensione non emendatur,
 è domo non dimittant. *Navar. c. 14. Azor,*
Trull. l. c. D. 6. num. 2.

III. Herus non tenetur famulo infirmo
 (quamdiu ægrotat) dare salarium, (nisi in extrema
 vel gravi necessitate; tunc enim debet ex charitate)
 imò sumptus in ejus curationem impenso
 potest repetere. *Mol. l. 1. T. 28. c. 4. n. 8. Escob. T. 3. c. 9.*

Ressp. 2. Famuli, ceterique subditi tenentur
 suis Dominis & Superioribus aliquo modo eadem,
 quæ filii Parentibus, nimirum amorem, reverentiam
 & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis,
 quia sunt illis quasi loco Parentum. *S. Th. 2. 2. q. 303. Regin. L. 20. n. 62. Unde resolv.*

I. Peccant famuli graviter, 1. Si non laborent,
 vel serviant fideliter, tenenturque ad compensationem
 damni. *Mol. Lesf. L. 2. c. 24. 2.* Si grave damnum
 inferant, vel inferri permittant; cum possint
 impedire. *Navar. Cap. 4. n. 22. Regin. l. c.* Et quidem
 si damnum inferatur, (sive à confamilis, sive ab
 extraneis) in rebus, quarum cura eis commissa est,
 à restitu-

à restitutione non possunt excusari. *Molin. Lesf. c. 13. num. 75. Fill. T. 36. n. 114. 3.* Si absque gravissima causa discedant à Domino ante terminum elapsum, ultra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediti servire aliquamdiu non potuerint. *Molin. l. c. Reginald. n. 517. Escob. E. 7. num. 57.*
4. Si Domino in rebus magni momenti non obediant. *Bonac. l. c.*

II. Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem justam Domino negante, utantur compensatione occultâ. *Molin. loc. cit. Fill. n. 105.* dummodo tamen alius modus non sit impetrandi; nec plus accipiatur, quam debetur; neque scandalum, aut aliud incommodum grave timeatur. *V. Bonac. T. 2. de Restit. D. 1. Q. ult. P. 2. n. 16.*

III. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenebantur, præstitis (si quidem illa non gratis & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus Domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet *Nav. Cap. 17. n. 108. Lesf. l. c. Plura de his vide infra Tract. 5. c. 1. D. 4. Et c. 3. D. 10. & Bon. Tom. 2. circa 4. Prac. D. 6. Q. un. P. 8.*

A D D E N D A.

Q. 164. *An Superiores religiosi graviter peccare possint dissimulando leves defectus subditorum.* 707
R. Possunt, uti rectè *Lugo de Just. D. 9. à n. 21,* nam si Superior dissimulando sit causa, quòd subditi passim peccent venialiter, peccat ipse mortaliter, quia notabile malum est, si in communitate religiosa, cujus perfectioni graviter tenetur studere Superior, invalescat consuetudo peccandi venialiter. Similiter peccat mortaliter Superior, si per ejus dissimulationem passim negligatur observantia alicujus Regulæ, v. g. Regulæ prohibentis ingressum in aliena cubicula, Regulæ silentii, &c.

D d licet

licet transgressio talis Regulæ nè veniale quidem
 esset. Ratio est, quia observatio talis Regulæ
 multum confert ad decorem, ædificationem & utili-
 tatem talis Communitatis, sæpe etiam præcave-
 gravia mala in subditis, ergo si Superior negligat,
 infideliter fungitur munere suo, nocetque graviter
 Communitati, ac gravius peccat, quam si in admi-
 nistrandis temporalibus gravem committere
 negligentiam; mortale tamen non erit, si tantum
 aliquando & non frequenter violetur Regula
 propter dissimulationem Superioris, aut si talis
 Regula negligatur, quæ non multum confert
 ad disciplinam vel ornamentum Monasterii, vel
 ad spiritualem profectum subditorum, sic v. g.
 si apud aliquos sit Regula, ut latinè loquantur,
 non videtur fore mortale, si per dissimulationem
 Superioris causetur negligentia istius Regulæ.

DUBIUM V.

*Quid teneantur Conjuges erga se mutuo
 vi hujus Præcepti.*

708

Resp. Uxor in iis, quæ spectant ad domus
 gubernationem & bonos mores, tenetur obedi-
 dere marito; hic verò uxorem, non ut servam
 sed ut sociam tractare. Ratio est, quia in maritus est
 caput, & uxor membrum. *Navar. c. 14. n. 20.*
Tolet. Fill. T. 28. P. 2. n. 144. & comm. Unde resolvitur
 I. Conjuges peccant. 1. Si debitâ intentione
 non contrahant Matrimonium. 2. Si sine dispensa-
 tione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacra-
 mentum Matrimonii in statu peccati mortalis
 recipiant. 4. Si utantur Matrimonio contra nati-
 ram, vel modo indebito, vel cum periculo abortus.

5. Si debitum sine justa causa neget. 6. Si cum periculo pollutionis, tactus habeant impudicos.

II. Peccat graviter uxor, 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad gravem iram vel blasphemiam provocet. *Fill. num. 145. & Bonac. 2.* Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem foeminarum similis status; nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicet. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dummodo possit sine periculo vitæ, & salutis; & contrarium non sint pacti; & maritus post nuptias non sit factus vagus. *Navar. Tol. Bonac. ad Decal. D. 6. P. 7. v. infra T. 5. c. 1. Dub 4.* 5. Si sine sufficienti indicio malè judicet de mariti incontinentia. 6. Si sine justa causa debitum neget. *V. infra Lib. 6.* 7. Si se ingerat in administrationem domus sine justa causa, qualis est, si v. g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. *Sylv. Trull. L. 4. c. 1. D. 4 n. 16. 17. 18.*

III. Peccat graviter maritus, 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatoriis afficiat uxorem. 2. Si impediat illam circa Præcepta Dei vel Ecclesiæ sine justa causa. *Sayr. l. 7. c. 7. Nav. c. 14.* Si verò impediat, etiam sine causa, circa ea bona, quæ consilii tantum sunt, ut est *Confessio, Communio, &c.* communiter tantum peccat venialiter, nisi constet, quòd magnam ex iis utilitatem percipiat. *Sayr. Fil. Bon. l. c. Trull. n. 2.* 3. Si cædat graviter; moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex gravi causa moderatis verberibus, habità ratione conditionis & status, quandoque potest. 4. Si alimenta neget; nisi tamen uxor à consortio mariti propriâ culpâ disceserit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si uxori non cohabitet, vel

- » finè justa causa diu absit. 7. Si cùm possit, alimenta
 » non procuret. *Fill. n. 140. & 141. Navar. c. 14. num. 19.*
 » *Tel. L. 5. c. 2. Sanch. L. 10. de Matr. Diss. 18. n. 16. Bon. L.*

A D D E N D A.

709 Q. 165. *Quid sit circa alimentationem Conjugii notandum.* R. *Seqq. §. 1. Vir tenetur alimenta præstare uxori, uti habetur L. Si cùm dotem. §. Sin autem ff. Solutio Matrimonio.* Per alimenta autem intelliguntur victus, vestitus, habitatio, lectus, medicina, aliâque ad vitam, item ad ludos & recreationes honestas necessaria, juxta personæ conditionem & qualitatem, ita *Gob. in Quin. T. 5. c. 24. n. 42. & c. 28. n. 12.* addens id intelligendum esse etiam de uxore, quæ dotem non attulit, si maritus scivit non habere dotem; imò *c. 24. n. 12.* docet cum *Covar. & Rodriq.* contra *Sanch. & Bonac.* teneri alere etiam indotatam quamvis ipsa sit dives, quia ducendo tacitè se ad hoc obligabat, cùm hic sit mos apud omnes: ex quo infert *Dicast.* hominem implicitum debitis, quibus solvendis est impar, peccare, si ducat uxorem indotatam, quia assumit in se novam obligationem contra Jus priorum creditorum, sed merito contradicit *Gob. n. 13.* alioqui etiam peccaret Pater qui cùm impar sit debitis solvendis, habet actum conjugalem, nam & hic novam assumit obligationem alendi prolem generandam. Quòd si dos sit marito promissa & non solvatur, non tenetur alere uxorem, quia non obligabat se ad alendum, nisi sub pacto dotis; si autem dos marito soluta calumpnie pereat, adhuc tenebitur vir alere uxorem, quia ipsa ex parte sua præstitit hoc, ad quod tenebatur, *Sanch. Bonac. Gobat c. 28. num. 5.*

710 §. 2. Si ob culpam mariti fiat divortium, adhuc tenetur uxorem alere, quia ab illa obligatione non liberatur per separationem ipsius culpæ debiti.

si tamen causa divortii cesset, & uxor renuat redire, maritus non tenebitur ulterius, quia ipsa tum est in culpa, *Gob. c. 39.* Statuit quoque Jus apud *Gob. c. 40. num. 5.* si divortium fiat propter adulterium mariti, ut uxor acquirat proprietatem dotis & omnium donatorum propter nuptias, saltem post sententiam Judicis.

§. 3. Si divortium fiat ob culpam solius uxoris, 711 maritus non tenetur eam alere, quia ipsa non fecit, quod debuit. *Nec refert, quod dotem attulerit: quia non obligavit se ad alimenta, nisi ipsa satisfaceret suo officio.*

§. 4. Si divortium sit factum ob utriusque culpam, 712 *Sanch. & Gob. c. 28. num. 13.* dicunt videndum esse, utrius culpa sit posterior, & putant virum si non peccaverit ultimus, habere Jus negandi alimenta; sed probabilius videtur maritum manere obligatum alere, quia culpa unius compensatur per culpam alterius, ergo Jura & obligationes manent æquales, uti antè: denique si divortium fiat sine culpa alterutrius, v. g. quia maritus cœpit esse leprosus, maritus, uti antè, tenetur uxorem alere.

§. 5. Si vir otio, lusu aut potu reddat se impotentem 713 ad alendam uxorem, peccat graviter: è contrà si vir se alere nequeat, tenetur eum alere uxor: *Quid enim tam humanum est, quàm fortuitis casibus mulieris maritum vel uxorem viri participem fieri, inquit Lex si cum dotem. 22. §. 7. ff. Solutio Matrimonio. Videri potest Gobat in Exp. T. 10. n. 781.*

Q. 166. *An uxori adulteræ debeantur alimenta, 714 pars acquiritorum, restitutio dotis saltem per heredes, si maritus obiêrit. R. §. I. Vir certus de adulterio uxoris, in foro conscientia non tenetur ad alimenta, Castrop. de Spons. D. 3. P. 6. §. 5. Sanch. de Matr. L. 10. D. 8. n. 25, uti enim negare potest convictum, ita &*

alimenta, maximè si adulterium sit notorium, & quamvis ipsa dotem attulerit.

715 §. 2. *Gob. in Quin. T. 5. c. 24. n. 13.* dicit spectato Jure naturali, Canonico & Cæsareo, ea, quæ maritus tempore Matrimonii lucratur suâ arte, labore bonis, per mutuum, elocationem, venditionem &c. esse ipsius, ac posse de iis liberè disponere, ideòque non esse communia, quia spectatis iis Juribus non magis competit Jus uxori in ea bona, quam marito in parapherna, id est, in ea, quæ uxor acquirit propriâ industriâ, donatione &c. hæc autem sunt uxoris, ergo: ita *Bonac. de Restit. D. 2. Q. 10. P. 2. n. 1.* *Dicast. de Just. L. 2. D. 9. n. 195.* & alii contra pleròsque Juris-Consultos, qui volunt esse communionem bonorum quasi ex contractu societatis inter Conjuges: Si tamen in quibusdam provinciis hæc communitas speciali Lege sit statuta, est observanda, neque bona communia per adulterium perduntur, quia Jus circa illa nihil statuit; illa autem bona hæc dicuntur communia, quæ communi labore acquiruntur, vel durante Matrimonio è bonis communibus accedunt, vel quæ ex pacto aut statuto sunt utriusque Conjugis.

716 §. 3. Dos adulteræ non pertinet ad maritum ante sententiam Judicis, quia spoliatio dotis est pœna; hinc tenebitur maritus dotem uxori restituere, à qua propriâ autoritate separavit se propter adulterium, ita *Castrop. supra.* Oppositum tenet *Sanch. num. 13,* quia marito competit exceptio contra uxorem ratione adulterii, & in *Cap. Plerùmque, de donatione inter virum & uxorem,* dicitur, si mulier ob causam fornicationis judicio Ecclesiæ aut propriâ voluntate à viro receserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem vel dotale, id est, quod donatur propter nuptias, repetere non

non valebit : verùm hæ rationes non convin-
cunt, quia potest retineri id, pro quo per Jura habe-
tur exceptio, ne solvat, at adulterium non excipit
ipso Jure à solutione dotis, néque ipso Jure
dotem marito concedit, sed mediâ sententiâ, unde
quamdiu hæc non habetur, non habet maritus Jus
retinendi dotem : quòd autem adulteræ negetur
judicialis repetitio dotis, non probat maritum
ante sententiam posse retinere, uti ex eo non infertur
acquiri, sed tantùm infertur in foro externo uxore
nullû Jus habere, ut sibi dos concedatur, cùm potiùs
posito adulterio veniat dote privanda : unde verius
videtur non posse maritû ante sententiâ Judicis reti-
nere dotem, si propriâ authoritate recedat ab adul-
tera, licet uxori repetenti possit opponere exceptio-
nem adulterii, & facere, ut sibi applicetur, uti rectè
Abbas dicto Cap. Plerumque & alii cum Castrop.

§. 4. Cùm hæc sententia *Castrop.* sit tantùm 717
probabilis, si dos uxoris non ampliùs extet,
quamvis bona mariti defuncti, cujus possessionem
habent hæredes, fuerint tacitè hypothecata pro dote,
tamen nunc videtur esse melior conditio hæredum,
utpote possidentium, unde sequi poterunt senten-
tiam *Sanchez*, & retinere dotem ac dotalitium,
cùm successerint in Jus defuncti, cui licitum fuisset
retinere; item poterunt curare per Judicem decla-
rari dotem esse amisam ob adulterium, & sic
dotem irrevocabiliter acquirant. Ante senten-
tiam autem retinere poterunt propter exceptionem
adulterii, quæ marito competebat, licet propriâ
authoritate fecisset divortium, uti docent *Abb. Ang.*
Sily. Tabien. apud *Sanch.* suprâ : Differentia autem
inter retentionem irrevocabilem post sententiam,
& retentionem ratione exceptionis ante senten-
tiam, est, imprimis quia si uxor possideat bona,

non tenetur dare ante sententiam; deinde si ante sententiam vir fornicetur, non habet Jus excipiendi nec retinendi dotem, quia mutua delicta compensantur; posse autem etiam hæredes retinere ratione exceptionis, docent *Tancr. & Sanchez.*

718 §. 5. Opponi potest, quòd sit certum debitum, quia dos certò fuit reddenda; incerta autem est excusatio. R. Excusationem fieri certam, si per Judicem feratur sententia in favorem hæredum, qui certò habent Jus opponendi adulterium uxori repetenti dotem.

719 Q. 167. Cui Conjux teneatur primò subvenire. V. G. Potest esse hic casus: Titius prævidet orituram filii totique familiæ, imò & Patriæ extremam inopiam, hinc petit, cui primò teneatur subvenire, si ipse, Pater, Mater, Uxor, Filii, Fratres, Cognati improbi, extranei probi, Benefactores, Creditores, Confessarius egeant.

R. §. I. Titius potest sibi primò providere neglectâ aliorum quorumcunque vitâ, si sibi simul & alteri providere nequeat, quia ordinata Charitas incipit à se ipso, cum sibi ipsi sit conjunctior: potest tamen, si velit, neglectâ suâ vitâ subvenire vitæ alterius, uti probabiliter dictum est Lib. 2. num. 177.

720 §. 2. Conjunctio naturalis præferenda est spirituali, adeoque Titius tenetur priùs subvenire sanguine junctis, quàm Confessario aut alteri ob spiritualem titulum conjuncto, ita *Suar. Cón. Castrop. T. 6. D. 1. P. 19.* contra *Valenc. Bonac. & alios.* Ratio est, quia conjunctio naturalis est magis intrinseca, antiquior, immutabilior, & fundata in natura ipsa ac majore beneficio: consentit *Burg. Cent. 1. Cas. 41.* putat tamen cum *Cón. Prælatum* teneri priùs subvenire suis Religiosis subditis, quàm quibusvis Consanguineis, exceptis Parentibus, sunt

sunt enim Filii in Religione, estque Religio etiam ideo obligata, quia Religiosos, cum Patrem carnalem & Matrem desererent, suscepit in Filios, uti recte *Ovied. de Charit. Contr. 8. n. 119*, quod certum videtur, si subveniat ex bonis Religionis, hæc enim magis obligata sunt Religioso, quam cuicunque Consanguineo Prælati.

§. 3. In extrema vel gravi necessitate debet Titius 721 potius subvenire Patri & Matri, quam Uxori, Filiis vel cuicunque alteri, *Tambur. L. 5. c. 3. §. 5.* Ratio est, quia Titius plus habet à Patre aut à Matre, quam ab ullo alio, nempe *primum esse*, quod est fundamentum ad recipienda ab alio beneficia.

§. 4. Titius in pari necessitate potius subvenire 722 debet Patri quam Matri, quia quamvis Mater plus passa sit, tamen absolute loquendo Pater est principalior & nobilior origo totius *esse*, quod est in Titio, *Tamb. Castrop. & alii communiter.*

§. 5. In communi necessitate tenetur Titius potius 723 prolibus subvenire, quam Parentibus, quia proles sunt sub cura Parentum, & ab illis etiam extra gravem necessitatem jure postulant alimenta, non item Parentes, *Tamb. & alii cum Dian. in Comp. v. Debitum. num. 12.*

§. 6. Titius in communi necessitate debet 724 uxorem præferre Parentibus & prolibus, ita *Tamb. contra Castrop*, qui dicit uxorem esse quidem præferendam prolibus, sed non Parentibus; ratio nostra est, quia vir & uxor civiliter sunt quid unum, ergo extra necessitatem extremam vel gravem, ubi Lex Naturæ non dictat aliud, uxor ceteri debet conjunctior, ergo præferri debet; & ad hoc alluditur *Genes. 2. v. 24. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhaerebit uxori sua.*

Dd5

§. 7.

- 725 §. 7. In quacunq[ue] necessitate priùs subvenire debet Parentibus, filiis & uxori, quàm fratribus & sororibus, quia illis est conjunctior, ergo ad illos est major obligatio.
- 726 §. 8. Tenetur priùs succurrere sanguine junctis, licèt improbis, quàm non junctis sanguine & probis, quia conjunctio sanguinis inducit naturalem obligationem, non autem probitas vitæ, *S. Th. Suar. Cõn. Castrop.* Nec obstat, quòd probi sint conjunctiores Deo : Nam ex eo tantùm sequitur oriri in nobis obligationem eos præ improbis amandi amore complacentiæ, non autem priùs subveniendi in necessitate.
- 727 §. 9. Sanguine junctus per se loquendo præferendus est benefactori extraneo, quia ad illum est major conjunctio, ergo & obligatio : potest tamen esse casus, in quo magnus Benefactor possit præferri etiam fratri, quamvis non sit obligatio præferendi, v. g. si frater violasset Jura fraternitatis, tum magnus benefactor posset illi præferri, & gratitudo in illis circumstantiis esset virtus honestior, quàm pietas, *Suar. Cõn. Valent. Castrop. supra.*
- 728 §. 10. Debet Patrem, Matrem, Uxorem, filios, fratres in extrema necessitate præferre creditoribus, *Bonac. Lesf. Cõn. & alii cum Dian. supra.* Ratio est, quia in extrema necessitate cessat obligatio solvendi, & urget sola obligatio alterius virtutis, v. g. Charitatis, Charitas autem magis urget ad magis conjunctos: idem putat *Castrop.* fieri debere in necessitate tantùm gravi.
- 729 §. 11. Si Titius ordinem inter proximè & ferme æqualiter junctos invertat, subvenièdo uni præ altero, cui priùs subvenire deberet, v. g. Matri priùs quàm Patri, non peccaret graviter, quia inter tales obligationes non est tantum discrimen,

ut una alteram notabiliter antecellat, *Suar. Bonac. Castrop. Tamb. & alii.*

§. 12. Haecenus dicta intelligenda sunt, ceteris 730
paribus uti rectè notant *S. Th. Bonac. Castrop. & alii*,
cujus exemplum dedimus n. 727. Similiter si pater
esset homo crudelis, & mater benigna, mater abso-
lutè posset præferri patri, & ita de aliis.

Q. 168. *Quis viro teneatur prius subvenire, 731*
an Uxor, an Pater, an Filius. R. §. 1. Aliqui apud Dian.
P. 10. T. 13. R. 3. dicunt patrem prius teneri, quia
qui genuit filium, etiam jure tenetur eum alere; sed
communior est sententia cum *S. Thoma* in extrema
necessitate prius teneri filium succurrere patri suo,
ratio est, quia æquè vicina est connexio naturalis
filii ad patrem suum, quàm patris ad suum filium,
filius autem plus habet à patre suo, quàm pater
à filio, ergo est major obligatio naturalis
filii erga patrem, quàm patris erga filium: quòd
si uterque vellet persistere in sua opinione probabili
sibi favente & se deobligante à succurrendo prius,
onus in utrumque esset dividendum, uti docet
Tamb. L. 5. c. 3. §. 2. n. II, aut per Judicem alteruter
cogendus esset, prout ex circumstantiis videretur
æquius. *Nec obstant dicta n. 704. Nam non videtur*
hic esse par ratio, cum incertitudo non causetur
per delictum, sed ex natura rei.

§. 2. In extrema necessitate, si desit filius, 732
pater tenetur prius subvenire, quàm uxor, quia
conjunctio naturalis, quæ est inter patrem & filium,
magis est intrinseca, ideòque etiam post se trahit
majorem obligationem ad conservandum esse filii,
quod pater genuit, quàm civilis tantùm &
extrinseca conjunctio uxoris, quæ illud esse mariti
non genuit, ergo nec ita arctè obligatur vindicare
ab interitu.

§. 3.

733 §. 3. In communi necessitate tenetur uxor prius subvenire marito, quam pater vel filius, quia in communi vita vir & uxor sunt unum, & tanta est inter eos conjunctio, ut debeant se semper comitari & adesse, ergo etiam ad ipsos primo spectat ad invicem levare difficultates communes in quotidianis casibus occurrentes.

734 Q. 169. Quomodo liceat marito uxorem percutere. R. Gobat in Exp. T. 10. n. 773. habet sequentia: *Observo non videri objurcatione dignos maritos, qui plebejas (etenim inter has & nobiles facio discrimen cum Castrop.) uxores, ebrias aut sectantes consortia suspecta, post gravem increpationem bis terve frustra factam ita castigant fuste vel pugnis, ut sensus doloris duret ad 4. aut 5. dies: è contra Steph. T. 4. D. 6. n. 7. dicit maritum raro uti debere verberibus, & in casu necessitatis magis moderatè; quod etiam habet Busenb. relatus n. 708, & ipsemet Gobat in Quin. T. 5. c. 29. Sect. I. etiam molliùs loquitur, nam docet in hunc sensum, verba, quibus uxorem corripit maritus, possunt quandoque continere convitium & contumeliam materiale, uti habet S. Th. 2. 2. q. 72. art. 2. ad 2, sic enim Christus vocavit Discipulos stultos, Apostolus Galatas insensatos; non debent tamen continere formalem, id est, non debent proferri ex intentione inhonorandi, quamvis in se contineant inhonationem, uti rectè S. Chrystost. S. Th. Tol. Regin. & alii: item non debent continere infamiam, quia uxor non cessit Juri ad famam, S. Thom. Navar. Covarr. Lesf. Molin. Fill. Unde communiter peccant mortaliter mariti, qui uxores valde honestæ familiæ temerè vocant sagas, meretrices, adulteras; aliud est, si plebejas, hæ enim communiter talia non curant, nisi reipsa putarent* serio

seriò dici, tum enim meritò graviter apprehenderent: Marito etiam competit Jus uxorem verberandi, uti docent passim Canonistæ, quos refert ac sequitur *Sanch. de Matrim. L. 10. d. 18. n. 16.* itémque Theologi, quia vir est Superior mulieris & familiæ, ad illum autem spectat etiam pœnis exigere debitum; non est tamen licita percussio sæva sive gravis, & verberatio illa moderata debet esse etiam rara, hinc tum censetur maritus graviter, adeoque illicitè uxorem verberare, quando eam cædit gravius, quàm consuetudo loci permittat: nec referret, si biduo triduoque duraret verberum aliquis sensus.

Quid possit maritus circa bona uxoris, vel uxor circa bona sua, dicetur postea à num. 1017.

DUBIUM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos.

Resp. CURATUS, sive Parochus Jure divino tenetur.

1. Residere in sua Parochia. *Trid. Sess. 23. c. 1. cc 735 de Reformat. Barbosa. de Off. Paroch. c. 8. n. 1.* alioqui in conscientia fructus non facit suos, tenenturque pro rata absentia restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex justa causa & licentia Episcopi ad breve tempus abesse, v. *Navar. Cap. 25. cc Azor T. 2. L. 2. c. 4. Possev. Barb. Trul. L. 4. c. 1. D. 8. n. 9. cc*

2. Tenetur administrare Sacramenta. Quoties & quanto cum periculo, v. *infra. Et Bonac. ad Decal. cc D. 6. P. 8. Possev. Barbosa. ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare, ut populus audiat Missam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot aliis, docet *Tol. L. 3. Cap. 5. Sed negat Suar. Kôn. in 3. P. q. 83. a. 1. d. 11. cc cum nullo Jure id cautum sit, v. Bonac. n. 4. Barb. l. c. cc*

4. Docere

4. Docere populum, concionando, arguendo
 &c. per se vel per alios. *Tolet. L. 5. c. 5. Possev. Barbos.*
Trull. II cc. Vide supra.
 5. Tenetur singulis diebus Dominicis, & Festis
 solennibus populo Doctrinam Christianam
 explicare, per se vel per alium, ut constat ex *Trull.*
Sess. 24. c. 4. de Reform. idque sub gravi obligatione
 etiam Juris divini, ob summam necessitatem,
 propter quam eos ab Episcopis, aliisque Prelatis
 ad id cogi posse sub pœna excommunicationis
 (omnesque alios, ut eam audiant, discant & sciant)
 docet *Trull. L. I. c. 1. D. 4. n. 7. & 8. Baldel. Tom. 2. L.*
D. 48. ex Sanch. Palao, Barbos. &c.
 6. Tenetur infirmos visitare, Pauperum curam
 habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Possev.*
Regin. T. 2. L. 20. c. 5. Sect. 3. Barbos. c. 7. Vide infra.

A D D E N D A.

736 Q. 170. *Quomodo Parochus teneatur residere,
& quanto tempore possit abesse à Parochia.*

R. §. 1. *Trid. Sess. 23. c. 1. de Reformat. statuit*
 non licere illi ultra bimestre intra annum abesse
 sine causa & licentia Episcopi, alioquin teneri
 restituere fructus; & quidem ante sententiam
 Judicis, uti putant *Bonac. de oblig. Benef. D. 5. P. 3. n. 5.*
 Et *P. 4. n. 7.* aliique communiter cum *Castrop. T. 3.*
D. 5. P. 3. N. 3. stando in Jure Tridentini, putat tamen
Lay. L. 4. T. 2. c. 6. n. 6. verba Tridentini, licet expressè
 sic habeant, non esse in eo rigore recepta, ut obligent
 ante sententiam saltem declaratoriam, dummodo
 per absentiam damnum non sit illatum Ecclesie,
 in quam sententiam etiam inclinatur *Nav. teste Bonac.*
 Alias pœnas non residentiû vide apud *Castrop. supra*
 & apud *De Luca de Benef. Disc. 77,* quomodo autem
 debeat Episcopus procedere cum Parocho negli-
 gente Residentiam, habet *Castrop. à num. 10.*

§. 2. Quamvis communior sit sententia, quòd 737
Parochus, qui absque causa & licentia ultra bimestre
abest, teneatur restituere totos fructus, tamen etiam
probabile est non teneri restituere nisi illos, qui
respondent Residentiæ neglectæ, quia non tantum
percipit fructus pro Residentia & oneribus illi
annexis, sed etiam pro recitatione Horarum,
aliisque Officiis, ergo si Horas oret, & Officia illa
per alios expleat, poterit fructus his correspon-
dentes percipere, ita *Bonac. & alii. De pœnis Parochi*
non residentis, vide Leurenium P. 1. Q. 388. & seqq.
Item dicenda Lib. IV. à num. 864.

§. 3. Causa absentiae debet esse justa & vera, 738
alioquin Parochus non facit fructus suos :
néque satis est, si juret Episcopo se habere causam
justam, quam nolit ob rationes graves revelare, quia
causa debet esse Episcopo cognita & approbata,
Barbos. de Off. Paroch. c. 8. n. 59.

§. 4. Licentiam emanandi ultra bimestre 739
debere esse expressam & scripto datam ab Episcopo
tenent communis Authores cum *Castrop. n. 8*, quia
scriptum à Trid. requiritur veluti forma Concessio-
nis ; probabile tamen est secundum *Navar.*
Bonac. P. 4. n. 12. Less. de Just. L. 2. c. 34. n. 68. in foro
conscientiæ sufficere esse datam ore : imò *Côn. Sanch.*
Regin. & alii putant sufficere tacitam, saltem si talia
concurrant signa, ut constet Superiorem actu
consentire; nemo autem dicit sufficere præsumptam
vel interpretativam licentiam : quòd si causa esset
evidenter justa, & tamen Episcopus negaret licen-
tiam, *Abb. Lott. L. 3. q. 27. n. 213. Garz. & Castrop. n. 6.*
dicunt ex decisione Sacræ Congregationis adhuc
non esse Parocho licitum abesse, quia à grava-
mine illo conceditur appellatio ad Superiorem,
ergo signum est non ideo haberi licentiam,
&

& consequenter Parochus, si absit, tenebitur fructus restituere, non aliter ac si causa non fuisset iusta. Ad quantum autem tempus possit Episcopus cum Curato dispensare quoad Residentiam, relinquendum est arbitrio boni viri juxta exigentiam necessitatis vel rationabilis causæ, *Lay. ad Cap. Licet de elect.* restringit ad annum. Vide *Leuren. Q. 374.*

740 §. 5. Si occurrente subitâ & evidente necessitate Parochus nequeat Episcopum adire, potest absque licentia abire, sic enim per Episcopiam explicandum esse *Trid. censent Bonac. Fill. & alii*; sed ex quacunque causa absit, semper substitui debet idoneus, qui vices absentis agat, potestque esse vicinus Parochus, *Barbos. n. 53*; putat etiam *Castrop. P. 5. n. 2.* pro absentia unius vel alterius diei ferialis, si nullus sit in Parochia infirmus, non esse opus substituere aliquem, quia non adest morale periculum necessitatis ejus præsentia. Alias causas excusantes à petenda licentia, vide apud *Leur. Q. 374.*

741 §. 6. Si Parochus cum causa, sed sine licentia, & absque damno gravi Ovium absit per bimestre tantum in anno à Parochia, non peccat graviter, quia hoc per se non est malum, alioquin *Trid.* nunquam permetteret etiam cum licentia fieri ex eo autem, quod non petatur licentia, non est materia peccati gravis: imò *Navar. Garz. Bonac. Barbos & alii* excusant à mortali, si abeset sine causa, quia talis absentia ad duos tantum menses censetur modica, sive sit continua sive interrupta.

742 §. 7. Probabile est, quod ad emanandum tantum per bimestre extra Parochiam, nunc non sit opus licentiâ Episcopi, dummodo causa subsistat, ita *Nav. Bonac. & alii* multi apud *Barbos. n. 54*, quorum sententiam *Lesf. num. 159.* & *Castrop. n. 3.* dicunt esse probabilem, licet oppositam teneant cum *Vasq.*

Sancti

Sanch. Regin. Garz. Fill. Barbof. & aliis. Probatum, quia usu est receptum, ut ad brevem absentiam non petatur licentia Episcopi, neque Episcopi rescientes contradicunt. Vide *Leuren. Quæst. 372.* Rectè autem notat *Laym. num. 7.* securissimum esse cuiusvis Diœcesis, in qua quis est, in hoc consuetudinem sequi: universaliter autem putat *Castrop.* licentiam Episcopi petendam, ubi est dubium de iustitia causæ, & n. 5. addit cum *Garzia,* ad absentiam bimestrem sufficere quamlibet honestam causam, etiam recreationem in invisendis amicis, quod tamen non admittit *Gobat* in *Exp. T. 5. n. 602.* Lit. L, si ad hoc, bimestre impendatur, *Trid.* enim videtur requirere aliam causam æquam.

§. 8. Si Parochus per bimestre tantum vel 743 per brevius tempus absit, non tenetur ad restitutionem ullorum fructuum, ita *Bonac. & alii* contra *Garz.* Ratio est, quia non peccat graviter, *Trid.* autem videtur tantum illos obligare ad restitutionem fructuum, qui graviter peccant & emanent ultra bimestre: unde consequenter inferunt *Navar. Azor, Bonac. & alii* cum *Castrop.* supra, eum, qui iusta de causa, sed absque licentia Episcopi absit ultra bimestre, teneri quidem restituere, sed tantum illos fructus, qui respondent tempori, quod excedit bimestre, quia *Trid.* absentiam duorum mensium impunè permittere videtur, si fiat ex iusta causa, si autem absit ultra duos menses, requirit & iustam causam & licentiam Episcopi.

§. 9. Si Parochus habeat duas Ecclesias unitas, 744 tenetur residere in digniori; si non constet, quæ sit dignior, in frequentiori: & si una fuerit extra, altera intra urbem, residere debet in ea, quæ est intra urbem, licet sit minùs frequens, providendo externis pro nocte de Ministro Sacramentorum

in necessitate secundum consuetudinem antiquam
loci, *Barbos.* num. 9. & 28. *Castrop.* P. 2.

745 §. 10. Parochus censetur residere in Parochia
in quocunque loco illius commoretur, v. g.
apud Parentes vel fratrem extra parochialem
domum: item quamvis consideret extra fines
Parochiæ, sed parum distans, uti docet *Ricov.*
apud *Dian.* P. 3. T. 4. R. 156. *in fine*, nam quod parum
distat, nihil distare videtur, inquit *Bonacina*,
si autem extra Parochiam distet ad bis mille
passus, non censetur residere, licet singulis Festis
& Dominicis ad eam accederet & præterea relin-
queret Vicarium loco suo, ita *Barbos.* num. 39.
potestque videri *Gobat* Lit. I. Quod si esse
intra fines Parochiæ, sed in tali loco, ad quem
Parochiani non semper accedere possint, v. g.
in arce noctu clausâ, resideret quidem, non tamen
suffICIENTER ad usus, ad quos residere debet, nempe
ad promptè inserviendum populo in necessitate,
adeoque non satisfaceret, *Luca* ad *Trid.* Disc. 4. n. 11.
Lott. L. 3. Quæst. 27. n. 39. *Paxjord.* L. 10. T. 4. num. 56.
Leuren. Quæst. 371.

746 §. 11. Continuæ Residentiæ non obstat, si quis
aliquibus diei horis extra Parochiæ fines exeat,
v. g. recreationis causâ, quia manet moraliter
præfens, ita *Bonac.* & alii cum *Barbos.* n. 44; item
manet residens, qui eâdem die reversurus excurrit
ad vicinum oppidum, nullus enim sibi in hoc
peccati conscientiam facit; & ratio suggeritur
à *Trid.* suprâ: *Quia qui aliquantisper tantum absunt,*
ex veterum Canonum sententia non videntur absentes,
quia statim reversuri sunt: Aliud tamen est, si mor-
tali sæpe emaneret, uti rectè *Gobat* Lit. D. & seqq.

747 §. 12. Justa causa obtinendæ licentiæ
ad non residendum pro aliquo tempore etiam
ultra

ultra duos menses est quadruplex ex *Trid.* supra,
 1. *Christiana Charitas*, uti si alibi sublevanda sit
 gravis necessitas Proximi, odia & lites compo-
 nendæ. 2. *Urgens necessitas*, v.g. ob gravem corpo-
 ris infirmitatem, ob causam prosequendæ litem
 de Juribus beneficii, ob piam peregrinationem.
 3. *Debita obedientia*, uti si absit ex mandato Papæ,
 vel occupetur in servitio Sedis Apostolicæ. 4.
Evidens Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitas, uti si nego-
 tium commune ab alio geri non possit.
 Notat autem *Gob. Lit. K.* non licere ob alias causas;
 possuntque plura videri apud *Barbos.* supra &
Leur. q. 376, item quæst. 382. & seqq, ubi Quæst. 386.
 agit de occupato in servitio Episcopi.

§. 13. Nunc Jure novo *Trid.* non est licitum 748
 Parocho abesse, nec Episcopus dare potest licen-
 tiam, ut absit à Parochia, per septennium vel quin-
 quennium studiorum causâ, quia antequâ adeant
 Parochiam, debent examine prævio esse judicatî
 habere sufficientem scientiam ad curam animarû,
 ergo causa studii non potest illos excusare, ita
Bonac. Fill. Garz. Gonzal. Paxjord. Leuren. Quæst. 380.
Engel de Cler. non resid. n. 11. aliique nunc commu-
 nissimè cum *Barbos. n. 47.* & *Castrop. T. 7. D. 3. P. 9.*
 §. 9. n. 8, qui tamen à n. 9. oppositam sententiam
 censet probabilem, pro qua citat multos, & quam
 absolutè tenent *Lefs. num. 104.* *Laym. supra num. 5.*
Lotter. num. 152. *Zerola P. 1. v. Studium*, qui docent
 ex Cap. *Cum ex eo*, de *Electione in 6*, Episcopum
 posse dispensare cum promotis ad Ecclesias
 parochiales, ut usque ad septennium, quo in studiis
 morari possunt, non teneantur promoveri
 ad Sacerdotium, dummodo intra annum
 post adeptam Parochiam fiant Sub-Diaconi,
 sed sententiâ illa videtur per *Tridentinum* elisa,

E e z

nec

nec ipse *Laym.* textui illi multum fedit, nam requirit, ut adlit necessitas vel major Ecclesie utilitas, quod nunc difficulter in praxi habebit locum: adhuc tamen sunt aliqui Episcopi, qui ad biennium quandoque dispensant, quo Parochus se ad curam melius disponat ac perficiat, sed etiam quoad hoc servanda est consuetudo cujusque Diocesis: requiritur tamen etiam pro hoc casu dispensatio Episcopi in scripto, *Leuren. Quæst. 379.* Vide dicenda Lib. IV. à num. 864.

749 Q. 171. *An Parochus teneatur ad curam per seipsum.*
 R. §. I. Putant *J. Sanch.* in *Select. D. 47.* & alii apud *Dian. P. 3. T. 4. R. 156.* Parochum, si per seipsum non exercent curam, non tantum peccare mortaliter, sed etiam teneri fructus restituere, quia qui non facit, quod debet, non percipit, quod oportet; deinde, quia fructus beneficii sunt propter officium, denique quia stipendium, quod datur propter causam, causam non subsecutam retineri non potest, uti habent Regule communes Juris. Sed quoad fructus, contradicunt *Garz. Ugol. Bonac. & alii*, quia *Trid.* secundum dicta *Quæst. præced.* eos tantum privat fructibus, qui non resident: quod autem attinet ad obligationem, videtur aliquam distinctionem opus, hinc

750 §. 2. Supponendum cum communi, beneficium illud dici principaliter curatum, cui à principio cura animarum est annexa tanquam principale onus: potest autem annexa esse cura, vel actualis, si Beneficiatus eam actu per se teneatur exercere, vel habitualis tantum, si non teneatur actu per se habere exercitium illius curæ, quia per fundationem, privilegium vel consuetudinem onere illo ipse levatus est, & à Sacellanis vel à Vicario præstari debet.

§. 3. Qui suscipit beneficium principaliter ⁷⁵¹ curatum, quamvis habitu tantum sit tale, debet habere omnia requisita ad hoc, ut per se, saltem in necessitate, possit curam exercere, sic enim habet *Trid. Sess. 7. Cap. 3. de Reformat. Inferiora beneficia Ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis & habilibus, & quæ in loco residere ac per se ipsos curam ipsam exercere valeant, conferantur, aliter autem facta collatio sive provisio omnino irritetur*: Itaque *Trid.* hic ad omne beneficium curatum, quod est inferius Ecclesiâ Metropolitanâ seu Cathedrali, postulat industriam personæ, ideoque etiam *Sess. 24. c. 18. de Reformat.* mandat collationi ejusmodi beneficiorum præmitti examen pro approbatione &c, ita ut debeat posse exercere curam,

§. 4. Si beneficium sit tantum habitu curatum, ⁷⁵² potest tota cura committi Sacellanis; è contrâ si sit actu curatum, communior sententia est, quod sit obligatio aliquando per se exercendi curam, v.g. excipiendo Confessiones, cum hæc sit prima & præcipua pars curæ, hinc *Bonac. in Dec. D. 5. P. 2. Barbosa. de Off. Paroch. c. 8. n. 41.* aliique plures dicunt eum peccare mortaliter, si ipsemet commodè possit exercere curam, & semper faciat per alium, quia cum Ecclesia ad officium Parochi prærequirat capacitatem & industriam personæ, hujus quoque obligatio est personalis, uti etiam argumentatur *Pirb. L. 3. T. 4. n. 3*: addunt tamen posse etiam frequenter & ad difficiliora adhibere Sacellanum, & quandoque etiam alios, præsertim si Parochiani sint contenti, & per alium æquè bene fiat. An autem Parochus per se ipsum teneatur concionari, dicitur num. 765. Vide etiam *Leuren. P. 1. Q. 371. N. 3.*

753 §. 5. Si ille, qui bonâ fide suscepit beneficium curatum, sit illiteratus & imperitus, id est, inhabilis ad ea, quæ incumbunt officio curæ, uti explicat *Barbos.* in Collect. ad Trid. Sess. 21. c. 6. de Reform. ita ut non possit se qualificare ad curam per se gerendam, *Trid.* ibidem permittit illi, si quidem aliàs honestæ vitæ sit, substitui Vicarium, assignat huic parte fructuum secundum proportionem onerum, quæ supplet: Si autem ejusmodi illiteratus & imperitus turpiter ac scandalosè viveret, volumoneri, & si non emendet, permittit privari beneficio.

754 Q. 172. Quæ sit obligatio Parochi tempore morborum & belli. R. Hanc rem bene tractat *Chapeville* in Lib. de ministrandis tempore pestis Sacramentis, ex quo *Gobat* in Exp. T. 1. à num. 121. pleraque desumpsit. Excerpto aliqua:

§. 1. Potest Parochus grassante peste cum licentia Episcopi se subducere, dummodo substituat æque profuturum, & subsistat in loco, ex quo possit gerere providentiam pro grege suo: Si autem substituere non possit idoneum, non potest uti privilegio *Tridentini* emanando ad bimestre, néque potest resignare beneficium, est enim conductus pro tali necessitate, sicut miles pro futuro prælio: quid autem agere possit & debeat Episcopus, si Parochus fugiat, & deficiat, qui se offerant, habet *Gob.* suprâ. Vid. *Leur.* p. 1. q. 384.

755 §. 2. Certum videtur Parochum teneri etiam vitam exponere, non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate spiritali alicujus sibi subjectæ Oviculæ, uti dictum est Lib. 2. num. 174; si tamen unicus esset Sacerdos vel Parochus, quo sublato deesset Communitati Minister Sacramentorum, hic non debet singulis ministrare Sacramenta,

si sit probabile periculum infectionis, sine quo aliis ministrare posset, quia salus omnium præferri debet salutis unius particularis, & Parochus obligatus Communitati tenetur se illi conservare, *Barbos, de Off. Parochi. c. 17. n. 15. P. March. in Trib. T. 3. P. 1. T. 9. T. 2. Q. 6. §. 2. R. 1. vocans communem.*

§. 3. Parochus tenetur ingredi domum peste infectorum, si nequeat aliter administrare Sacramenta necessaria: Si autem possit aliter, v. g. si æger possit exire foras, non tenetur: quod si bis terve accessit ædes peste infecti, & tamen reperit imparatum, obligatur ad redeundum, quando erit paratus: Si verò æger malitiosè Parochum repulit, aut debito tempore noluit Sacramenta suscipere, debet nihilominus ad eum redire, si intelligat resipuisse, vel adsit magna spes illum ad frugem reducendi, quia certum periculum damnationis præferri debet illi molestiæ & periculo Parochi obligati ad procurandam salutem Oviu.

§. 4. Si Parochus moraliter certus sit peste infectum non esse in peccato mortali, *Cardm. Chapeville* aliique apud *Gobat* num. 138. dicunt non teneri accedere pro Sacramento Pœnitentiæ, *Verjuys* in *Past. Mission. T. 14. art. 4.* dicit teneri, si perat infectus, habet enim Jus confitendi, ergo alter obligationem ministrandi, præsertim cum sciri non possit, an quis sit in gratia: utrum autem, quando & quomodo teneatur pestiferis ministrare Eucharistiam & extremam Unctionem, dicemus, quando de illis Sacramentis, potestque videri *Verjuys* art. 8. & seqq.

§. 5. Si peste infectus nolit ultimum peccatum altè & à longè confiteri, tenetur Parochus propè accedere; non tenetur autem totam Confessionem excipere, sed potest uno vel altero peccato audito

E e 4

absolvere,

absolvere, uti communiter docent AA. apud *Verj.* Art. 5, qui art. 9. inter cautelas etiam hanc numerat, ut Confessarius nunquam se constituat inter infectum & ignem vel fenestram, quia aer ab infecto trahitur ad ignem vel ad fenestram, adeoque inficiet Confessarium, hinc optimum erit, si interponat ignem aut saltem candelam inter se & ægrum: deinde nunquam debet se directe ponere contra infirmum, sed ad latus aversâ facie.

759 §. 6. *Suar.* putat in contagione Parochum ipsum teneri sibi providere de præservativis & remediis, sed *Chape. Gob. & March. R. 3.* dicunt ipsi providendum esse à Magistratu, quia hic est casus extra-ordinarius & pro necessitate communi.

760 §. 7. Non plenè officio suo satisfacit Parochus, qui postquam moribundum munivit extremis, eum deserit, nec ulterius vilitat, ita *Gobat & Steph. T. 5. D. 6. n. 9.* Ratio est, quia quò vicinior est mors, eò majus salutis periculû ingruit à dæmone infestante, & tantò major est corporis ac animi infirmitas, ergo tunc maximè tenetur ex officio Parochus salutem suorum providere. Quòd si semel confessus & munitus, peteret iterum confiteri, putans se indigere, quamvis esset peste infectus, Parochus tenetur audire toties quoties, uti rectè *Verjuys art. 6.*

761 §. 8. Tempore belli, ubi speciale periculum non magis imminet Parocho quàm Parochianis, tenetur Parochus adesse Civibus, ne destituantur Sacramentis, Officiis Divinis & solatio necessario, est communis & patet.

Plura addit *Gobat* in *Exp. T. 2.* à num. 236, qui videri potest, uti & *Verjuys* toto T. 14. Generatim autem, quomodo teneatur Parochus admi-

administrare Parochianis Sacramenta, videri potest *Leurenus Quæst. 425.*

Q. 173. *An Parochus teneatur aliquando Missam 762 offerre pro Parochianis.* R. Affirmant cum aliis *Sot. Gavant. Bonac. Barbos. ex Trid. Sess. 23. c. 1. de Ref. Cum Præcepto Divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, Oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre:* deinde S. Congregatio apud *Barbos. de Off. Paroch. c. 11. & de Off. Episc. Allegat. 24. n. 23. declaravit Parochum non posse accipere eleemosynam manualement pro Missa, quando tenetur celebrare: denique Parochus à Parochianis habet sustentationem, & ideo alicur, ut pro eis Missas offerat. E contra negant Navar. Suar. Vasq. Cõn. Regim. Castrop. Lugo & alii apud Barb. supra & cum Burgh. Cent. 1. c. 27, quorum sententiam Steph. T. 5. D. 4. n. 66. defendit velut probabilẽ, Gobut de Sacrific. num. 492. velut probabiliorem, hi dicunt Parochum non teneri applicare Parochianis illas Missas, quas certis diebus, aut in Festis & Dominicis tenetur legere, sed posse pro eis accipere stipendium, quia sufficit, quòd populum pascat verbo Dei, Sacramentis, lectione Sacrificii, licet fructum eis specialiter non applicet, obligatio enim applicandi eis fructum est distincta ab obligatione legendi: unde ad *Trid.* dicunt tantum velle, ut Parochus in Sacrificio generaliter oret pro suis; Sacra autem Congregatio loquitur de Sacerdote, qui aliàs tenetur celebrare pro aliquo, uti pluribus ostendit *Lugo de Euchar. D. 21. n. 21.* Utraque sententia est probabilis, prima tamen videtur esse conformior *Tridentino,* & uti agnoscit *Gob.* declarationi Sacræ Congregationis, ac nititur quãdam æquitate, præsertim secundum limitationem, quam apponit *Barbosa,**

quòd Parochus teneatur aliquando pro Parochianis Missam legere, *secundum arbitrium boni viri*: notat tamen rectè idem Barb. de Off. Paroch. c. II. n. 8. cum multis aliis, quòd Festo Nativitatis Christi non teneatur legere tres Missas, sed satisfaciat legendo unicam, & consequenter reliquas poterit applicare, cui volet. Vide *Leuren. P. I. Q. 427.*

763 Q. 174. *Quæ sit obligatio Parochi circa conciones.*
 R. §. 1. *Trid.* sic præscribit Sess. 5. de Reformat. c. 2. *Pascant salutaribus verbis, docendo, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annunciandoque eis cum brevitate & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oportet, ut pœnam æternam evadere & cœlestem gloriam consequi valeant.* Ex quibus verbis patet non requiri conciones oratorias, uti etiam rectè notat *March*, quia communiter parum profunt Parochianis.

764 §. 2. Peccat graviter Parochus diu omitteas conciones diebus festis & Dominicis, hinc *Bonac.* in Dec. D. 5. p. 2. n. 31. dicit, si omittat per integrum mensem continuum, vel per decursum totius anni duobus tribusve mensibus, fore mortale, & si pergat sequente Dominicâ vel Festo omittere, toties de novo peccaturum mortaliter, uti & illum, qui per culpam suam, uti per intemperanciam, se reddit ineptum, quò minus concionari possit ad tam diuturnum tempus.

765 §. 3. *Barbos.* de Off. Par. c. 14. n. 9. *Bon.* & alii docent Parochum non satisfacere officio coram Deo, si toto anno ipsemet nunquam concionetur; nam *Trid.* Sess. 5. c. 2. de Ref. dicit *Omnes Ecclesiarum Prælati teneri per se ipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum S. JESU Christi Evangelium.* *Fol.* tamen de Instruct. Sacerd. L. 5. c. 5. n. 9. dicit

satis

satis esse, si per alium semper concionetur,
in quam sententiam etiam inclinatur *Possev. c. 3. n. 3.*

§. 4. Major est obligatio catechizandi quàm 766
concionandi, uti omnes docent, & non tantum
pro pueris, qui nunquam sciverunt, sed sæpe etiam
pro adultioribus, qui vel non sciverunt satis, vel
obliti sunt: unde pro concione valde utiliter
proponet Parochus res spectantes ad Præcepta
Fidei, Spei, Charitatis, Sacramentorum,
Justitiæ Christianæ. Vide *Leur. p. 1. q. 429. 430. 440.*
Item quæst. 436, ubi norat, quos admittere possit
ad concionandum in sua Parochia. Item Q. 439,
ubi examinat, an suos cogere possit ad conciones
in parochia.

Q. 175. *Quandonam potissimum ratione officii sui 767*
graviter peccet Parochus. &c. Ex communi sententia
peccat graviter, 1. Si deserat gregem, uti à n. 754.
dictum est. 2. Si ignoret ea, quæ necessaria sunt
ad officium & directionem spiritualem ovium,
cùm enim sit ex officio Pastor, Doctor, Judex,
Medicus & Consiliarius in iis, quæ animam ac
salutem concernunt, graviter peccat admittendo
Pastoratum, si ad ista desit ipsi scientia, & quando
insufficientiam advertit, nec potest sufficientiam
acquirere, tenetur dimittere, nisi bonâ fide
proceserit, uti n. 753. dictum est. 3. Si sit negligens,
ut si per negligentiam ipsius aliquis moriatur
sine Sacramentis; si rudes non instruuntur,
maximè in necessariis *necessitate medii*: Si peccata
non impediatur, ubi potest; *Synodus Aquisgranensis*
c. 36. ait: Sacerdotes pro popularum iniquitate
damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut
peccantes non arguant, testante Dño ad Prophetam,
speculatorem domui Israël dedi te, si non fueris
locutus, ut se custodiat impius à via sua, morietur,
sanguis

sanguis

sanguinem verò ejus de manu tua requiram. Hinc falluntur magnopere, si putent satis esse Misam populo legere, concionari, catechizare, ministrare Sacramenta, nam tenentur etiam alia adhibere media, quibus Parochianorum saluti prospiciatur; Parocho dicitur, quod Jerem. I. v. 10. *Ecce constitui te. . . . ut evellas & destruas & disperdas & dissipes & adifices & plantes:* Servire debent, ac privatim convenire etiam illos, qui ad templum accedere non possunt, eò quòd domum vel pecora custodire debeant, hi enim, cum plerumque instructi non sint circa media salutis, sunt in gravi necessitate spirituali, quam levare tenetur Parochus secundum dicta Lib. 2. Q. 174. Exemplo prævit Apostolus: *Vos scitis,* inquit Act. 20. *quomodo nihil utilium subtraxerim, quò minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice & per domos.* 4. Si sit malo exemplo, partim quia vita ejus longè majus præbet scandalum, eò quòd simplices putent se rectè omnia agere, si non agant pejus quàm Pastor suus; partim etiam quia auctoritatem, quam tenentur sibi facere & conservare, ut in concionibus & admonitionibus efficaciam habeant, prorsus amittunt, quòd potissimum fit per immoderatas comotationes cum Parochianis.

Meritò legendus esset ab omnibus Parochis *Barbosa de Offic. Parochi. c. 3,* cujus titulus est: *De gravitate formidandi oneris, quòd Parochorum humeris imponitur, dum illis animarum cura committitur:* Item c. 6. *De vita & honestate Parochorum,* ubi explicat, quo habitu uti, quibus conviviis & ludis interesse, quibus negotiationibus licitè vacare possit Parochus. Quæ autem fit obligatio Parochi, ut certos libros habeat

& quædam annotet, videri potest *Leurenus*
p.1.9.432.

DUBIUM VII.

Quæ obligatio Præceptorum & Discipulorum.

Resp. Inter Præceptores (idem est de Pæda-^{cc 768}
gogis) & Discipulos est quodammodo
eadem obligatio, quæ inter Parentes &
liberos. *Unde resolves:*

I. Discipuli peccant, 1. Si Præceptoribus &
Pædagogis non exhibeant honorem & reveren-
tiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus
ad studia & bonos mores. 3. Si eos convitiis, vel
contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter
studeant, scholarum aut studiorum tempore
lufui vacent, vel otio. 5. Si pecunias Parentum
dilapident vel inutiliter expendant. 6. Si malo sine
studeant. 7. Si Gymnasii sui Leges, vel Academiæ
Statuta (si quidem ea ad peccatum obligent)
non servent. 8. Si scientias supersticiosas aut
veritas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9.
Si stipendium debitum Doctori suo non solvant,
cum possint, *v. Navar. c. 23. & 25. Fill. Tract. 28.*
P. 2. c. 10. Q. 1.

II. Magistri & Pædagogi peccant, 1. Si peccata
Discipulorum dissimulent, & non corrigant,
quando possunt. 2. Si profectum eorum in literis
non sedulo promoveant. 3. Si non doceant
bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant
ut vera, vel supersticiosa & saluti noxia. 5.
Si non studeant ipsi, ut officio satisfaciant.

6. Si

6. Si stipendium exigant majus justo, vel quam
 Gymnasia Leges, aut consuetudo permittat.
 7. Si Doctoratus insignia negent dignis, vel
 indignis conferant; quod Nav. dicit esse mortale;
 præsertim in Theologia, Jure Canonico, Civili,
 & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale
 tantùm esse censet Cajet. v. Doctoratus. 8. Si Disci-
 pulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus
 imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas
 admittant, vel ex iis non dimittant, v. Trull. L. 4.
 c. 1. D. II. num. 2.

TRACTATUS IV.

De quinto & sexto Præcepto.

CAPUT I.

Quid quinto Præcepto prohibeatur,

Non occides.

- 769 **P**rohibetur hominis occisio, mutilatio, verbe-
 ratio, aliæque similis afflictio injusta; de qua
 quæritur, quæ & quando fit injusta.

DUBIUM I.

*An aliquando liceat occidere vel
mutilare seipsum.*

- R**esp. Absque divina autoritate non licet
 se ipsum directè & ex intentione occidere.
 Ratio, quia est contra charitatem sui; &
 fit injuria Reipublicæ & Deo, qui est solus
 directus & absolutus Dominus humanæ vitæ.

Dixi